

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ
ΓΡΑΦΗ» με κατεύθυνση τη ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Το αυτοτελές εκτενές λογοτεχνικό έργο στο Νέο Πρόγραμμα
Σπουδών (2021): Διδακτική Πρόταση σε Β Λυκείου για την Ποιητική
Συλλογή «Νηπενθή» του Κ. Γ. Καρυωτάκη

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Μάρου Αικατερίνη (ΑΜ:7561)

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Βακάλη Άννα

Φλώρινα, Ιούνιος 2023

Τίτλος

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ» με
κατεύθυνση τη ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τίτλος: Το αυτοτελές εκτενές λογοτεχνικό έργο στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών (2021):
Διδακτική Πρόταση σε Β Λυκείου για την Ποιητική Συλλογή «Νηπενθή» του Κ. Γ.
Καρυωτάκη

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Μάρου Αικατερίνη (ΑΜ:7561)

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Βακάλη Άννα

Μέλη Επιτροπής: Κωτόπουλος Τριαντάφυλλος
Καλόγηρου Τζίνα

Ευχαριστίες

Μετά την ολοκλήρωση της συγγραφής της διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου, κ. Βακάλη Άννα που στάθηκε σπουδαία αρωγός και έμπνευση δίπλα μου σε όλη αυτή την πορεία αναζήτησης και συγγραφής της παρούσας εργασίας αλλά και πάντοτε με παρότρυνε να συνεχίσω όταν ήθελα να τα παρατήσω. Με καθοδήγησε και με ενθάρρυνε πιστεύοντας σε μένα παραπάνω από ό,τι εγώ και είμαι ευγνώμων για τη συνεχόμενη ανατροφοδότηση, την υποστήριξη και τη διαρκή ενασχόληση της με το θέμα της διπλωματικής μου εργασίας τόσο με τις ακαδημαϊκές της γνώσεις όσο και με το ενδιαφέρον της για τον ίδιο τον άνθρωπο.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τα άλλα δύο μέλη της εξεταστικής επιτροπής, τον κ. Κωτόπουλο Τριαντάφυλλο και την κ. Καλογήρου Τζίνα που ανέλαβαν να μελετήσουν και να αξιολογήσουν τη διπλωματική εργασία μου καθώς και καθόλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών μου παρείχαν πληθώρα γνώσεων ώστε να έχω τη δυνατότητα να μάθω περισσότερα για τον τομέα της Δημιουργικής Γραφής και να εξελίξω την αγάπη μου για τη λογοτεχνία βλέποντας τη δική τους αγάπη, αφοσίωση και δημιουργικότητα.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου, Μιχάλη και Δήμητρα, και τη γιαγιά μου, Αγόρα που πάντοτε είναι δίπλα μου παρέχοντας αμέριστη στήριξη σε οτιδήποτε κάνω.

«Δέντρο θά στέκομαι, όμοια νά κοιτάζω
τή θύελλα ή τόν ουρανό γαλάζο.»
Κωνσταντίνος Γ. Καρυωτάκης

Τίτλος	3
Ευχαριστίες	4
Εισαγωγικά	9
Α Μέρος- Θεωρητικό Μέρος	12
1. Δημιουργική Γραφή: Ορισμός	12
1.1 Δημιουργική Γραφή: Ιστορία	16
1.2 Δημιουργική Γραφή: Εκπαίδευση	20
1.3 Δημιουργική Γραφή στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών	29
1.4 Δημιουργική Γραφή στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών	37
2. Διδασκαλία Αυτοτελούς Έργου στην Εκπαίδευση	41
2.1 Διδασκαλία Αυτοτελούς Έργου στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών	43
2.2 Διδασκαλία Αυτοτελούς Λογοτεχνικού Έργου στη Β' Λυκείου ΓΕ.Λ	46
3. Γενιά του 1920	48
3.1 Κωνσταντίνος Καρυωτάκης: Η βιογραφία	51
3.2 Κωνσταντίνος Καρυωτάκης: Το ποιητικό έργο	55
Β .Μέρος -Δημιουργικό Μέρος	58
Σενάριο Διδασκαλίας	58

Ταυτότητα:

58

Σύντομη Περιγραφή:

58

Γενικός Σκοπός:

60

Διδακτικοί Στόχοι:

60

Μέσα Διδασκαλίας:

62

Οργάνωση της τάξης:

62

Ρόλος Εκπαιδευτικού:

63

Ρόλος μαθητή/μαθήτριας:

63

Θεωρητικό Πλαίσιο Διδακτικής Πρακτικής

63

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

65

1. Πριν την ανάγνωση - Αφόρμηση- Κινητοποίηση Ενδιαφέροντος

65

2. Κατά την ανάγνωση

68

Φόρμα Αυτοαξιολόγησης

82

Φόρμα αξιολόγησης του/της καθηγητή/τρια

83

Αξιολόγηση της Διδασκαλίας

84

Κριτική- Αναστοχασμός

85

Συμπεράσματα

86

Περίληψη

89

Abstract

90

Βιβλιογραφία- Πηγές

91

Εισαγωγικά

Πολλές φορές αναρωτήθηκα γιατί οι μαθητές κι οι μαθήτριες δεν ενδιαφέρονται για το μάθημα της Λογοτεχνίας, γιατί οι ενήλικες δεν διαβάζουν περισσότερα βιβλία και κυρίως γιατί το σχολείο πρέπει να είναι τόσο εξετασιοκεντρικό που να απωθεί τους/τις μαθητές/τριες από την αγάπη τους προς τη μάθηση. Δεν ήταν λίγες οι φορές που κι εγώ ως μαθήτρια σκεφτόμουν γιατί δεν μπορώ να αναπτύξω τη γνώμη μου στις ασκήσεις ή γιατί ενδιαφέρομαι να πάρω έναν καλό βαθμό αλλά κατα πάσα πιθανότητα δεν θα θυμάμαι αυτό που έμαθα. Ωστόσο, πάντοτε στη διδακτική ώρα της Λογοτεχνίας, ένιωθα κάτι να με συνεπαίρνει και να με ωθεί στο να μάθω όλο και περισσότερα για τον συγγραφέα ή τον ποιητή για τον οποίο μαθαίναμε. Με αφορμή αυτές τις σκέψεις αλλά και την καινοτομία στον τρόπο διδασκαλίας της Λογοτεχνίας που εισάγει το νέο Πρόγραμμα Σπουδών του 2021 κατέληξα στη συγγραφή της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας που πραγματεύεται την εξέλιξη της έκθεσης ιδεών στην πορεία της προς τη Δημιουργική Γραφή και τη σύνδεση της δεύτερης με τις νέες μεθόδους διδασκαλίας της Λογοτεχνίας αλλά κυρίως με τη διδαχή αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, συγκεκριμένα στη Β' Λυκείου Γελ.

Για πολλά χρόνια, η Δημιουργική Γραφή δεν υπήρχε στο σχολικό περιβάλλον αφού κύριο μέλημα των εκπαιδευτών/τριών ήταν η εκμάθηση των γραμματικοσυντακτικών φαινομένων κι η γραφή σωστά δομημένων κειμένων από τους/τις μαθητές/τριες. Ακόμη κι όταν η έννοια της δημιουργικότητας εισήχθηκε το 1997, οι εκπαιδευτικές μέθοδοι περιορίστηκαν στη συγγραφή συγκεκριμένων κειμένων με ορισμένο τρόπο από τον/την εκπαιδευτικό, εφόσον βασική επιδίωξη ήταν να γνωρίζουν τη γραφή και τη δόμηση κειμένου σε συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίσταση για συγκεκριμένο σκοπό. Βασική επιδίωξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας τότε ήταν η δημιουργία μαθητών και μαθητριών ικανών να ανταπεξέλθουν σε συγκεκριμένα επικοινωνιακά πλαίσιο χρησιμοποιώντας ορθή γραμματική και σύνταξη τόσο στον προφορικό όσο και στον γραπτό λόγο.

Η συνύπαρξη για πολλά χρόνια της καθαρεύουσας και της δημοτικής γλώσσας έκανε απαραίτητη την αυστηρή δομή και ανάπτυξη των παραγόμενων κειμένων στα γλωσσικά μαθήματα εφόσον είχε κριθεί απαραίτητο οι μαθητές κι οι μαθήτριες να είναι σε θέση να χρησιμοποιούν πλέον την επίσημη γλώσσα του κράτους` τη δημοτική στην ορθότερη μορφή της.

Σε πολλά παλαιότερα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών εμφανίζεται μια κάποια ελευθερία ως προς το θέμα ανάπτυξης που καλούνται κατά καιρούς οι μαθητές κι οι μαθήτριες να γράψουν αλλά δεν δίνονται ρητές οδηγίες για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων μέσω της Δημιουργικής Γραφής.

Το 2011 εισάγεται η Δημιουργική Γραφή ως όρος επίσημα, πλέον, στα Αναλυτικά Προγράμματα ενώ παράλληλα υπάρχουν προτεινόμενες δραστηριότητες στον Οδηγό Διδασκαλίας. Η συνεξέταση των μαθημάτων της Νέας Ελληνικής Γλώσσας και της Λογοτεχνίας στις λυκειακές τάξεις από το 2019-2020 λειτουργεί βοηθητικά στην καλύτερη οργάνωση και τοποθέτηση της Δημιουργικής Γραφής στα Αναλυτικά Προγράμματα και τα Προγράμματα Σπουδών.

Την ίδια χρονική περίοδο εμφανίζονται επίσημα κι όροι που σχετίζονται τόσο με την ανάπτυξη και καθιέρωση της Δημιουργικής Γραφής μέσα στο σχολικό πλαίσιο όσο και με τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας. Τέτοιοι όροι είναι: διακειμενικότητα, λογοτεχνικά είδη, αφηγητής, κειμενικά είδη, οπτική γωνία, δημιουργικότητα, ελεύθερη έκφραση, δημιουργία.

Σταδιακά, γίνεται εμφανές ότι οι διδασκόμενοι αποκτούν ενδιαφέρον για το μάθημα της Λογοτεχνίας, σχηματίζουν ορθολογικές απόψεις και μετά από πειραματισμούς με ποικίλα κειμενικά είδη, μπορούν κι εκφράζουν τις σκέψεις και τα συναισθήματα τους σε οποιαδήποτε μορφή γραπτού λόγου επιλέξουν, είναι σε θέση να μιμηθούν τον τρόπο γραφής ή έκφρασης του λογοτέχνη τον οποίον μελέτησαν. Η μαθησιακή διαδικασία γίνεται πιο δημιουργική, οι μαθητές/τριες συμμετέχουν πιο ενεργά, δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον και αναπτύσσουν τη δεξιότητα της κριτικής ανάγνωσης και του κριτικού γραμματισμού αφού δεν καλούνται πλέον να ακολουθήσουν στερεοτυπικές διαδικασίες που ενδεχομένως περιορίζαν την ανάπτυξη της δημιουργικής σκέψης τους. Το Πρόγραμμα Σπουδών του 2021 κάνει λόγο για διδασχία αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου στο Λύκειο, καθιστώντας το μάθημα της Λογοτεχνίας ακόμη πιο ενδιαφέρον προς τους μαθητές και τις μαθήτριες και δίνοντας μεγαλύτερη ελευθερία στον/στην εκπαιδευτικό ως προς τον τρόπο διδασκαλίας. Οι μαθητές/τριες έχοντας διδαχθεί αυτοτελές το λογοτεχνικό έργο έχουν τη δυνατότητα να σχηματίζουν ολόπλευρη κι αρτιότερη άποψη σχετικά με έναν λογοτέχνη, τους τρόπους που εκείνος επιλέγει να αναπτύξει το έργο του, τη Λογοτεχνική Γενιά στην οποία ανήκει, τα μοτίβα που χρησιμοποιεί, να μπορούν να επεξεργαστούν το έργο του διακαλλιτεχνικά: Δημιουργική

Γραφή, Θεατρική Γραφή, Ψηφιακή Γραφή, γεγονός που τους/τις κάνει να αγαπήσουν τη Λογοτεχνία και κατά συνέπεια τη μάθηση.

Στο δεύτερο μέρος της παρούσας διπλωματικής εργασίας παρουσιάζεται σενάριο διδασκαλία αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου στην Β' Λυκείου, συγκεκριμένα της συλλογής Νηπενθή του Κωνσταντίνου Γ. Καρυωτάκη, βασισμένο στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών που προτείνει τη διδασκαλία αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου προκειμένου οι μαθητές κι οι μαθήτριες να γίνουν στην πορεία της ζωής τους κριτικοί αναγνώστες αναπτύσσοντας τη φιλιαναγνωσία και καθιστώντας τους λάτρεις της δια βίου μάθησης με τη χρήση των Νέων Τεχνολογιών, τη διακειμενικότητα, τη Δημιουργική Γραφή και κυρίως την ελεύθερη έκφραση της φαντασίας και των διαφορετικών απόψεων τους.

Στα προηγούμενα μαθητικά τους έτη, οι μαθητές/τριες έχουν ήδη έρθει σε επαφή με ποιήματα του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη βάσει της διδακτέας ύλης στο Γυμνάσιο και το Δημοτικό έστω κι αποσπασματικά, οπότε η επιλογή της συγκεκριμένης ποιητικής συλλογής έγινε με τη σκέψη ότι θα τους είναι πιο εύκολο να κατανοήσουν και να επεξεργαστούν αυτοτελές λογοτεχνικό έργο ποιητή που έχουν ήδη διαβάσει ποιήματα του από άλλες συλλογές. Με σκοπό να επιτευχθεί η ουσιαστικότερη επαφή των μαθητών και των μαθητριών με την ποιητική συλλογή καθώς κι η διεύρυνση των πνευματικών τους οριζόντων μέσω της ανάπτυξης της δημιουργικότητας τους προτείνονται δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής, Θεατρικής και Ψηφιακής Γραφής με σκοπό την ουσιαστικότερη κι αποτελεσματικότερη πρόσληψη της γνώσης.

A Μέρος- Θεωρητικό Μέρος

1. Δημιουργική Γραφή: Ορισμός

Κάνοντας λόγο για τη Δημιουργική Γραφή και τη σημασία που αυτή έχει στις ζωές μας συχνά μας ταλανίζει ο τρόπος με τον οποίο θα την ορίσουμε. Δεν είναι εύκολο να εξηγήσουμε με απλά λόγια τι ακριβώς είναι η Δημιουργική Γραφή σε κάποιον που ενδεχομένως δεν έχει έρθει σε επαφή ποτέ μαζί της. Ωστόσο, έχουν γίνει διάφορες απόπειρες ορισμού του όρου. Ο Σπύρος Κιοσσές ορίζει τη Δημιουργική Γραφή υποστηρίζοντας ότι, στα δικά του μάτια είναι «μια θαυμαστή διαδικασία διαπραγμάτευσης, τροποποίησης, μετεξέλιξης και μετάπλασης των αναπαραστάσεων που έχουν οι συμμετέχοντες σε ένα εργαστήριο δημιουργικής γραφής για τη γλώσσα και τα κείμενα, καθώς κι η καλλιέργεια της ικανότητας τους να οικειοποιηθούν δημιουργικά τον γραπτό λόγο που έχει ήδη παραχθεί πριν αυτοί επιχειρήσουν να γράψουν.»(Κιοσσές,2018:9). Η Δημιουργική Γραφή αποτελεί μια σύγχρονη εκπαιδευτική μέθοδο, πολύ διαδεδομένη στις ευρωπαϊκές χώρες, που έχει ως στόχο να βοηθήσει τους μαθητές να αντιληφθούν το ρόλο της έκφρασης, της γραφής και του λόγου. Πρόκειται για τη διαδικασία κατά την οποία με την κατάλληλη διέγερση της παιδικής δημιουργικότητας προκαλείται η παραγωγή λόγου με παιγνιώδη και απαλλαγμένο από αυστηρά μαθησιακά και αξιολογικά πλαίσια τρόπο (Σουλιώτης 1995).

Ο όρος χρησιμοποιείται σήμερα με διττή σημασία: υπονοεί την ικανότητα να ελέγχει και να δαμάζει κανείς τις δημιουργικές σκέψεις και να τις μετατρέπει σε γραφή (Σουλιώτης, 2012), αλλά «εμπεριέχει στην ευρεία του σημασία και το σύνολο των διάφορων εκπαιδευτικών πρακτικών και τεχνικών που στοχεύουν στην κατάκτηση συγγραφικών (λογοτεχνικών) δεξιοτήτων» (Καρακίτσιος 2012α:1) ενώ σύμφωνα με τον Dawson (2005:20-21): η Δημιουργική Γραφή είναι «μια γραφή που είναι πρωτότυπη, σε αντίθεση με τη μιμητική γραφή».

Άλλοι λογοτέχνες και καθηγητές θεωρούν ότι η έννοια της δημιουργικής γραφής είναι πολύ κοντά σ' αυτή της αυτόματης ή συνειρμικής γραφής αφού δίνει στο νου και τη φαντασία μας αυτά τα ελεύθερα όρια για να μπορούν να μεταπηδήσουν από τη μία σκέψη στην άλλη και να δημιουργήσουν- έχοντας ως αφορμή και πηγή έμπνευσης το πρωτότυπο- κάτι τελείως διαφορετικό και νέο.

Στην προσπάθεια δημιουργίας ενός συγκεκριμένου και σαφή ορισμού για τη Δημιουργική Γραφή γίνονται αντιληπτοί οι παράγοντες αυτοί που δυσκολεύουν τη σαφή διευκρίνιση του όρου. Αυτοί είναι: το γλωσσικό πρόβλημα, το ερέθισμα που οδηγεί στη δημιουργία, ο δημιουργικός συγγραφέας, η δημιουργική διαδικασία και τα στάδια της διαδικασίας αυτής, το δημιουργικό προϊόν-κείμενο.

Ωστόσο, ίσως θα μπορούσε να οριστεί-εντός του πλαισίου της σχολικής διδασκαλίας- ότι η δημιουργική γραφή για παιδιά είναι μια σύγχρονη εκπαιδευτική μέθοδος που προσεγγίζει με βιωματικό τρόπο το λόγο και τις δυνατότητες του, συνδυάζοντας το παιχνίδι με τη μάθηση. (Μανδηλαράς Φ., Τσιλιμένη Γ., Παπαρούση Μ., 2010: 135). Η δημιουργική γραφή ως διδακτικό αντικείμενο δεν επιδιώκει σε καμία περίπτωση την ανεύρεση συγγραφικών ταλέντων. Ομως μέσα από το διδακτικό αντικείμενο της δημιουργικής γραφής στη σχολική τάξη οι μαθητές πειραματίζονται σε ποικίλα λογοτεχνικά είδη χωρίς το φόβο σωστού ή λάθους. Όλα τα παιδιά είναι ικανά να εκφραστούν και να εντυπωσιάσουν με το αποτέλεσμα της δουλειάς τους. Η μέχρι σήμερα εμπειρία της δημιουργικής γραφής αποδεικνύει ότι καλλιεργεί πολύπλευρα το παιδί, αυξάνει την αυτοπεποίθησή του, ενώ ταυτόχρονα δρα ως υποστήριξη σε άλλα γνωστικά αντικείμενα, βελτιώνοντας κατά πολύ τη γλωσσική, διανοητική και συναισθηματική εξέλιξη του μαθητή (Benton 1999: 527).

Με βάση την παραπάνω διατύπωση, μπορούμε να χωρίσουμε τη Δημιουργική Γραφή στην άτυπη, μη θεσμοποιημένη εκπαιδευτική μορφή της, και στην τυπική, θεσμοποιημένη μορφή της στην εκπαιδευτική διαδικασία. Την άτυπη μορφή της θα μπορούσε κανείς να τη συναντήσει με τη μορφή λεσχών και εργαστηρίων Δημιουργικής Γραφής (λέσχες φοιτητών στα Πανεπιστήμια, μαθητικές λέσχες και εργαστήρια σε δημόσια και ιδιωτικά σχολεία) ενώ την τυπική εκδοχή της Δημιουργικής Γραφής τη συναντούμε κυρίως στα Καλλιτεχνικά σχολεία της χώρας ως αυτόνομο μάθημα, σε πανεπιστημιακά τμήματα: με προπτυχιακά και μεταπτυχιακά μαθήματα, με σεμινάρια, στο Μαράσλειο Διδασκαλείο, σε πιλοτικά προγράμματα στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Πειραματικά σχολεία) με τη μορφή επιμόρφωσης εκπαιδευτικών και επισκέψεων συγγραφέων στα σχολεία, σε συνεργασία με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς καθώς και σε φορείς δια βίου εκπαίδευσης. (Κωτόπουλος, Βακάλη, Νάνου, Σουλιώτη (2014): 4-5).

Μέσω αυτής της παραδοχής, ταυτόχρονα παραδεχόμαστε ότι στη Δημιουργική Γραφή διαθέτουμε «δύο αλληλοσυμπληρούμενα στοιχεία: την πράξη του να γράφεις (δημιουργικά)

και την πράξη να σκεφτείς κριτικά την ύπαρξη της γραφής και τα αποτελέσματά της», καθώς «ο γράφων υιοθετεί μια ενεργή κριτική προσέγγιση για να είναι σε θέση να κατασκευάσει, να επανεξετάσει, να αναθεωρήσει και να διασκευάσει μέρος της δουλειάς του». (Κωτόπουλος 2012: 3 και 9, Γρόσδος 2013: 2)

Για να ορίσουμε σε μεγαλύτερο βάθος τον όρο να επισημάνουμε ότι αποτελεί συνδυασμό δύο εννοιών, αυτών της «δημιουργικής» και της «γραφής». Γραφή λέμε την παράσταση του λόγου και της σκέψης, την ενέργεια του ανθρώπου να αποτυπώνει έναν συνδυασμό γραφικών συμβόλων. Όμως, τι είναι δημιουργική;

Είναι λοιπόν, μια λειτουργία που συμπεριλαμβάνει όλες τις τεχνικές ανάπτυξης της δημιουργικότητας. Η δημιουργικότητα καθορίζεται ως συνώνυμο της αποκλίνουσας σκέψης, δηλαδή της σκέψης που είναι ικανή να σπάει συνεχώς τα σχήματα της εμπειρίας, να χειρίζεται με διαφορετικό τρόπο αντικείμενα και έννοιες (Ροντάρι, 1994: 204, Γρόσδος 2014: 14). Βασική μας επιδίωξη με τη Δημιουργική Γραφή δεν είναι να παράγουμε ποικίλα κειμενικά είδη αλλά να τα αναπαράγουμε με τέτοιον τρόπο ώστε κάθε δημιουργός να προσθέσει την προσωπική του αποτύπωση μέσα στο έργο του και να εκφράσει τον δικό του εσωτερικό κόσμο.

Τα στάδια που θα μπορούσε κανείς να ορίσει προκειμένου να συντελέσει την άσκηση στη Δημιουργική Γραφή είναι τέσσερα: 1. Η προπαρασκευή- προετοιμασία: το στάδιο δηλαδή κατά το οποίο λαμβάνουμε ένα ερέθισμα και εγείρουμε έναν προβληματισμό. 2. Η παραγωγή- επινόηση: το στάδιο δηλαδή κατά το οποίο παράγουμε τις ιδέες- γνωστό και με τον όρο brainstorming. 3. Η οργάνωση- η διάταξη: το στάδιο δηλαδή κατά το οποίο ταξινομούμε τις ιδέες και δημιουργούμε ένα σχέδιο γραφής και 4. Η συγγραφή-παρουσίαση: το στάδιο δηλαδή κατά το οποίο δημιουργούμε το τελικό κείμενο και το παρουσιάζουμε.

Έννοια στενά συνδεδεμένη με τη δημιουργική γραφή είναι κι η έννοια της δημιουργικότητας εφόσον έρχεται τόσο ως βασική της προϋπόθεση όσο κι ως απότοκο της.

Η δημιουργικότητα, όπως υποστηρίζει ο Albert Einstein είναι ίσως σημαντικότερη κι από τη γνώση. Ο Αριστοτέλης επίσης πιστεύει ότι η φαντασία έχει άμεση σχέση με την αντίληψη και είναι απαραίτητη για τη νόηση. Εξάλλου, είναι γεγονός ότι η φαντασία είναι αυτή που καθιστά κάποιον δημιουργικό ή μη δημιουργικό. Δεν θα μπορούσε να υπάρξει οτιδήποτε καλλιτεχνικό, αν ο δημιουργός του δεν εξασκούσε τη φαντασία του. Σύμφωνα με την προσέγγιση του Renzulli, η δημιουργικότητα και η ευφυΐα, μαζί με την ύπαρξη επιμονής

στην εκτέλεση του καθήκοντος, αποτελούν τα συστατικά μέρη της χαρισματικότητας, συνθέτοντάς την ως σύνολο.

Παλαιότερα υπήρχε η άποψη ότι ορισμένα μόνο άτομα μπορούσαν να διακατέχονται από όσα όριζε η έννοια της δημιουργικότητας μετατρέποντας την σ' ένα ελιτίστικο προϊόν. Βάσει νεότερων ερευνών αποδείχθηκε ότι η δημιουργικότητα χαρακτηρίζει εν δυνάμει- τουλάχιστον- κάθε άνθρωπο ως ένα μεγάλο ποσοστό. Ο Nolan, σύμφωνα με τον Σπύρο Κιοσσέ, το 2014 διέκρινε τρεις εμφάνσεις της ανθρώπινης δημιουργικότητας: τη δημιουργική σκέψη, τη δημιουργική συμπεριφορά και τη δημιουργική δράση, οι οποίες επηρεάζονται από κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις και μπορούν να διερευνηθούν από διάφορες οπτικές γωνίες ποικίλων επιστημών όπως η ανθρωπολογία, η κοινωνιολογία, η φιλοσοφία κτλ. (Κιοσσές,2018: 15-16) .

1.1 Δημιουργική Γραφή: Ιστορία

Ο όρος της Δημιουργικής Γραφής προέρχεται κατά βάση από μετάφραση του όρου «creative writing» που εισήγαγε ο Ralph Waldo Emerson,σημαντικός αμερικανικός λόγιος, φιλόσοφος και λογοτέχνης, τον 19ο αιώνα που γνώρισε σπουδαία διάδοση μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Αρχικά στην Αμερική κι αργότερα Αγγλία, Γερμανία, Γαλλία κι άλλες ευρωπαϊκές χώρες όλες θέλησαν να ακολουθήσουν την πορεία εξέλιξης της δημιουργικής γραφής ως τρόπο έκφρασης και συγγραφής. Το 1936 ιδρύεται στο Πανεπιστήμιο της Iowa το Writer's Workshop όπου για πρώτη φορά εμφανίζεται η δημιουργική γραφή ως σύγχρονος επιστημονικός κλάδος. Από τότε αποτέλεσε το «σπίτι» πολλών αξιόλογων συγγραφέων. Ωστόσο, ο σημαντικότερος προάγγελος του εγχειρήματος ήταν το '47 Workshop' στο Harvard από τον George Baker μεταξύ 1906 και 1925.(Κωτόπουλος, 2012: Η «νομιμοποίηση» της Δημιουργικής Γραφής).Το πρώτο εργαστήριο στο Iowa Writer's Workshop προσφέρθηκε σε ένα θερινό τμήμα το 1939 και προϋπόθεση για τη συμμετοχή των φοιτητών ήταν να παρουσιάσουν αποδείξεις των ικανοτήτων τους γιατί η επίσημη θέση του εργαστηρίου ήταν ότι η συγγραφή δεν μπορεί να διδαχθεί , ωστόσο το ταλέντο μπορεί να αναπτυχθεί (Iowa University:1 στο Dawson 2005:81)

Η καθιέρωση της Δημιουργικής Γραφής ως επιστημονικού κλάδου στην πανεπιστημιακή κοινότητα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής στις αρχές του 20ου αιώνα γίνεται παράλληλα με κάποιες προσπάθειες να αντικατασταθεί η φιλολογική- γλωσσολογική ανάλυση των λογοτεχνικών έργων με μια λογοτεχνική κριτική που να αξιολογεί τη Λογοτεχνία με όρους που αφορούν τη γνωστική κι αισθητική της ποιότητα. Η Δημιουργική Γραφή ως γνωστικό πεδίο αναπτύσσει και συγκροτεί σταδιακά την επιστημονική της ταυτότητα μέσα στο κλίμα της συγκεκριμένης κρίσης της αγγλοσαξωνικής ακαδημαϊκής παράδοσης. (Κωτόπουλος, 2012: Η «νομιμοποίηση» της Δημιουργικής Γραφής).

Η καταγωγή αυτής της συστηματικής άσκησης μαθητευόμενων στη σύνθεση δημιουργικού λόγου, κυρίως ρητορικού και λογοτεχνικού, αναζητάται στο πλαίσιο της κλασικής ρητορικής εκπαίδευσης από τους ελληνορωμαϊκούς χρόνους μέχρι τη νεότερη εποχή, αλλά και της διδασκαλίας της λογοτεχνίας με βάση τη φιλοσοφία της Ρητορικής, μέχρι περίπου τον 18ο-19ο αιώνα. (Καρακίτσιος 2012,2013: 16-18). Επιπλέον, ιδιαίτερο γνωστό είναι το γεγονός ότι και το ίδιο το έργο του Αριστοτέλη «Περί ποιητικής» θα μπορούσε να θεωρηθεί

ένα εξαιρετικό παράδειγμα εγχειριδίου μύησης των μαθητών/μαθητριών αλλά και των αναγνωστών/αναγνωστριών στη δραματική τέχνη και τους κανόνες της. (Morley, 2007: 10).

Στις μέρες μας, η Δημιουργική Γραφή διαθέτει μια πολύ ισχυρή διεθνή παρουσία, ειδικότερα κατά την τελευταία εικοσαετία, έχοντας ενσωματωθεί στα προγράμματα των σημαντικότερων πανεπιστημιακών ιδρυμάτων του κόσμου, όπως των Columbia, Princeton, Iowa, αργότερα του East Anglia της Αγγλίας κτλ. Τα προγράμματά της είναι πλέον κατοχυρωμένα θεσμικά σε πολλά Πανεπιστήμια της ευρωπαϊκής ηπείρου, στην Αυστραλία και στην Ασία.

Στον τομέα της ελληνικής εκπαίδευσης η έννοια της δημιουργικής γραφής εμφανίζεται τα τελευταία 10 χρόνια στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ) και στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) χωρίς όμως να γίνεται ιδιαίτερος λόγος για την εκπαιδευτική κατάρτιση των εκπαιδευτικών όσον αφορά τον τρόπο διδασκαλίας της δημιουργικής γραφής. Δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής, ως μέρος της διδασκαλίας της γλώσσας και της λογοτεχνίας, σε συνδυασμό με την αξιοποίηση των ΤΠΕ, προβλέπονται επίσης στα Πιλοτικά Προγράμματα Σπουδών για το δημοτικό και το γυμνάσιο στο πλαίσιο υλοποίησης της Πράξης «Νέο Σχολείο». Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αν και δεν υπάρχουν αυτόνομες πτυχιακές σπουδές Δημιουργικής Γραφής, έχουν ενταχθεί σχετικά μαθήματα σε τμήματα προσχολικής, δημοτικής εκπαίδευσης και φιλολογίας, ενώ παράλληλα λειτουργούν προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών. (Κωτόπουλος, 2014,2017,2019).

Τα τελευταία χρόνια όλο και συχνότερα πραγματοποιούνται και στη χώρα μας σεμινάρια Δημιουργικής Γραφής από ποικίλους φορείς, εκδοτικούς οίκους, βιβλιοπωλεία, ιδιώτες κτλ. Ενώ ταυτόχρονα, πολλοί τίτλοι βιβλίων στα ράφια των βιβλιοπωλείων πραγματεύονται διάφορες πλευρές της Δημιουργικής Γραφής ωθώντας τον κόσμο να μάθει πώς μπορεί να γράψει κάτι δημιουργικά.

Δραστική ήταν η συμβολή των δύο μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών «Δημιουργική Γραφή» την τελευταία δεκαετία, γεγονός που επηρέασε καταλυτικά την υιοθέτηση της λογικής της και τελικά την «εισαγωγή» της, αρχικά ωστόσο όχι με τον πιο ενδεδειγμένο τρόπο, στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. (Κωτόπουλος, Βακάλη κ.αλ. 2023:11).

Στο σημείο αυτό θα ήταν πολύ σημαντικό να τονίσουμε ότι δεν πρόκειται, με βάση τα τωρινά δεδομένα, η Δημιουργική Γραφή να ενταχθεί στο πρόγραμμα ως αυτόνομο διδακτικό

αντικείμενο αλλά κάποιες τεχνικές και μέθοδοι της να εφαρμοστούν στο πλαίσιο διδασκαλίας της νεοελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας. (Κιοσσές,2018: 17)

Βάσει της θέσης της Δημιουργικής Γραφής στον εκπαιδευτικό χώρο τα τελευταία χρόνια αναγεννάται η ανάγκη αποσαφήνισης του ερωτήματος που προκύπτει σχετικά με το αν μπορεί πράγματι κάποιος να διδαχθεί ή όχι τη Δημιουργική Γραφή. Έτσι, επισημαίνεται ο παρακάτω ορισμός από τον Κιοσσέ (2018) για τη Δημιουργική Γραφή στην «παιδαγωγική» της έμφανση:

Α) ένα σύνολο γνώσης (κειμένων, θεωρίας, κριτικής, αλλά και τεχνικών γραφής, όπως αναδύονται μέσα από την εμπειρία λογοτεχνών και κριτικών/μελετητών της λογοτεχνίας). Οι μαθητές μπορούν να έρθουν εκ του σύνεγγυς επαφή με ένα σύνολο «κλασικών» έργων της λογοτεχνικής παράδοσης, αλλά και μοντέρνων. Να γνωρίσουν ποικίλα λογοτεχνικά είδη, κώδικες και συμβάσεις, όπως πραγματώνονται στα είδη αυτά, καθώς επίσης να γνωρίσουν θεωρητικά και κρητικά μοντέλα που επηρέασαν τόσο την πρόσληψη των λογοτεχνικών έργων όσο και την αρχική κατασκευή τους. Υπό την καθοδήγηση του διδάσκοντος, οι μαθητές μπορούν να γνωρίσουν και να κατανοήσουν συγκεκριμένες κειμενικές δομές οργάνωσης, καθώς και υφολογικές επιλογές ανάλογα με το είδος του παραγόμενου λόγου.

Β) ένα σύνολο δεξιοτήτων που μπορούν να αναπτύξουν οι μαθητές, οι οποίες αφορούν τόσο ασκήσεις συγγραφής/ σύνθεσης(παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου) όσο και ασκήσεις ανάγνωσης.

Γ) ένα πλήθος εκπαιδευτικών τεχνικών που αξιοποιούνται από τον διδάσκοντα, ώστε να εισαγάγουν βαθμιαία και συστηματικά τους μαθητές στην παραπάνω γνώση και να καλλιεργήσουν τις αντίστοιχες δεξιότητες τους. Οι μαθητές, έτσι, βαθμιαία εξοικειώνονται με τις τεχνικές σύνθεσης της λογοτεχνίας, στα διάφορα είδη και τις υφολογικές εκφάνσεις της, πειραματίζονται, ασκούνται στη συγγραφή οι ίδιοι, αλλά επίσης σκέφτονται και σχολιάζουν πάνω στη γραφή (και τα αποτελέσματα της), τόσο των ίδιων όσο και των άλλων(συνδυασμός γνωστικών και μεταγνωστικών δεξιοτήτων). Όλα αυτά γίνονται υπό την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού, μέσα από ένα πλήθος δραστηριοτήτων που εξαρτώνται τόσο από το επίπεδο και τα ενδιαφέροντα των μαθητών όσο και από το συγκεκριμένο είδος κειμένου/τεχνικής/δεξιότητας κ.λπ που αποτελεί διδακτικό στόχο κάθε φορά. » (σελ.15-16)

Σ' αυτό το σημείο κι αφού διευκρινίστηκε ο ορισμός της Δημιουργικής Γραφής όσον αφορά την παιδαγωγική της πλευρά, αξίζει να σημειωθεί ότι δεν πρόκειται για μια απλή διαδικασία εκμάθησης γραμματικών και συντακτικών κανόνων.

1.2 Δημιουργική Γραφή: Εκπαίδευση

Τα τελευταία χρόνια έχει εισαχθεί η Δημιουργική Γραφή στον χώρο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, αρχικά στο Γυμνάσιο κι εξής και στο Λύκειο. Πληθώρα θετικών αποτελεσμάτων προκύπτουν από την εισαγωγή της Δημιουργικής Γραφής στην εκπαιδευτική διαδικασία αφού τόσο ο εκπαιδευτικός όσο κι ο εκπαιδευόμενος απολαμβάνουν τη διαδικασία γραφής και δημιουργίας. Στην Ελλάδα η παρουσία της Δημιουργικής Γραφής στο χώρο της εκπαίδευσης ξεκινά τη διδασκαλία της στα τέλη της δεκαετίας του 1980 σε μορφή σεμιναρίων στην άτυπη εκπαίδευση από τον ποιητή Νίκο Φωκά και τον πεζογράφο Στρατή Χαβιαρά. Σε προπτυχιακά πανεπιστημιακά προγράμματα υπήρχε ως σεμιναριακό μάθημα σε τμήματα ξένων φιλολογιών στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. (Κωτόπουλος, Βακάλη κ.αλ. 2023: 19).

Είναι γεγονός για την ελληνική εκπαιδευτική κοινότητα κι εξέχουσας σημασίας ότι ο Μίμης Σουλιώτης ίδρυσε το πρώτο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών για τη Δημιουργική Γραφή προσανατολισμένο στη συγγραφική τέχνη ενώ ο Τριαντάφυλλος Κωτόπουλος που ανέλαβε τη διεύθυνση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος το 2012, ξεκίνησε μια προσπάθεια να διευρύνει τους ορίζοντες του επιστημονικού πεδίου στην Ελλάδα.

Έτσι, ο κ. Κωτόπουλος διευρύνει το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών για τη Δημιουργική Γραφή σε δύο κατευθύνσεις: «Συγγραφή» και «Εκπαίδευση» ενώ ταυτόχρονα ταξιδεύει με την ομάδα του σε όλη την Ελλάδα πραγματοποιώντας διαλέξεις ή σεμιναριακά μαθήματα σε εκπαιδευτικούς και σχολεία κάθε βαθμίδα αλλά και σε ανθρώπους που αγαπούν τη γραφή, αποδεικνύοντας έτσι, ότι η Δημιουργική Γραφή δεν είναι αναγκαία μόνο για κάποιον που επιθυμεί να ασχοληθεί επαγγελματικά ως συγγραφέας αλλά και για εκπαιδευτικούς που θεωρούν ότι αν οι ίδιοι γίνουν καλύτεροι και πιο ενεργητικοί αναγνώστες τότε θα μπορέσουν να βοηθηθούν ώστε να γίνουν και κριτικοί κι ενεργά σκεπτόμενοι πολίτες. Παράλληλα, διοργανώνει τα πρώτα διεθνή συνέδρια Δημιουργικής Γραφής στην Ελλάδα όπου και πλέον αποτελεί έναν καθιερωμένο θεσμό (Αθήνα 2013, Κέρκυρα 2015 και 2017, Φλώρινας 2019, Παλέρμο 2022) ενώ ταυτόχρονα ο κ. Κωτόπουλος είναι ο πρώτος καθηγητής που δίνει τη δυνατότητα ανάθεσης διδακτορικών διατριβών Δημιουργικής Γραφής. (Κωτόπουλος, Βακάλη κ.αλ. 2023: 19-20).

Ως εκπαιδευτικός δεν μπορείς απλώς να εξηγήσεις όρους και κανόνες στον μαθητή σου περιμένοντας να τους αφομοιώσει και να τους αποτυπώσει στις εργασίες του αλλά ταυτόχρονα ως μαθητής δεν έχεις την απαίτηση ο εκπαιδευτικός σου να σου μεταλαμπαδεύσει τον τρόπο που μπορείς να γράφεις κι απλώς να το εφαρμόσεις. Η διδασκαλία της Δημιουργικής Γραφής είναι κάτι περισσότερο από αυτό· είναι η αναζήτησή μια ισορροπίας ως προς τη διδασχή των απαραίτητων γνώσεων που σχετίζονται με τη γλώσσα και τη δημιουργική της χρήση καθώς και την αξιοποίηση της φαντασίας των εκπαιδευόμενων. (Κιοσσές,2018: 32)

Εύλογα, βάσει των προαναφερθέντων, συμπεραίνουμε ότι η μορφή κι ο τρόπος διδασκαλίας δεν είναι κάτι το οποίο μπορεί να ακολουθήσει τα παραδοσιακά πρότυπα διδασκαλίας των σχολείων με τα οποία έρχεται σε αντίθεση. Η διδασκαλία της Δημιουργικής Γραφής μπορεί να πραγματοποιηθεί σε ένα κλίμα που θα επιτρέπει τη συμμετοχή όλων των εκπαιδευόμενων με μια ελευθερία έκφρασης είτε ομαδοσυνεργατικά παρέχοντας έτσι, τη δυνατότητα να ανταλλάξουν ιδέες, να δημιουργήσουν ένα έργο εξολοκλήρου βασισμένο στη συνειρμική γραφή είτε ατομικά, ο καθένας χρησιμοποιώντας τη δική του φαντασία. Πρόκειται για μια διαδικασία που εμφανίζει τα αποτελέσματα της σε βάθος χρόνου αφού ο κάθε μαθητής μπορεί και κάνει πράξη τις συμβουλές και τις γνώσεις που λαμβάνει από τον εκπαιδευτικό του καθώς και τις δικές του δεξιότητες σε διαφορετική χρονική στιγμή.

Στην εκπαίδευση η Δημιουργική Γραφή ήρθε να συμπληρώσει δυναμικά τη σύγχρονη παιδαγωγική, η οποία έχει απομακρυνθεί από παραδοσιακές πρακτικές που θεωρούσαν τον μαθητή έναν παθητικό δέκτη και τον καλούσαν να αποστηθίσει στείρες γνώσεις ή να δεχτεί αναντίρρητα το νόημα του συγγραφέα, όπως το ανέφεραν οι δάσκαλοι-αυθεντίες (Κωτόπουλος, Βακάλη κ.αλ. 2023: 22-23)

Αναφέροντας το παραπάνω, μπορεί κάποιος να αναρωτηθεί αν το πηγαίο ταλέντο, η έμφυτη τάση για δημιουργία, δεν έχει καμία ή έχει ελάχιστη σημασία εφόσον η δημιουργική γραφή διδάσκεται. Άμεση απάντηση στο ερώτημα αυτό δίνεται από τον κ. Τριαντάφυλλο Κωτόπουλο (Κιοσσές,2018:17) που εξηγεί σχετικά με τη διδασκαλία της Δημιουργικής Γραφής και τη σπουδαιότητα των εργαστηρίων της ότι: «είναι η κατάρριψη και η διάψευση του μύθου η συγγραφή δεν μπορεί να διδαχθεί και ότι παραμένει κάτι που εμπνέεται από μούσες και πραγματώνεται από ιδιοφυίες.Κάτω από την καθοδήγηση, την πρακτική άσκηση και την κριτική ενασχόληση με τα συγγραφικά είδη που προσφέρουν τα εργαστήρια, οι

σπουδαστές τους αποκτούν συγγραφικές δεξιότητες. Ορισμένοι θα γίνουν συγγραφείς(...)Οι περισσότεροι θα είναι ικανοί να γράψουν, σε ένα βαθμό τουλάχιστον, καλές ιστορίες ή ποιήματα και θα μπορούν πιθανότατα να τα εκδώσουν, αλλά δεν θα τους απασχολήσει η είσοδος στον κόσμο της συγγραφής. Θα έχουν μάθει πως η διαδικασία παραγωγής δημιουργικών έργων είναι κάτι βαθύτερο και ουσιαστικότερο, το οποίο θα τους συντροφεύει σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους.»

Κατά την απασχόληση ενός μαθητή με την Δημιουργική Γραφή, ο μαθητής θα μάθει πώς να δέχεται και πώς να ασκεί κριτική αφού ο εκπαιδευτικός δεν είναι μόνο ο καθηγητής κι ο διδάσκοντας του αλλά και καθοδηγητής έχοντας μεγαλύτερη εμπειρία στην ανάγνωση και κατανόηση της λογοτεχνίας. Ο εκπαιδευτικός μπορεί με άμεσο κι απλό τρόπο να κάνει τους μαθητές του να καταλάβουν το νόημα ενός κειμένου, την πρόθεση του συγγραφικού/ποιητικού υποκειμένου, τη δομή του έργου και τον τρόπο γραφής του. Όσο καλύτερα κατανοήσει κάποιος το αρχικό κείμενο τόσο καλύτερα θα μπορέσει να αναπτύξει τη σκέψη και τη δημιουργική του διάθεση.

Τα ποικίλα πρόγραμματα που υπάρχουν μπορούν να αποτελέσουν απτές αποδείξεις ότι η Δημιουργική Γραφή είναι όντως κάτι που μπορεί να διδαχθεί εφόσον έχει συγκεκριμένο αντικείμενο και στόχους διδασκαλίας.

Οι βασικότεροι στόχοι της διδασκαλίας της Δημιουργικής Γραφής είναι οι εξής:

1. Να έρθουν οι μαθητές σ' επαφή με τα ποικίλα λογοτεχνικά είδη γραφής (μυθιστόρημα, νουβέλα, ποίημα, διήγημα, σονέτο κτλ) ώστε να μπορούν να τα αναγνωρίσουν και να μιμηθούν τα χαρακτηριστικά τους.
2. Να γνωρίσουν το έργο διαφόρων ποιητών και συγγραφέων έχοντας ως αποτέλεσμα τη σφαιρική οπτική των έργων τους.
3. Να αναπτύξουν τη δημιουργικότητα τους και την καλλιτεχνική πλευρά τους.
4. Να διευρύνουν τους πνευματικούς τους ορίζοντες.

5. Να αποκτήσουν ένα σύνολο γνώσεων (κειμένων, κριτικής, τεχνικών γραφής
6. Να αναπτύξουν ένα σύνολο δεξιοτήτων που αφορά την παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου.
7. Να εξοικειωθούν με τις τεχνικές σύνθεσης της λογοτεχνίας σε διάφορες υφολογικές εκφάνσεις της.
8. Να πειραματιστούν συνθέτοντας δικά τους λογοτεχνικά έργα.
9. Να μπορούν να εκφράσουν τα συναισθήματα και τις ανάγκες τους μέσω της δημιουργικής γραφής.
10. Να καλλιεργήσουν τη φιλιαναγνωσία τους.
11. Να αποδράσουν από τα ασφυκτικά πλαίσια που ορίζονται από τις απαιτήσεις των Αναλυτικών Προγραμμάτων, του τυπικού έξωθεν ελέγχου ή της εξετασιοκεντρικής προσέγγισης της διδασκαλίας της λογοτεχνίας.
12. Να παίρνουν ως Αφόρμηση της συγγραφικής δράσης την επιλογή θεματικών περιοχών και συγκεκριμένων κειμένων που ανταποκρίνονται στα πραγματικά ενδιαφέροντα των μαθητών και των μαθητριών.
13. Να επιτρέπει την αποφυγή σχολιασμού των κειμένων αυτών, τουλάχιστον με τους όρους της λογοτεχνικής-φιλολογικής ανάλυσης, και της σύνδεσης τους με συναισθήματα, μνήμες, άμεσες εμπειρίες ή έμμεσα βιώματα και άλλα αναγνώσματα των μαθητών και των μαθητριών.
14. Να επιτρέπει στους μαθητές και τις μαθήτριες να πάρουν μια γεύση από τη διαδικασία της σύνθεσης, τον μηχανισμό κατασκευής των λογοτεχνικών κειμένων, και κυρίως από τη δυσκολία που ενέχει το συγκεκριμένο εγχείρημα αλλά και από τη γοητεία του. Επιπλέον,

στη σύνθεση αυτή μπορούν να αξιοποιηθούν και τα ΤΠΕ (Μουλά 2012).

15. Να παρέχει τη δυνατότητα να υπάρχει συνέχεια μεταξύ ανάγνωσης και γραφής: η ανάγνωση ενός κειμένου αποτελεί αφορμή για γραφή και η γραφή για περαιτέρω ανάγνωση, τόσο των παραγόμενων από τα μέλη της ομάδας κειμένων όσο και άλλων λογοτεχνικών έργων. Όπως το έθεσε ο Σουλιώτη (2012: 13), «Η επιτυχία της διδασκαλίας της δημιουργικής γραφής(...) κρίνεται από το αν και κατά πόσο (περισσότερους και)επαρκέστερους αναγνώστες της λογοτεχνίας μπορεί να διαμορφώσει. Οι συγγραφικές ασκήσεις καλλιεργούν το γλωσσικό γούστο, διαπλάθουν απαιτητικότερους αναγνώστες και εκλεπτύνουν την λογοτεχνική ανάγνωση.»

Αυτό δηλαδή, που είναι-και θα έπρεπε να είναι- το βασικότερο μέλημα η άσκηση των μαθητών και των μαθητριών στη Δημιουργική Γραφή να αποτελεί ταυτόχρονα μια άσκηση τους στη δημιουργική ανάγνωση, με κυριότερο στόχο τη δημιουργία αναγνωστών, αρχικά, απαιτητικών αναγνωστών κι έπειτα επαρκών αναγνωστών. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αποσαφηνιστούν οι όροι «απαιτητικός» και «επαρκής» αναγνώστης. Ο πρώτος όρος έρχεται σε αντίθεση με την αναγνωστική ευκολία και την ήσσονα προσπάθεια από την οποία χαρακτηρίζονται πολλοί μαθητές και μαθήτριες της σύγχρονης εκπαιδευτικής πραγματικότητας. Η Δημιουργική Γραφή συνδέεται έτσι, άρρηκτα με τη δημιουργική ανάγνωση, δύο όροι που σχετίζονται μεταξύ τους από την πρώτη στιγμή της εμφάνισης τους. Ο Emerson (1837), εισηγητής των όρων, επισημαίνει ότι «Υπάρχει λοιπόν δημιουργική ανάγνωση όπως υπάρχει και δημιουργική γραφή. Όταν το πνεύμα εμφορείται από μόχθο και ευρηματικότητα, η σελίδα οποιουδήποτε βιβλίου διαβάζουμε φωτίζεται από πολλούς υπαινιγμούς. Κάθε πρόταση καθίσταται διπλά σημαίνουσα, και η αίσθηση του συγγραφέα μας είναι τόσο ευρεία όσο και ο κόσμος.»

Έτσι, συμπεραίνουμε ότι η Δημιουργική Γραφή μπορεί να συμβάλλει δυναμικά στη μετατροπή των μαθητών και των μαθητριών από παθητικούς δέκτες των κειμένων και των ερμηνειών τους σε ενεργητικούς προσλαμβάνοντες τα έργα και εντέλει σε συνειδητά συμμετέχοντες στην κατασκευή του νοήματος τους.

Οι παραπάνω στόχοι μπορούν να πραγματοποιηθούν πάντοτε με την καθοδήγηση του αρμόδιου καθηγητή εφόσον εκείνος μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές του να συνειδητοποιήσουν ότι έχουν τη δυνατότητα να προσεγγίσουν το κείμενο όχι μόνο βάσει των ερμηνειών που τους εξηγεί αλλά και βάσει των προσωπικών τους βιωμάτων κι ότι τα κείμενα που μελετούν παραμένουν ανοιχτά στην ποικίλη νοηματοδότηση και επεξεργασία αλλά πρόσληψη από τον καθένα τους.

Ο καθηγητής θα οδηγήσει τους μαθητές μέσω της ενεργητικής ανάγνωσης στην αρτιότερη άσκηση της Δημιουργικής Γραφής. Η ενεργητική ανάγνωση συνδυάζει την ανάγνωση και την ερμηνεία του κειμένου με την κριτική σκέψη και τη φαντασία. Υπάρχει η δυνατότητα να πραγματοποιηθεί είτε ομαδοσυνεργατικά είτε ατομικά και φωναχτά μέσα στη σχολική αίθουσα κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας.

Οι μαθητές κι οι μαθήτριες έχουν ακουστική γνωριμία με αυτό που θα μελετήσουν μπορούν ευκολότερα να κατανοήσουν τις ποικίλες ερμηνείες που θα μπορούσε να λάβει χάρη στον χρωματισμό της φωνής του εκπαιδευτικού ή του συμμαθητή και της συμμαθήτριας του.

Μαθαίνουν, έτσι, τα παιδιά να επεξεργάζονται τις πληροφορίες που αντλούν από το κείμενο και να τις μεταπλάθουν σε κάτι τελείως καινούργιο κι εμπνευσμένο από τους ίδιους βάσει των προσωπικών τους βιωμάτων και εμπειριών ή συναισθημάτων.

Μπορούν να βασιστούν στον τρόπο γραφής του πρωτότυπου κειμένου, στο ύφος που επέλεξε ο εκάστοτε δημιουργός, στο μέτρο, την ύπαρξη ομοιοκαταληξίας ή μη, σε κάποια σχήματα λόγου, στη θεματική, στη δομή του κειμένου ή σε οτιδήποτε άλλο επιλέξουν ώστε βασιζόμενοι σ' αυτό να δημιουργήσουν το δικό τους κείμενο.

Η Δημιουργική Γραφή δεν εξαντλείται στη μεταβίβαση γνώσεων, τεχνικών κτλ από τον εκπαιδευτικό στους μαθητές και τις μαθήτριες, στο όρια ενός τυπικού «μαθήματος». Ο εκπαιδευτικός, υπό αυτό το πρίσμα, καλείται να βρει την ισορροπία ανάμεσα στη γνώση που σχετίζεται με τη γλώσσα και στη δημιουργική της χρήση, με την παράλληλη αξιοποίηση της φαντασίας των μαθητών και των μαθητριών. Στο πλαίσιο αυτό, η διδασκαλία συνδέεται

άρρηκτα με την ουσία του αντικειμένου, τη στόχευση του και τους ρόλους διδάσκοντος και μαθητών.

Η ενασχόληση με τη Δημιουργική Γραφή, είτε στο πλαίσιο του αντικειμένου της λογοτεχνίας είτε στο ως ερευνητικό, πολιτιστικό κτλ πρόγραμμα, θα μπορούσε να γίνεται σε συνθήκες «εργαστηρίου» λογοτεχνικής γραφής ή λογοτεχνίας, ευρύτερα(Κωτόπουλος, 2013). Η έννοια αυτή την ιδέα της «απτής», αισθητοποιημένης προσέγγισης ενός πεδίου γνώσης ή τέχνης, συχνά συνδέεται και με την έννοια της «μαθητείας» που απαιτεί βάθος χρόνου της μάθησης και μάλιστα με τρόπο βιωματικό, κατά τη διάρκεια της οποίας οι μαθητές αξιοποιούν δημιουργικά τις συμβουλές και τις γνώσεις που τους παρέχει ο εκπαιδευτικός, αναπτύσσει σταδιακά τις δικές του δεξιότητες, αποκτά εμπειρίες, ακόμα και ασυνείδητα, σχηματίζει απόψεις, κατακτά γνώσεις και διαμορφώνει τη δική του οπτική. (Κιοσσές 2018: 32-33).

Ωστόσο, παρά τη σπουδαία σημασία της Δημιουργικής Γραφής στη σημερινή εκπαιδευτική κοινότητα, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι τις παλαιότερες χρονιές δεν είχε τη θέση που έχει σήμερα και δεν είχε αναγνωριστεί η αξία της επιρροής της στη διεύρυνση των πνευματικών οριζόντων των μαθητών και των μαθητριών αλλά και στην ανάπτυξη της φιλιαναγνωσίας, της φαντασίας και της αισθητικής.

Η Δημιουργική Γραφή δεν εισήχθηκε στο χώρο της εκπαίδευσης αρχικά μ' αυτόν τον όρο ούτε κι έγινε αμέσως απολύτως αποδεχτή. Αρχικά, ο εκάστοτε εκπαιδευτικός έπρεπε να παρουσιάζει ένα συγκεκριμένο θέμα το οποίο μαθητές και μαθήτριες όφειλαν να αναπτύξουν μέσα στα στενά όρια έκφρασης που εφαρμόζονταν την περίοδο εκείνη από το αρμόδιο Υπουργείο. Ενίοτε χωρίς καν να αναφέρουν την προσωπική τους άποψη. Την περίοδο συνύπαρξης δημοτικής γλώσσας και καθαρεύουσας το μάθημα της Έκθεσης γινόταν κατά κύριο λόγο με σκοπό την καλύτερη εκμάθηση της ελληνικής σε γραμματικό και συντακτικό επίπεδο προκειμένου οι μαθητές κι οι μαθήτριες να μπορούν να χρησιμοποιούν με μεγαλύτερη ευχέρεια τη γλώσσα τους αποφεύγοντας παράλληλα και τη χρήση τοπικών ιδιωμάτων ή διαλέκτων με στόχο να καθιερωθεί μια επίσημη γλώσσας του κράτους.

Με την πάροδο των χρόνων και την επικράτηση της δημοτικής γλώσσας ως επίσημης γλώσσας του κράτους, το μάθημα της Έκθεσης αφορούσε πράγματι σταδιακά την έκφραση

ιδεών πρωταρχικά για ορισμένα από τον εκπαιδευτικό ζητήματα και πολύ αργότερα για ζητήματα που αφορούσαν και τη λογοτεχνία από την οποία οι μαθητές κι οι μαθήτριες μπορούσαν να λάβουν τα απαραίτητα γνωστικά ερεθίσματα προκειμένου να οδηγηθούν στη δημιουργία δικών τους έργων γραφής. Έως και το 2003, τα γραπτά κείμενα των μαθητών και των μαθητριών εμφανίζονται αποκλειστικά και μόνο με όρους όπως «Εκθέσεις Ιδεών», «Γραπτή επικοινωνία», «Προφορική επικοινωνία», «Εκθέσεις» στοχεύοντας στην απόκτηση μιας άρτιας και ορθής χρήσης της ελληνικής γλώσσας αλλά κυρίως στο γεγονός ότι οι μαθητές κι οι μαθήτριες έπρεπε να μπορούν να ανταπεξέλθουν στην επικοινωνία έχοντας ένα καθαρισμένο θέμα σε μια δεδομένη επικοινωνιακή περίπτωση. Πέρασαν χρόνια απλής αναφοράς της Δημιουργικής Γραφής στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών χωρίς όμως, να υπάρχει αντίστοιχη αναφορά της στους Οδηγούς Σπουδών ή στο εγχειρίδιο του εκπαιδευτικού μέχρι ωστόσο το 2011 να εμφανιστεί ο όρος της Δημιουργικής Γραφής επίσημα και να ξεκινήσει να εφαρμόζεται.

Στα αγγλικά ο όρος εμφανίζεται με την ορολογία «Creative writing» καθώς πολλοί τονίζουν τη θεραπευτική δύναμη της Δημιουργικής Γραφής μέσω της έκφρασης των προσωπικών συναισθημάτων του καθενός, της χαράς της δημιουργίας και της επαφής του συγγραφέα με τον εσωτικό του κόσμο. Πολλά πανεπιστήμια του εξωτερικού όπως το University of Nicosia και το University of Oxford θέλοντας να επισημάνουν τη σπουδαιότητα διδασκαλίας της Δημιουργικής Γραφής έχουν προγράμματα απόκτησης πτυχίου και μεταπτυχιακού στη Δημιουργική Γραφή ενώ παράλληλα αριθμούνται περίπου 352 πτυχία που μπορείς να λάβεις στην Ευρώπη και στον υπόλοιπο κόσμο κι αφορούν τη Δημιουργική Γραφή (Birmingham, Columbia, Oxford, Edinburgh).

Αν και η ΗΠΑ είχαν πρόγραμμα Δημιουργικής Γραφής από τις αρχές του 20ου αιώνα, στη χώρα μας, στην Ελλάδα μπορούμε να τονίσουμε ότι τα πράγματα δεν εξελίχθηκαν στον ίδιο βαθμό ή με την ίδια αμεσότητα. Η αναφορά του όρου και της εφαρμογής της Δημιουργικής Γραφής στον εκπαιδευτικό χώρο της Ελλάδας θεωρούταν αδιανόητη για αρκετές δεκαετίες αφού τα κείμενα που έγραφαν οι μαθητές στο πλαίσιο της σχολικής διδασκαλίας ορίζονταν κατά αποκλειστικότητα από το αρμόδιο Υπουργείο με βασικό τους μέλημα την καλή γνώση και την άρτια χρήση των γραμματικοσυντακτικών φαινομένων για την επίτευξη της σωστής χρήσης της ομιλούμενης γλώσσας.

Στα τέλη του 19ου αιώνα οι μαθητές κι οι μαθήτριες ασκούσαν κατά κύριο λόγο σε θέματα που είχαν ως στόχο την ηθική τους διαπαιδαγώγηση ενώ αργότερα ασχολήθηκαν με «Εκθέσεις» βασικός στόχος των οποίων ήταν η σωστή επικοινωνία των μαθητών μέσα σε καθορισμένες επικοινωνιακές περιστάσεις έχοντας ένα συγκεκριμένο επιθυμητό επικοινωνιακό αποτέλεσμα.

Με την πάροδο των χρόνων και την επικράτηση της δημοτικής γλώσσας έναντι της καθαρεύουσας ως επίσημης γλώσσας του κράτους, οι μαθητές κι οι μαθήτριες ασχολήθηκαν με ποικίλα κειμενικά είδη που αφορούσαν την παραγωγή γραπτού λόγου ξεχωρίζοντας τον από τον προφορικό λόγο, μένοντας όμως και πάλι σε καθορισμένα πλαίσια. Με αυτόν τον τρόπο εισήχθη κατα έναν τρόπο η βάση για την εξέλιξη της Δημιουργικής Γραφής που κάνει την επίσημη εμφάνιση της το 2011 στο χώρο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Έκτοτε η αξία της Δημιουργικής Γραφής έχει καθιερωθεί τόσο στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση εφόσον θεωρείται πλέον δεδομένη η ύπαρξη ασκήσεων Δημιουργικής Γραφής τόσο στη σχολική βαθμίδα του Γυμνασίου όσο και του Λυκείου, γεγονός που βοήθησε στην ενίσχυση αυτής της θέσης ήταν κι η συνεξέταση των μαθημάτων της Νέας Ελληνικής με τη Λογοτεχνία όσο και στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση αφού πολλά πανεπιστήμια έχουν καθιερώσει προγράμματα εκμάθησης Δημιουργικής Γραφής καθώς και μεταπτυχιακά του αντικειμένου όπως το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, το Ανοιχτό Πανεπιστήμιο Πατρών, Πανεπιστήμιο Αθηνών και Αριστοτέλεια Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Αποτελεί, λοιπόν, ζητούμενο για τα σύγχρονα δημοκρατικά εκπαιδευτικά ιδρύματα να μην επιδεικνύουν αδιαφορία για την προσωπική (ηθική, γνωστική και αισθητική) ανάπτυξη του ατόμου και να μην στοχεύουν στην τροποποίηση της οποιασδήποτε αποκλίνουσας συμπεριφοράς σε λογική υπακοής και παθητικότητας για τους εκπαιδευόμενους. (Κωτόπουλος, Βακάλη κ.αλ. 2023: 25).

1.3 Δημιουργική Γραφή στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών

Πολλά ήταν τα χρόνια κατά τα οποία γινόταν λόγος για την αξία ύπαρξης της Δημιουργικής Γραφής στο πλαίσιο της σχολικής διδασκαλίας. Στα αναλυτικά προγράμματα των προηγούμενων χρόνων, ακόμη κι η αναφορά στη Δημιουργική Γραφή αποτελούσε κάτι αδιανόητο αφού ο τρόπος διδασκαλίας και μάθησης όφειλε να τηρεί αυστηρά τις επιταγές του Υπουργείου και οι μαθητές να διδάσκονται κυρίως γραμματικοσυντακτικά φαινόμενα.

Στα τέλη του 19ου αιώνα γίνεται λόγος για συνθέσεις των μαθητών βάσει συγκεκριμένου πλαισίου που τους υποδείκνυε ο εκπαιδευτικός κι είχαν ως βασικό στόχο την ηθική τους διαπαιδαγώγηση και την ανάπτυξη κειμένου με την μορφή της πραγματείας. Από το 1976 κι έπειτα τα Αναλυτικά Προγράμματα σπουδών αναφέρονται στον όρο «εκθέσεις» για να δηλώσουν τη σχολική εκείνη διαδικασία κατά την οποία ο μαθητής διδάσκεται τον σωστό τρόπο επικοινωνίας με τους άλλους βάσει της επικοινωνιακής περίπτωσης. Επρόκειτο για μια νέα τάση στις διωκτικές μεθόδους που είχε ως στόχο τον εκσυγχρονισμό της παιδαγωγικής διδασκαλίας και τη βελτίωση της διδασκαλίας της έκθεσης και της γλώσσας με βάση τις νέες αντιλήψεις της γλωσσολογίας. (Βακάλη:2021). Σύμφωνα με τον Διακάκη (1988) είναι το μάθημα που δοκιμάζει και καλλιεργεί το όργανο της γνώσης και της επικοινωνίας, που είναι η γλώσσα, χωρίς όμως να θεωρηθεί προέκταση της γλωσσικής διδασκαλίας. Αυτή η τάση όμως, έρχεται πολύ σύντομα σε σύγκρουση με την έως τότε καθιερωμένη διδασκαλία κι αντίληψη για τη σπουδαιότητα της διατήρησης των αρχών διδασκαλίας του μαθήματος.

Από το 1982 εισάγονται- αρχικά στο Δημοτικό κι έπειτα σε Γυμνάσιο-Λύκειο- και όροι που χρησιμοποιούνται-παράλληλα με αυτόν της «έκθεσης»- στα Αναλυτικά Προγράμματα, όταν αναφέρονται στην παραγωγή γραπτού λόγου, είναι Γραπτή Έκφραση και Γραπτή Επικοινωνία (Βακάλη 2014: 363).

Αργότερα, το 1990 περίπου, στη σχολική βαθμίδα του Λυκείου γίνεται αναφορά σε «Εκθέσεις Ιδεών» που απαιτούν από τους μαθητές πραγμάτευση θεμάτων πέραν των προσωπικών τους εμπειριών, απαιτούν την ανάπτυξη ενός προκαθορισμένου θέματος σε συνδυασμό με πληροφορίες και γνώσεις που θα αναπτύξουν με σαφή κι ακριβές λόγο προκειμένου να γίνει κατανοητό το κείμενο τους. Έτσι γενικότερη επιδίωξη τώρα γίνεται η ακρόαση και κατανόηση προφορικών κειμένων, προφορική έκφραση, ανάγνωση και

κατανόηση γραπτών κειμένων, γραπτή έκφραση, λεξιλογική γνώση και κατάκτηση της γραμματικής δομής της γλώσσας. (Βακάλη 2014: 364)

Από τα τέλη της δεκαετίας του 80 γίνεται προσπάθεια συνδυασμός των δύο τάσεων της εποχής: της «παραδοσιακής» και της «μοντέρνας» αντίληψης σχετικά με την ανάπτυξη λόγου σε γραπτό κείμενο στα πλαίσια του σχολικού περιβάλλοντος. Βάσει αυτού οι όροι που χρησιμοποιούνται στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών μαζί με αυτόν της «έκθεσης» είναι «Γραπτή Έκφραση» και «Γραπτή Επικοινωνία» οι οποίοι περιλάμβαναν ένα ευρύτερο πλαίσιο κειμενικών ειδών ενώ το Αναλυτικό Πρόγραμμα του 1982 αναφέρεται και σε γραπτή δημιουργική έκφραση των μαθητών/τριών.

Το 1997 το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο επανέρχεται κι εισηγείται στο Υπουργείο την αλλαγή του τρόπου εξέτασης της έκθεσης στις Γενικές εξετάσεις. Μέχρι εκείνη τη στιγμή, στην εξέταση της έκθεσης Ιδεών με έναν συγκεκριμένο τρόπο: δίνονταν στον μαθητή ένα συγκεκριμένο θέμα και του ζητούσαν να εκθέσει τις σκέψεις του πάνω σε αυτό: να αφηγηθεί, να περιγράψει, να χαρακτηρίσει, να αποδείξει και να πείσει. (Βακάλη 2008: 51-68). Από το 1998 κι έπειτα με το Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών διατηρείται ο τίτλος «Έκφραση- Έκθεση» για το γλωσσικό μάθημα στο Λύκειο ενώ από το 1999 γίνεται λόγος για «Παραγωγή γραπτού λόγου» κι αλλάζει ο τρόπος αξιολόγησης του μαθήματος στις Γενικές εξετάσεις, διατηρώντας αυτή τη λογική ως και το 2019: δίνεται στους μαθητές κείμενο μιας ή δύο σελίδας-σελιδών και οι μαθητές καλούνται να δώσουν μια σύντομη περίληψη, να απαντήσουν ποικίλες ερωτήσεις διαφόρων τύπων και να αναπτύξουν μια ιδέα (άποψη, στάση, πληροφορία, παράδειγμα, επιχείρημα), να κρίνουν ή να σχολιάσουν κάποια σημεία του κειμένου ή να αναπτύξουν προσωπικές απόψεις παίρνοντας ως αφορμή το δοθεί κείμενο. (Βακάλη 2014: 365-367)

Μετά από αυτά τα Αναλυτικά Προγράμματα άρχισε σιγά- σιγά να θίγεται ο όρος «δημιουργικότητα» καθώς κι η επικοινωνιακή διάσταση που θα έπρεπε να έχουν τα παραγόμενα κείμενα, όπως επίσης το Πρόγραμμα Σπουδών του 2000, φαίνεται να δίνει σταδιακή έμφαση στη δημιουργικότητα των μαθητών/τριών μέσω ασκήσεων Δημιουργικής Γραφής που εστιάζουν στην επικοινωνιακή διάσταση των γραπτών παραγωγών τους. Ωστόσο, παρά την αναφορά τους στους συγκεκριμένους όρους, παρατηρούμε ότι στο αντίστοιχο βιβλίο οδηγιών του εκπαιδευτικού δεν υπάρχουν παρόμοιες υποδείξεις (Μούλα 2012:8)

Επιπλέον, από το 2003 κι έπειτα υπάρχουν αναφορές σε «Προφορικό» και «Γραπτό» λόγο ενώ μέρος του δεύτερου αποτελεί κι η «Γραφή και Παραγωγή γραπτού λόγου» που θεωρείται κάθε κείμενο που παράγουν οι μαθητές σε συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίσταση έχοντας συγκεκριμένο σκοπό. Ωστόσο, ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι ενώ η έννοια της δημιουργικότητας υπάρχει σε αυτά τα Προγράμματα Σπουδών, το βιβλίο οδηγιών του εκπαιδευτικού δεν παρέχει ουδεμία οδηγία για ασκήσεις Δημιουργικής Γραφής.

Η πρώτη επίσημη εμφάνιση της Δημιουργικής Γραφής στο ελληνικό σχολείο πραγματοποιείται με το νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το Νέο Σχολείο του 2011 συμπεριλαμβανομένων δραστηριοτήτων και οδηγιών προς τον εκπαιδευτικό. Για πρώτη φορά εμφανίζεται επίσημα η Δημιουργική Γραφή στο ελληνικό σχολείο με προτεινόμενες δραστηριότητες και υποδείξεις προς τον εκπαιδευτικό, για να συμπεριληφθούν στη μαθησιακή πράξη (Συμεωνάκη 2012: 1)

Την περίοδο εκείνη (2011-2012) στα Αναλυτικά Προγράμματα ως κεντρικός στόχος τίθεται η ανάπτυξη κριτικής και δημιουργικής σχέσης των μαθητών/τριών με το κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον τους. Βασικός στόχος ήταν η υιοθέτηση οποιασδήποτε πρακτικής μπορούσε να οδηγήσει στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας. Το 2013 όσον αφορά την ύλη της Α' Λυκείου δόθηκαν οδηγίες για την ένταξη της γλωσσικής και κειμενικής ποικιλότητας και την εξοικείωση των μαθητών με τα βασικά χαρακτηριστικά των κειμενικών ειδών, συμπεριλαμβανομένων και των λογοτεχνικών. Τα τελευταία χρόνια η παραγωγή γραπτού λόγου στην αξιολόγηση του μαθήματος της «Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας» κάνει μια προσπάθεια να δοθεί μια νέα διάσταση και όλο και πιο συχνά χρησιμοποιείται ο όρος «Δημιουργική Γραφή», καθώς η παραγωγή λόγου πλέον δεν αφορά αποκλειστικά τον κλάδο της Νεοελληνικής Γλώσσας, αλλά εκτείνεται και σε λογοτεχνικά κείμενα. Η Δημιουργική Γραφή όσον αφορά το σχολικό πλαίσιο διδασκαλίας συχνά αντιμετωπίζεται ως μια ελεύθερη έκφραση της προσωπικότητας του παιδιού κι αποτύπωσης των σκέψεων του πάνω σε χαρτί, η οποία στηρίζεται κυρίως στην ποιητική λειτουργία της γλώσσας και θεωρείται πιο λογοτεχνίζουσα γραφή.

Η εισαγωγή της Δημιουργικής Γραφής στη σχολική διδασκαλία αποτελεί μια σύγχρονη εκπαιδευτική μέθοδο που στοχεύει στην ανάπτυξη της έκφρασης, της κριτικής σκέψης, της γραφής και του λόγου των μαθητών/τριών. Η παραδοσιακή διδασκαλία της Λογοτεχνίας

προσεγγίζει το κείμενο ανάλογα με το θεωρητικό υπόβαθρο του διδάσκοντα και την επιστημονική του κατάρτιση, παρέχοντας συχνά πλήθος βιογραφικών στοιχείων και έμμεσες ή άμεσες πληροφορίες για τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν την περίοδο συγγραφής του κειμένου ή και βασικές αρχές γλωσσικής και αισθητικής αποτίμησης του έργου. Αντιθέτως, στην περίπτωση της Δημιουργικής Γραφής, η τεχνική προσέγγιση της Λογοτεχνίας συμβάλει στην ανάπτυξη της φαντασίας και της δημιουργικότητας αλλά και στην κατάκτηση συγγραφικών δεξιοτήτων. Ο λόγος αναπλάθεται δημιουργικά, αντικρίζεται σαν μια ελεύθερη έκφραση, σαν μια λεκτική διατύπωση της ατομικής δημιουργικότητας, ή σαν μια γραπτή έκφραση στην οποία τα παιδιά τοποθετούν στο χαρτί τις ιδέες, τα συναισθήματα τους και τις εντυπώσεις τους με δικά τους λόγια. (Βακάλη κ.αλ. 2014: 41-42). Το 2014 δημοσιεύθηκε νέο Πρόγραμμα Σπουδών, το οποίο αν και δεν εφαρμόστηκε στη σχολική τάξη, αφορούσε τις τρεις τάξεις του Λυκείου κι είχε ως στόχο την αξιοποίηση όλων των προηγούμενων Προγραμμάτων Σπουδών από το 1999 έως και το 2011. Επικεντρωνόταν στην εξάσκηση των μαθητών στη γραφή διαφόρων κειμενικών ειδών αφού κι οι μαθητές/τριες έχουν εξοικειωθεί στα ποικίλα κειμενικά είδη μέσω των διαφόρων αναγνωσμάτων που έχουν ήδη διδαχθεί.

Από το σχολικό έτος 2016-2017 και για τα επόμενα διδακτικά έτη, κατα τη διδασκαλία του μαθήματος της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο αρχικά, ανάμεσα σε άλλα τονίζεται πως οι εκπαιδευτικοί πρέπει να εστιάζουν και στην παραγωγή λόγου εκ μέρους των μαθητών για κάθε κείμενο (ΦΕΚ 211/11/11/2016). Την ίδια χρονιά στην Α' και Β' Λυκείου ΕΠΑ.Λ. (Φ3/159794/Δ4/28.09.2016,Φ4/56637/ΔΑ/31.03.2017) στο μάθημα των Νέων Ελληνικών στην ανακεφαλαιωτική εξέταση στο μάθημα της «Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας» στους δύο κλάδους της Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας (Γλωσσική Διδασκαλία και Νεοελληνική Λογοτεχνία) ακολουθείται η διαδικασία εξέτασης, όπως στο Γυμνάσιο. Οι δραστηριότητες που συνδυάζονται με τα προαναφερθέντα κείμενα αφορούν την κατανόηση του κειμένου, ζητήματα δομής και γλώσσας του κειμένου ενώ το τρίτο θέμα αφορά δραστηριότητα αναγνωστικής ανταπόκρισης και δημιουργικής γραφής που δίνεται κατ' επιλογήν η δυνατότητα στους μαθητές και στις μαθήτριες να αναπτύξουν «θέμα δημιουργικής γραφής» στον κλάδο της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Ζητείται, δηλαδή, από τους μαθητές και τις μαθήτριες «είτε να αλλάξουν ή να συμπληρώσουν δημιουργικά το αρχικό κείμενο (π.χ. με την αλλαγή οπτικής γωνίας στην αφήγηση ή του τέλους στην

ιστορία, με τη δημιουργία διαλόγων, την εισαγωγή στοιχείων περιγραφής ή οπτικών, ακουστικών και άλλων εικόνων, με την απόδοση ενός παραδοσιακού ποιήματος σ' ελεύθερο στίχο κ.α.)» (Υπ.Ε.Π.Θ, 2016) και το ίδιο ισχύει και για την επόμενη σχολική χρονιά (Φ4/179807/Δ4/24.10.2017). Στις εξετάσεις του ΕΠΑ.Λ. το ένα κείμενο αναφέρεται στο γνωστικό αντικείμενο της Γλώσσας κι είναι μη λογοτεχνικό- μη διδαγμένο- ενώ το άλλο αναφέρεται στο γνωστικό αντικείμενο της Λογοτεχνίας- επίσης μη διδαγμένος, ποιητικό ή πεζό). Σύμφωνα με τη σκοποθεσία του Προγράμματος Σπουδών κατά το σχολικό έτος 2019-20, στις Α', Β' και Γ' τάξεις ημερήσιου και εσπερινού ΕΠΑ.Λ. και Δ' τάξης εσπερινού ΕΠΑ.Λ., στο μάθημα των Νέων Ελληνικών (Φ3/134083/Δ4, 30-08-2019) ανάμεσα στις βασικές επιδιώξεις ορίζεται και η παραγωγή εκ μέρους των μαθητών κειμένων με λογοτεχνικό αίτημα, αξιοποιώντας τη δημιουργικότητα, τη φαντασία, τη δύναμη του λόγου που ήδη κατέχουν και την κρίση τους, ενεργοποιώντας τα βιώματα και τις εμπειρίες τους. (Βακάλη 2021).

Ανάλογες διαδικασίες πραγματοποιούνται και στα Γενικά Λύκεια με αφετηρία τις πρώτες τάξεις του Λυκείου. Το σχολικό έτος 2017-2018 στο μάθημα των Νέων Ελληνικών στη Β' Λυκείου Γελ ως παράδειγμα ενδεικτικής διαχείρισης διδακτικού χρόνου παρουσιάζεται η δυνατότητα ατομικής ή ομαδικής εργασίας με την παραγωγή προσωπικού λόγου των μαθητών/τριών για τα κείμενα που διδάχτηκαν. Στις οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στις Α' και Β' τάξεις Ημερήσιου Γελ σχετικά με το μάθημα των Νέων Ελληνικών ορίζεται σχετικά με τις διαδικασίες παραγωγής γραπτού για προφορικού λόγου ότι οι μαθητές/τριες αναμένεται να είναι σε θέση να δημιουργούν προφορικά, γραπτά ή/και πολυμεσικό κείμενα, τα οποία διαλέγονται με τη «λογοτεχνικότητα» (Οδηγίες για τη διδασκαλία, 04-09-2018). Στις Γενικές Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στις Α' και Β' τάξεις Γενικού Λυκείου για το σχολικό έτος 2019 – 2020 δηλώνεται ότι «Η γλωσσική εκπαίδευση και η λογοτεχνική εκπαίδευση συνεργούν, ώστε οι μαθήτριες και οι μαθητές να ανταποκρίνονται σε κάθε γεγονός γραμματισμού, είτε αυτό συμβαίνει στον δημόσιο είτε στον σχολικό ή ιδιωτικό χώρο, τόσο στο επίπεδο κατανόησης όσο και στο επίπεδο παραγωγής λόγου».

Την ίδια σχολική χρονιά πραγματοποιείται η συνεξέταση Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στο Γενικό Λύκειο στην Α' και Β' Λυκείου και στις απολυτήριες εξετάσεις δίνονται ευδιάκριτα, ξεχωριστά θέματα, γεγονός που συντελεί στη διδασκαλία των

μαθημάτων από δύο διαφορετικούς καθηγητές. Για το σχολικό έτος 2019-2020 πλέον είχε οριστεί η ενιαία τρίωρη εξέταση στο μάθημα των Νέων Ελληνικών (Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία) στις Πανελλαδικές Εξετάσεις της Γ' Λυκείου (ΦΕΚ 4441/3.12.2019). Ωστόσο, λόγω της κυβερνητικής αλλαγής που πραγματοποιήθηκε το καλοκαίρι του 2019 στο μάθημα «Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία» στη Γ' τάξη Ημερησίου Γενικού Λυκείου και στη Γ' και Δ' τάξη Εσπερινού Γενικού Λυκείου οι μαθητές και οι μαθήτριες αξιολογούνται με διαφορετικό τρόπο σε ενιαία τρίωρη εξέταση στην κατανόηση και παραγωγή λόγου.

Στο Πρόγραμμα Σπουδών για τα «Νέα Ελληνικά: Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία» για τη Γ' τάξη Γενικού Λυκείου όσον αφορά τη Λογοτεχνία, το προτεινόμενο Πρόγραμμα Σπουδών οργανώνεται αναλυτικά και η θέση της Δημιουργικής Γραφής είναι πιο προσδιορισμένη και εμπλουτισμένη από ποτέ. Ορίζονται στοιχεία, το αντικείμενο της Λογοτεχνίας καθώς κι ο σκοπός της διδασκαλίας της.

Οι δραστηριότητες της Δημιουργικής Γραφής παρουσιάζονται ως ακόμη μία δυνατότητα ελεύθερης έκφρασης και ολοκλήρωσης ενός ερμηνευτικού διαλόγου, στις οποίες οι μαθητές κι οι μαθήτριες αποτυπώνουν με προσωπικό τρόπο τις απόψεις τους. (Βακάλη 2021). Είναι φανερό ότι το αίτημα για δημιουργικότητα στη διδασκαλία του μαθήματος των Νέων Ελληνικών ξεκίνησε από τη διαδικασία αξιολόγησης των μαθητών σε Γυμνάσιο κι ΕΠΑ.Λ και των Γενικών Λυκείων αργότερα. Στην εξέταση του μαθήματος της Λογοτεχνίας υπάρχει η ζητούμενη δραστηριότητα, που δίνεται κι ως άσκηση επιλογής για τους μαθητές και τις μαθήτριες, δημιουργικής γραφής. Τα περισσότερα θέματα- ασκήσεις που αφορούν τη Δημιουργική Γραφή βασίζονται κυρίως στις αλλαγές πάνω σε κείμενα, δηλαδή ζητούν από τους μαθητές και τις μαθήτριες να αλλάξουν ή να συμπληρώσουν δημιουργικά το αρχικό κείμενο. (ΦΕΚ 76/30.04.2018), τακτική που ορίζεται ως «Μετασχηματισμός ή/και παραγωγή κειμένων», δηλαδή να αναδιηγηθούν τμήμα της ιστορίας από την οπτική γωνία συγκεκριμένου ήρωα σε ποικίλα κειμενικά είδη, να μετασχηματίσουν το αρχικό κείμενο είτε συμπληρώνοντας την ιστορία, αλλάζοντας την πλοκή της ιστορίας είτε αλλάζοντας τον αφηγητή είτε μετατρέποντας την αφήγηση σε διάλογο και το αντίστροφο κτλ.

Επιπλέον, στο πλαίσιο αυτό της νέας τάσης μελέτης κι αξιοποίησης κειμενικών δεικτών, συχνά οι μαθητές/τριες καλούνται να αξιολογήσουν ιδέες, αξίες, στάσεις, συμπεριφορές που αναδεικνύονται στο κείμενο με βάση είτε τα συμφραζόμενα είτε τα ιστορικά κι

ιδεολογικά στοιχεία του κειμένου, να τις συγκρίνουν με αυτές του σήμερα ή να τις συσχετίσουν με προσωπικές εμπειρίες, βιώματα και συναισθήματα (ΦΕΚ 38/02.03.2018), να παράγουν ερμηνευτικό σχόλιο με βάση την κριτική ανάγνωση των ζητημάτων που πραγματεύεται το λογοτεχνικό κείμενο, αξιοποιώντας τους κειμενικούς δείκτες και τα στοιχεία του συγκεκριμένου. Κάποιες άλλες δραστηριότητες ζητούν να γράψουν οι μαθητές/τριες συγκεκριμένα κειμενικά είδη όπως για παράδειγμα μια υποθετική συνέντευξη με κάποιον από τους ήρωες ή τον αφηγητή ή τον συγγραφέα του κειμένου ή έναν κριτικό λογοτεχνίας, μια σελίδα ημερολογίου ή μια επιστολή. (Διδακτέα Ύλη [...] Α', Β' και Γ' τάξης Ημερήσιου και Εσπερινού ΕΠΑ.Λ. και της Δ' τάξης (4ετούς) Εσπερινού ΕΠΑ.Λ. σχολικό έτος 2019-2020). Στο Πρόγραμμα Σπουδών για τα «Νέα Ελληνικά: Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία» για τη Γ' τάξη Γενικού Λυκείου σε ό,τι αφορά τη Λογοτεχνία κατά το σχολικό έτος 2019-20 και για την επόμενη σχολική χρονιά στο πλαίσιο της «παραγωγής κειμένων» ζητείται σύνθεση νέου κειμένου, ποιητικού ή αφηγηματικού και να μπορούν οι μαθητές «να αλλάξουν το είδος του κειμένου: μετατροπή θεατρικού σε αφήγημα, αφηγήματος σε θεατρικό, συγγραφή ποιήματος με αφορμή πεζό, συγγραφή πεζού με αφορμή ποίημα, να συνειδητοποιήσουν πώς ένα ποίημα μπορεί να γίνει διήγημα και πώς ένα διήγημα μπορεί να «δραματοποιηθεί» και να αποδοθεί με τη θεατρική σύμβαση κ.λπ. (ΦΕΚ 4911, 31.12.2019).

Πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι οι προαναφερθέντες δραστηριότητες αφορούν κυρίως πεζά κείμενα και λιγότερο ποιητικά καθώς οι δραστηριότητες που αφορούν ποιητικά κείμενα συνήθως ζητούν από τους μαθητές και τις μαθήτριες να αποδώσουν ένα παραδοσιακό ποίημα σε ελεύθερο στίχο, να δημιουργήσουν μόνοι τους ελεύθερο στίχο με αφορμή λέξεις, ομάδες λέξεων ή στίχους του ποιήματος ή μια εικόνα του βιβλίου ή ακόμη και να δημιουργήσουν ένα δικό τους ποίημα σε ελεύθερο στίχο με αφορμή ένα πεζογράφημα. (Φ3/159794/δ4/28.09.2016).

Έτσι, καταλήγουμε τα τελευταία χρόνια μετά το 2019 να έχουν προστεθεί στη διδασκαλία της Λογοτεχνίας και της Δημιουργικής Γραφής σημαντικοί όροι που προάγουν την κριτική ανάγνωση και τη δημιουργική απασχόληση των μαθητών/τριών με το κείμενο όπως ερμηνευτικός διάλογος, ενδοκειμενικά στοιχεία, τεχνικές της λογοτεχνικής έκφρασης, χαρακτήρες, αφήγηση, πλοκή αλλά και όροι όπως αναγνωστικές δεξιότητες, αναπαράσταση, διαλογικότητα, λογοτεχνικά είδη/γέννη κτλ. (ΦΕΚ 4911, 31.12.2019).

Σημαντικό να αναφερθεί είναι επίσης το γεγονός ότι στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση σήμερα οι μαθητές καλούνται να αντιμετωπίσουν πληθώρα ασκήσεων παραγωγής γραπτού λόγου τόσο κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς όσο και στις τελικές τους εξετάσεις.

Σταδιακά μπορούμε ευκόλως να αναγνωρίσουμε την μετατόπιση των στόχων τόσο των Αναλυτικών Προγραμμάτων όσο και των Προγραμμάτων Σπουδών αφού, από τον αρχικό τους στόχο που ήταν η διδασκαλία μορφοσυντακτικών και γραμματικών κανόνων άρχισαν να αξιοποιούν διάφορων ειδών ασκήσεις προκειμένου οι μαθητές/τριες να αναπτύξουν την κριτική τους ικανότητα, να διευρύνουν τους πνευματικούς τους ορίζοντες, να μπορέσουν να εκφράσουν τις σκέψεις τους με σαφή και ορθά δομημένο λόγο σε συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίσταση και με συγκεκριμένο σκοπό ενσωματώνοντας ακριβώς για αυτόν τον λόγο τη Δημιουργική Γραφή στο πλαίσιο της σχολικής διδασκαλίας.

1.4 Δημιουργική Γραφή στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών

Στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών που δημοσιεύθηκε το 2021 κι αφορούσε τις τάξεις Α', Β' και Γ' Λυκείου δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στον συσχετισμό της Λογοτεχνίας και της σπουδαιότητας της διδασκαλίας της Δημιουργικής Γραφής. Το πρόγραμμα αυτό εκπονήθηκε από 54 επόπτες/τριες και 226 εκπονητές/ήτριες, μέλη ΔΕΠ, στελέχη εκπαίδευσης και έμπειροι εκπαιδευτικοί με αυξημένα προσόντα, σε συνεργασία με το επιστημονικό προσωπικό του Ι.Ε.Π. Αξίζει να σημειωθεί ότι δύο εκ των παραπάνω είναι οι καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος Δημιουργικής Γραφής, κ. Τριαντάφυλλος Κωτόπουλος, ο οποίος είναι και διευθυντής του προαναφερθέντος μεταπτυχιακού προγράμματος, καθώς κι η κ. Τζίνα Καλόγηρου, επίσης διδάσκουσα του συγκεκριμένου μεταπτυχιακού προγράμματος. Αρχικά, στο νέο αυτό πρόγραμμα σπουδών διευκρινίζεται ότι η Λογοτεχνία αποτελεί την κοινωνική εκείνη πρακτική που με τους σύνθετους γλωσσικούς μηχανισμούς που διαθέτει μπορεί να διαμορφώνει, να συναιρεί και να αντιπαραθέτει συνειδητές και λανθάνουσες οπτικές για τον κόσμο και τον ανθρώπινο πολιτισμό, θέτει υπό αμφισβήτηση τις υπάρχουσες αντιλήψεις, σχέσεις και ταυτότητες τους. Τονίζεται η αναγκαιότητα της διδασκαλίας ποικίλων λογοτεχνικών κειμένων υπό το πρίσμα της λογοτεχνικής ανάγνωσης αφού έτσι ο αναγνώστης θα μπορεί να διακρίνει διαφορετικές εκδοχές του περιβάλλοντος στο οποίο ζει, να ανανεώσει τη γλώσσα της εποχής του αλλά και να εμπλουτίσει το σημασιολογικό της περιεχόμενο. Βάσει αυτού οι μαθητές και οι μαθήτριες θα μπορέσουν ευκολότερα να κατανοήσουν ότι τα κείμενα που μελετούν μπορούν έχουν πολλές διαφορετικές ερμηνείες. Δίνεται έμφαση στην ύπαρξη κριτικής ανάγνωσης όλων των κειμένων στο πλαίσιο της σχολικής τάξης που δεν αποτελεί μια ιδιωτική πρακτική αλλά μια πράξη συνανάγνωσης, αφού μόνο έτσι ο κάθε μαθητής και μαθήτρια θα μπορέσουν να κατανοήσουν πλήρως κάθε γλωσσική και δομική ιδιομορφία ενδέχεται να έχει το έργο που θα πραγματευτούν, συνειδητοποιώντας έτσι τις ποικίλες ερμηνείες που μπορεί να έχει ένα λογοτεχνικό έργο. Μέσα από αυτή τη διαδικασία ο/η αναγνώστης/στρια μπορεί να εντοπίσει στο κείμενο κάτι το οποίο έχει πραγματοποιηθεί σε προηγούμενες εποχές και να αναζητήσει κοινά στοιχεία του με την εποχή που ζει τώρα.

Η ανάγνωση υπηρετεί το αίτημα για αυτογνωσία και κοινωνική ανάπτυξη και θέτει στον αναγνώστη και στην αναγνώστρια νέα ερωτήματα τόσο σχετικά με τους ίδιους όσο και για την κοινωνία στην οποία ζουν και δραστηροποιούνται. Επίσης, έτσι ενισχύεται η προσληπτική τους ικανότητα και η αισθητική τους εμπειρία. Τα λογοτεχνικά κείμενα στην εκπαίδευση ανοίγουν έναν ευρύ ορίζοντα αναζητήσεων και αντιστέκονται στους όποιους περιορισμούς προθέσεων και αντιλήψεων συνδέονται με τυπικές διαδικασίες μάθησης, ανανεώνοντας έτσι τη συμβατική χρήση της γλώσσας και την αντίληψη της πραγματικότητας που βασίζεται στον καθημερινό λόγο.

Όσον αφορά τη θέση της Δημιουργικής Γραφής στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών πρέπει να τονιστεί ότι εκείνη κατέχει σημαίνουσα θέση εφόσον γίνεται ιδιαίτερη αναφορά μέσα στο Πρόγραμμα σχετικά με τη συμβολή της στην απελευθέρωση της δημιουργικότητας των μαθητών και των μαθητριών αλλά και στην ενδυνάμωση της κριτικής τους ικανότητας. Οι μαθητές και οι μαθήτριες μέσω της εξάσκησης της Δημιουργικής Γραφής αποκτούν τη δυνατότητα να σχηματίζουν ποικίλες ερμηνευτικές προσεγγίσεις, προφορικές, γραπτές ή πολυτροπικές, και να μυούνται με αυτό τον τρόπο στην περίτεχνη, σύνθετη, γεμάτη συναίσθημα έκφραση και να καλλιεργούν ιδιαίτερες γλωσσικές και επικοινωνιακές δεξιότητες. Έρχονται άμεσα αντιμέτωποι με ένα ετερογενές αξιακό σύστημα που τους βοηθά να αποδεσμευτούν από ποικίλες διακρίσεις- κοινωνικές, φυλετικές, εθνολογικές αποκρυσταλλώνοντας την ιστορία, τις ιδέες και την κατάσταση του ανθρώπου.

Με την άσκηση στη Δημιουργική Γραφή αλλά και την ενδεδειγμένη ενασχόληση τους με τη Λογοτεχνία, οι μαθητές κι οι μαθήτριες αντιλαμβάνονται ότι η Λογοτεχνία δεν αφορά μόνο τους άλλους- κυρίως τους ίδιους τους δημιουργούς- ούτε αναφέρεται αποκλειστικά και μόνο στις δικές τους ζωές αλλά αφορά πολύ περισσότερο τους ίδιους τους εαυτούς κι έτσι, σταδιακά, συνειδητοποιούν ότι μπορούν κι οι ίδιοι/ ίδιες να μιλήσουν και να γράψουν για εκείνη με τη βοήθεια, όχι μόνο του γραπτού λόγου αλλά και των ψηφιακών μέσων και της κοινωνικής δικτύωσης δυναμώνοντας με αυτόν τον τρόπο τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων και καταργώντας τις αποστάσεις- χιλιομετρικές και συναισθηματικές.

Συγκεκριμένα αναφέρει «γράφουν δημιουργικά και σκέφτονται κριτικά την πράξης της γραφής και τα αποτελέσματα της, αναπτύσσοντας ένα είδος μεταγνώσης.» (Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για Α',Β',Γ' Λυκείου,2021)

Οι μαθητές/τριες μέσω της άσκησης της Δημιουργικής Γραφής έχουν τη δυνατότητα να εκφράζουν με λόγο το οποιοδήποτε βίωμα επιθυμούν και να γνωρίζουν μέσω της συγγραφής ποικίλα κειμενικά είδη. Η Δημιουργική Γραφή, όπως τονίζεται και στο παρόν ΠΣ Λογοτεχνίας ωθεί όσους την ασκούν στην αυτογνωσία μέσω της χρήσης της γλώσσας καθώς επίσης στην αξιοποίηση των προσωπικών τους εμπειριών και συναισθημάτων μέσω του λόγου. Οι μαθητές που ασκούνται στις δραστηριότητες της Δημιουργικής Γραφής αποκτούν την ελευθερία εκείνη ώστε να εκφράζουν τον εσωτερικό τους κόσμο μέσω γραφής κι έτσι να μπορούν να τον κατανοούν και να τον αποκωδικοποιούν ορθότερα κι ουσιαστικότερα.

Επισημαίνεται, επίσης, ότι η Δημιουργική Γραφή είναι εκείνη που μπορεί και διαμορφώνει κριτικά σκεπτόμενους αναγνώστες μέσω της ανάπτυξης της φαντασίας τους και της αναγνώρισης της πολυσημίας των λογοτεχνικών κειμένων με τις ποικίλες οπτικές γωνίες στην αφήγηση, την εναλλαγή του ύφους, τα σχήματα λόγου, την πλοκή καθώς και τις διαφορετικές εκφράσεις των συναισθημάτων και του ψυχικού κόσμου των ηρώων ανάλογα με τα κοινωνικά κι ιστορικά περιβάλλοντα στα οποία αυτοί αναπτύσσονται.

Γράφοντας οι ίδιοι οι μαθητές κι οι μαθήτριες πλέον τα δικά τους κείμενα έχουν τη δυνατότητα να κατανοήσουν καλύτερα κι όσα διάβαζαν τόσα χρόνια στο μάθημα της Λογοτεχνίας αφού αναλαμβάνουν κι οι ίδιοι το ρόλο του δημιουργού. Η προσέγγιση κι η ερμηνεία των κειμένων υποστηρίζεται από δραστηριότητες, όπως η συνανάγνωση έργων, η δημιουργική γραφή, η δραματοποίηση, η σύγκριση λογοτεχνικών κειμένων με την κινηματογραφική μεταφορά τους. Επίσης, η μελέτη και συγγραφή κριτικής για το εκάστοτε λογοτέχνημα επιτρέπει στους μαθητές και στις μαθήτριες να διεισδύουν βιωματικά στο σύμπαν του κειμένου, να το μετασχηματίζουν και να συναισθάνονται τις αξίες και τη δράση των μυθοπλαστικών χαρακτήρων, να προσεγγίζουν το ήθος τους, με την αριστοτελική έννοια, την

ψυχολογία και τη δράση και να κατανοούν, έτσι, βαθύτερα τους μηχανισμούς και το περιεχόμενο του λογοτεχνικού έργου και τα πολλαπλά οφέλη της συγγραφικής πράξης ως εκφραστικής και επικοινωνιακής δυνατότητας. (Κωτόπουλος, Βακάλη κ.αλ. 2023: 59).

Τέλος, όπως αναγνωρίζει και το ίδιο το Πρόγραμμα Σπουδών της Λογοτεχνίας Α', Β' και Γ' Λυκείου του 2021 «ο δημιουργικός λόγος, προφορικός, γραπτός και πολυτροπικός, αποτελεί την άλλη όψη και τον θεμέλιο λίθο της κριτικής και δημιουργικής ανάγνωσης».

2. Διδασκαλία Αυτοτελούς Έργου στην Εκπαίδευση

Η διδασκαλία αυτοτελούς έργου στο πλαίσιο της διδασκαλίας του μαθήματος της Λογοτεχνίας στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση υπήρχε ως πρόταση από το 2014-2015 όπου προτεινόταν οι μαθητές κι οι μαθήτριες να έρθουν σε επαφή με ένα ή δύο λογοτεχνικά έργα τα οποία όμως δεν θα αποτελούσαν μέρος της υποχρεωτικής ύλης τους. Ωστόσο, το πρόγραμμα αυτό δεν εφαρμόστηκε. Θεωρείται πλέον, δεδομένο το γεγονός ότι η ενασχόληση των μαθητών/τριών με ένα αυτοτελές λογοτεχνικό έργο μπορεί να δημιουργήσει τις απαραίτητες βάσεις για τη φιλιαναγνωσία, την κριτική σκέψη, την κριτική ανάγνωση κι ενασχόληση με το λογοτεχνικό κείμενο καθώς και την εκλέπτυση του νου και της ψυχής των νέων.

Η επαφή με ολόκληρο το λογοτεχνικό έργο θεωρείται αναγκαία προκειμένου οι μαθητές και οι μαθήτριες να αναδειχθούν σε αναγνώστες και αναγνώστριες που θα διατρέξουν σε όλα τα επίπεδα ανάγνωσης και πρόσληψης προσφέροντας έτσι, τα απαραίτητα εφόδια για τη δημιουργική ανάγνωση του έργου, τη βαθύτερη κατανόηση και την ουσιαστική επεξεργασία του.

Επιπλέον, η επαφή με ένα αυτοτελές έργο δίνει τη δυνατότητα στον/στην εκάστοτε αναγνώστη/στρια να κατανοήσει εις βάθος τον δημιουργό/συγγραφέα/ποιητικό υποκείμενο προκειμένου να μπορεί να σχηματίσει μια πιο ολοκληρωμένη άποψη σχετικά με το έργο και τη λογοτεχνική προσφορά του εκάστοτε δημιουργού.

Με στόχο την καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας των μαθητών και των μαθητριών προτείνεται αυτοί «να αξιοποιούν ψηφιακά εργαλεία και να εμπλέκονται σε ερευνητικές δραστηριότητες ανάγνωσης, δημιουργικής γραφής, καλλιτεχνικής δράσης, διαδικτυακής επικοινωνίας και στον χώρο της βιβλιοθήκης του σχολείου».(Πρόγραμμα Σπουδών 2021:15).

Βάσει όλων των προαναφερθέντων, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε το επιστημονικό πλαίσιο αρχών του προτεινόμενου Προγράμματος Σπουδών, όπως τονίζεται από τους Κωτόπουλο Τριαντάφυλλο, Βακάλη Άννα κ.αλ. (2023: 52):

- Η ερμηνευτική ανάγνωση ως δραστηριότητα πολλαπλών και διαφορετικών αναγνώσεων του κειμένου.

- Η ηθική της ανάγνωσης ως πράξη επαναπροσδιορισμού της σχέσης του/της αναγνώστη/στριας με τη λογοτεχνία.
- Η επικαιροποιημένη ανάγνωση ως μια ερμηνευτική πρακτική διαλόγου με τα κείμενα.
- Ο ερμηνευτικός διάλογος ως μια διαδικασία ελεύθερης, και μαζί τιθασευμένης από τους κειμενικούς δείκτες, διασταύρωσης των φωνών των μαθητών/τριών πάνω στο κείμενο, με στόχο να επιτευχθούν οι περισσότερες δυνατές μετατοπίσεις από τις αρχικές απόψεις τους, η συλλογική σύνθεση των λόγων και των οπτικών στην κοινότητα της τάξης και η ενεργητική συγκρότηση της υποκειμενικότητας τους.

2.1 Διδασκαλία Αυτοτελούς Έργου στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών

Ήδη από το 2011 που εμφανίστηκε επίσημα η Δημιουργική Γραφή στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών είχε έμμεσα συνδεθεί η Λογοτεχνία με τη Νεοελληνική Γλώσσα. Στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών που δημοσιεύθηκε το 2019 η Νεοελληνική Γλώσσα κι η Λογοτεχνία εμφανίζονται ως ενιαίο μάθημα για την Γ' Λυκείου στοχεύοντας στον κριτικό αναστοχασμό των μαθητών/τριών, στην κριτική ανάγνωση των κειμένων και στη δημιουργία ενός πνευματικού υπόβαθρου κι ενός περιβάλλοντος όπου οι μαθητές/τριες θα μπορούσαν ελεύθερα να εκφράσουν τις σκέψεις και τις ανησυχίες του βάσει όσων έχουν μελετήσει. Η παραπάνω ενέργεια έθεσε τις βάσεις για να επιτευχθεί η διδασκαλία ολόκληρου λογοτεχνικού έργου στο πλαίσιο της σχολικής τάξης.

Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας στις Α', Β' και Γ' τάξεις Λυκείου που δημοσιεύθηκε το 2021 ορίζει ότι στις δύο πρώτες τάξεις του Λυκείου μπορούν να διδαχθούν αυτοτελή λογοτεχνικά έργα προκειμένου οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορέσουν να καλλιεργήσουν τη φιλαναγνωσία τους εξελίσσοντάς έτσι τη σχολική τάξη σε μια αναγνωστική κοινότητα. Τα λογοτεχνικά αυτά έργα θα μπορούσαν να είναι μυθιστόρημα, νουβέλα, διήγημα ή συλλογή διηγημάτων, ποίημα ή συλλογή ποιημάτων, θεατρικό έργο και δίκτυα κειμένων, δηλαδή κείμενα που θέτουν ερωτήματα, εγείρουν προβληματισμούς στον αναγνώστη/τρια και τροφοδοτούν τον διάλογο μεταξύ μαθητών/τριών.

Το σημαντικό στην παραπάνω διαδικασία είναι η «σωστή» επιλογή λογοτεχνικού έργου, δηλαδή έργων που επιδέχονται την ανάλυση τόσο έχοντας φανερά νοήματα όσο έχοντας πιο κρυφά τα οποία θα πρέπει να εντοπιστούν και να αναλυθούν από τους μαθητές/τριες που σταδιακά θα μετατρέπονται σε αναγνώστες/στριες.

Μέσω της διδασκαλίας ενός αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου, οι μαθητές/τριες θα διευρύνουν τους πνευματικούς τους ορίζοντες, θα έρθουν σε επαφή με ποικίλα λογοτεχνικά ρεύματα και σχήματα λόγου, θα μπορέσουν να αναπτύξουν τις ερμηνευτικές και εκφραστικές τους δεξιότητες. Γίνεται έτσι κατανοητό ότι με αυτό το Πρόγραμμα Σπουδών οι στόχοι της διδασκαλίας γίνονται πιο μαθητοκεντρικοί και θέτουν ως προτεραιότητα τον σχηματισμό της προσωπικότητας των μαθητών, τη συνειδητοποίηση και την κατανόηση των ποικίλων οπτικών σχετικά με το ίδιο θέμα, την κριτική αντιμετώπιση των έργων, την κριτική

ανάγνωση και σκέψη καθώς επίσης την ικανότητα επικοινωνίας τόσο μεταξύ ομάδων προκειμένου να γίνει ανταλλαγή διαφορετικών απόψεων όσο και μεταξύ των κειμένων/ ή των έργων ίδιοι λογοτεχνικού υποκειμένου προκειμένου να επιτευχθεί η κατανόηση της έννοιας της διακειμενικότητας.

Όπως ρητά αναφέρεται στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών (2021), «Στις Α' και Β' τάξεις του Λυκείου διδάσκεται σε ορισμένο χρονικό διάστημα εκτενές αυτοτελές λογοτεχνικό κείμενο, κατά προτίμηση μυθιστόρημα και θεατρικό έργο αντίστοιχα. Η επιλογή των κειμένων αυτών, ο τρόπος οργάνωσης της διδασκαλίας και η ενεργοποίηση των μαθητών/τριών κατά την ανάγνωση, συζήτηση και διεύρυνση της μορφής και του περιεχομένου τους μπορούν να ισχυροποιήσουν την άποψη ότι η Λογοτεχνία συνιστά μορφωτικό αγαθό κατάλληλο για καλλιέργεια της δημιουργικής κριτικής σκέψης των μαθητών/τριών και αισθητική απόλαυση.»

Αναλυτικότερα, στην Α' Λυκείου οι μαθητές/τριες μέσω της ενασχόλησης με το αυτοτελές λογοτεχνικού έργο αποκτούν τη δυνατότητα να το προσεγγίζουν με επαρκείς όρους καθώς και να δημιουργούν κείμενα μεγάλης φόρμας.

Όσον αφορά την Β' Λυκείου οι μαθητές/τριες εφόσον έχουν ήδη ασχοληθεί με την ανάλυση και ερμηνευτική προσέγγιση ενός αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου, μπορούν ευκολότερα να δημιουργήσουν μια θετική στάση απέναντι στη Λογοτεχνία και να είναι σε θέση να διαλέξουν κριτικά τα αναγνώσματα τους.

Βασικός στόχος και για τις δύο τάξεις είναι οι μαθητές/τριες να αποκτήσουν μια ολοκληρωμένη επαφή με τη λογοτεχνία γνωρίζοντας τη πλοκή, τον χωροχρόνο, τους χαρακτήρες και τις ιδέες του έργου κατακτώντας έτσι, την αναγνωστική αυτοδυναμία και απόλαυση ώστε σταδιακά να καταστούν αναγνώστες/στριες.

Η Δημιουργική Γραφή συντελεί ως αρωγός στο παραπάνω εγχείρημα αφού μέσω αυτής οι μαθητές/τριες μπορούν να κατανοήσουν ότι η Λογοτεχνία δεν αφορά μόνο τα βιώματα κάποιων άλλων, των ηρώων που μελετούν αλλά και τα δικά τους αφού έχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν τις δικές τους σκέψεις, ανησυχίες, τα προσωπικά τους βιώματα χωρίς το φόβο λάθους ή κριτικής.

Έτσι, το νέο Πρόγραμμα Σπουδών εντάσσει ομαλά στη σχολική διαδικασία τη συνεργατική μάθηση, τη Δημιουργική Γραφή και την αξιοποίηση των θεατρικών τεχνικών έχοντας ως σκοπό τη συναισθηματική, γνωστική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών.

Επιδιώκοντας την επιτυχία αυτού του σκοπού ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει λογοτεχνικές κριτικές σχετικές με το αυτοτελές έργο που διδάσκει και σχετικές διαδικτυακές πηγές είτε ακόμη και να χρησιμοποιήσει τη μέθοδο της ανεστραμμένης ή ανάστροφης τάξης προκειμένου το μάθημα να αποκτήσει μεγαλύτερη διαδραστικότητα και ενδιαφέρον για τους μαθητές μεταδίδοντας τους έτσι την αγάπη για την ανάγνωση και τη Λογοτεχνία.

2.2 Διδασκαλία Αυτοτελούς Λογοτεχνικού Έργου στη Β' Λυκείου ΓΕ.Λ

Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας στις τάξεις Α', Β' και Γ' Λυκείου που δημοσιεύθηκε το 2019 σχετικά με την Β' Λυκείου ορίζει τη διδασκαλία αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου στο πλαίσιο της σχολικής αίθουσας. Συγκεκριμένα για τη Β' Λυκείου αναφέρει ότι «διδάσκεται μία ποιητική συλλογή, καθώς και ενότητες κειμένων που έχουν στο κέντρο τους αυτοτελή διηγήματα ή νουβέλες και πραγματεύονται θέματα/προβλήματα/ζητήματα που εντάσσονται στις εξής θεματικές περιοχές: i) Αγάπη και Έρωτας, ii) Ήρωες και Αντήρωες, iii) Όνειρα και Όρια.»

Η προσέγγιση αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου με τις παραπάνω θεματικές στη Β' Λυκείου δίνει τη δυνατότητα στους/στις μαθητές/τριες να εργαστούν είτε σε ομάδες είτε ατομικά προκειμένου να ερμηνεύσουν ή να αναλύσουν επαρκώς το λογοτεχνικό έργο, του οποίου η επιλογή δίνεται η δυνατότητα να είναι των μαθητών, να εκφράσουν τις απόψεις και τις θέσεις τους σχετικά με το λογοτεχνικό έργο που διδάχθηκαν, γεγονός που προωθεί τη στοχαστική ανάγνωση και τον κριτικό γραμματισμό, δηλαδή τον τρόπο που οργανώνουμε τη διδασκαλία με στόχο να συνδέσουμε το πώς μέσα από τη γλώσσα μεταδίδουμε ή αμφισβητούμε νοήματα.

Σταδιακά οι μαθητές/τριες μέσα από αυτή τη διαδικασία διερευνούν θέματα φιλοσοφίας της τέχνης, αισθητικής και ιστορίας της Λογοτεχνίας.

Σύμφωνα με το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών κι όσον αφορά τη Β' τάξη Λυκείου, με τη διδασκαλία και την επαφή αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου οι μαθητές/τριες θα βελτιώσουν, θα διευρύνουν και θα εμπλουτίσουν τις αναγνωστικές και ερμηνευτικές στάσεις και δεξιότητες τους. Επιπλέον, θα αποκτήσουν μια ολοκληρωμένη επαφή με διαφόρων ειδών λογοτεχνικά έργα εφόσον θα μπορούν να έχουν ολοκληρωμένη άποψη σχετικά με κάποιο έργο όπως και σχετικά με την πλοκή, τον χωροχρόνο, τους χαρακτήρες, τις ιδέες που εκφράζει το έργο, τα κοινωνικοπολιτικά χαρακτηριστικά τα οποία σχηματίζουν τον χαρακτήρα των ηρώων καθώς και θα διευρύνουν τους πνευματικούς τους ορίζοντες.

Η διδασκαλία ενός αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου θα δημιουργήσει μια αναγνωστική κοινότητα, θα μετατρέψει τους/τις μαθητές/τριες σε αναγνώστες εφόρου ζωής.

Ως προς την παραγωγή λόγου που έπεται της διδασκαλίας αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου, οι μαθητές/τριες θα έχουν τη δυνατότητα να καλλιεργήσουν το γλωσσικό τους αίσθημα, να

βελτιώσουν τις ικανότητες τους στον προφορικό, γραπτό και ψηφιακό λόγο προκειμένου να εξελιχθούν σε ενδιαφερόμενους/ες και επαρκέστερους/ες αναγνώστες/στρίες. Επίσης, θα μπορούν μέσω των τεχνικών της Δημιουργικής Γραφής να μεταπλάσουν με δικό τους τρόπο το λογοτεχνικό έργο- ή μέρος αυτού- και να μορφοποιήσουν δημιουργικά προσωπικές εμπειρίες και ιδέες.

Ακόμη, θα αποκτήσουν τη δυνατότητα να διαλέγονται με το λογοτεχνικό έργο, να μελετούν λογοτεχνικές κριτικές και να ασκούνται στη σύνταξη κριτικής και ερμηνείας για τα στοχαστικά δοκίμια για τη λογοτεχνία.

Ως προς τη γνωστική διάσταση του μαθήματος της Λογοτεχνίας, οι μαθητές/τριες θα έχουν την ικανότητα να διακρίνουν την παραδοσιακή και μοντέρνα ποίηση, να ερμηνεύουν την έννοια και το ρόλο του ποιητικού μοτίβου, να εντοπίζουν και να σχολιάζουν τα σχήματα λόγου, να αποδέχονται την πολυσημία των λογοτεχνικών έργων, να ανταλλάσσουν απόψεις μεταξύ τους καθώς και να αναλαμβάνουν βιωματικά ρόλους, έχοντας κατανοήσει επαρκώς τη ψυχοσύνθεση των αφηγητών, των ηρώων και των ποιητικών υποκειμένων του λογοτεχνικού τους έργου.

Επιπρόσθετα, όσον αφορά τον κριτικό γραμματισμό τον οποίο θα κατακτήσουν οι μαθητές κι οι μαθήτριες βάσει του Νέου Προγράμματος Σπουδών θα έχουν τη δυνατότητα να ερμηνεύουν τη συμπεριφορά των ηρώων του λογοτεχνικού έργου, να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά τους πχ. ήρωας- αντιήρωας, όπως αυτά διαμορφώνονται στα ποικίλα κοινωνικοιστορικά πλαίσια και να προβληματίζονται βάσει αυτών σχετικά με τη δική τους στάση ζωής και των άλλων γύρω τους. Επιπλέον, σταδιακά θα είναι σε θέση να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες συνειδητής επιλογής των αναγνωσμάτων του και να παρουσιάζουν την αναγνωστική τους εμπειρία στο πλαίσιο της σχολικής αίθουσας.

Τέλος, μετά το πέρας της ανάλυσης κι επαφής με το λογοτεχνικό έργο στην ολότητα του, οι μαθητές/τριες θα κληθούν, μέσω της Δημιουργικής Γραφής, προκειμένου να επιτευχθεί η πληρέστερη κατανόηση του λογοτεχνικού έργου που μελέτησαν, να το μεταπλάσουν μέσω των προσωπικών τους εμπειριών και ιδεών σε ένα ολοδικό τους λογοτεχνικό κείμενο.

3. Γενιά του 1920

Ο όρος «λογοτεχνική γενιά» εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην Γαλλία τον 19ο αιώνα έχοντας ως στόχο έναν νοητό διαχωρισμό των λογοτεχνών με βάση τα κοινά τους χαρακτηριστικά αλλά και τη χρονική περίοδο κατά την οποία δημοσίευσαν το έργο τους. Με τη δημιουργία και τη χρήση του όρου «Γενιά» δημιουργήθηκαν κάποια προβλήματα επειδή υπήρξε ηλικιακό κριτήριο οπότε αποκλείστηκαν καλλιτέχνες ηλικιακά μεγαλύτεροι, ο όρος δεν δικαιολογείται όταν τον χρησιμοποιούμε για την πρώτη εμφάνιση κάποιου δημιουργού, οι ίδιοι οι συγγραφείς δεν είχαν εμφανή συνείδηση ότι εκπροσωπούν κάποια γενιά και δεν υπήρχε κοινό έντυπο έκδοσης με εξαίρεση το περιοδικό Μούσα. Έτσι, ο όρος χρησιμοποιείται συμβατικά μέσα σε εισαγωγικά. Στην περίπτωση της «Γενιάς του 1920» ο όρος χρησιμοποιήθηκε στο γενικότερο πλαίσιο για να περιγράψει: συγγραφείς που εμφανίστηκαν 1910-1930 για πρώτη φορά χωρίς κοινά χαρακτηριστικά, συνέχισαν να παραμένουν συγγραφικά δραστήριοι τη δεκαετία του '30 κι ίσως λίγο αργότερα, παρουσίασαν διάθεση αποστασιοποίησης ή αντίθετης ιδεολογίας προς τους παλαιότερους συγγραφείς- ιδίως τον Παλαμά- και μια ομάδα ποιητών τους ακολούθησαν και συνδέθηκαν με την παλαιότερη λογοτεχνική παράδοση με διάθεση ανανέωσης.

Στην Ελλάδα εμφανίστηκε ως όρος πρώτη φορά θέλοντας να χαρακτηρίσει τους ποιητές μεταξύ των ετών 1900-1920. Οι ποιητές αυτών των ετών ονομάστηκαν «Γενιά του '20» τόσο λόγω των χρονολογιών κατά των οποίων εμφάνισαν τα λογοτεχνικά τους έργα όσο και λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της γραφής τους.

Η γενιά του '20 χωρίζεται σε δύο κατηγορίες: στους ποιητές που γράφουν από το 1900 ως το 1910 κι ακολουθούν το ρεύμα του συμβολισμού και στους ποιητές που γράφουν μεταξύ 1910 και 1920 κι ακολουθούν τον νεοσυμβολισμό και τον νεορομαντισμό.

Στην πρώτη ομάδα της γενιάς τους '20 ανήκουν ποιητές που τα γραφόμενα τους έχουν ως βασικά χαρακτηριστικά τη διατήρηση δεσμών με την παράδοση, τη χρήση συμβόλων, το ρυθμό και την υπαινικτικότητα των λέξεων που χρησιμοποιούσαν. Χαρακτηριστικές φυσιογνωμίες της ομάδας αυτής είναι οι Καμπύσης, Χατζόπουλος, Μαλακάσης, Πορφύρας, Γρυπάρης.

Στην δεύτερη ομάδα της γενιάς του '20 ανήκουν ποιητές που συνθέτουν έργα με χαρακτηριστικό το αδιέξοδο, τη γενική κόπωση, την αίσθηση του ανικανοποίητου, την

απελπισία, την απαισιόδοξη διάθεση, την ανατροπή της λογικής. Γράφουν ποιήματα με κοινωνικό περιεχόμενο και πεζολογικά στοιχεία. Χαρακτηριστικές φυσιογνωμίες αυτής της ομάδας είναι οι Καρυωτάκης, Μελαχρινός, Φιλύρας, Ουράνης, Πολυδούρη, Λαπαθιώτης.

Κατεξοχήν εκπρόσωπος της γενιάς του 20' θεωρήθηκε ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης, ο οποίος επηρέασε όχι μόνο την ίδια τη γενιά του 20 αλλά σε πολύ μεγάλο βαθμό και τις επερχόμενες γενεές. Γνωστό είναι ότι ακόμη και σήμερα, οι σύγχρονοι λογοτέχνες της εποχής μας επηρεάζονται από τον τρόπο γραφής τους και συχνά προσπαθούν να τον μιμηθούν.

Οι ποιητές αυτοί είχαν έντονα βιώματα τα οποία αποτυπώνονται στη γραφή τους. Νιώθουν μια έντονη περιφρόσηνη προς την κοινωνία αφού έχουν την αίσθηση πως βρίσκονται παραγκωνισμένοι, βρίσκουν καταφύγιο στην ονειροπόληση και στη φαντασία. Σταδιακά απομακρύνονται από τη λογική επεξήγηση όλων όσα συμβαίνουν κι οδηγούνται προς τη συνειρμική γραφή και την έκφραση κυρίως των συναισθημάτων τους.

Ο Συμβολισμός, ρεύμα που ακολούθησε η πρώτη ομάδα των ποιητών της γενιάς του 20 που παράγουν έργο περίπου τις δεκατίες 1900-1910, ήταν ρεύμα που ξεκίνησε τον 19ο αιώνα στη Γαλλία. Το ρεύμα αυτό εμφανίστηκε ως αντίδραση στα ρεύματα του Νατουραλισμού και του Ρεαλισμού. Ο Συμβολισμός χαρακτηρίζεται από την έμφαση που δίνουν οι συμβολιστές στον ψυχικό κόσμο των ανθρώπων, χρησιμοποίησε οτιδήποτε άλλο ως σύμβολο προκειμένου να εκφράσει και να δώσει έμφαση στα συναισθήματα και τις ψυχικές διαθέσεις των ανθρώπων.

Στα ποιήματα του Συμβολισμού υπάρχει έντονη αίσθηση της υπαινικτικότητας που κυριαρχεί αφού το νόημα φροντίζουν να είναι πάντοτε ρευστό, θολό και ερμητικά κλειστό. Όλα τα νοήματα υποβάλλονται μέσω σχημάτων λόγων, γεγονός που κάνει το νόημα του κειμένου ασαφές και δυσκολεύει τον δέκτη να το κατανοήσει με μια πρώτη ανάγνωση. Στο ρεύμα αυτό βλέπουμε για πρώτη φορά ύπαρξη χαλαρής ομοιοκαταληξίας ή ανυπαρξία της, ελεύθερο στίχο, ιδιόρρυθμη σύνταξη κι εμφάνιση νέων λέξεων- ακόμη κι αντιποιητικών.

Πρέπει να τονίσουμε ότι το ρεύμα του Συμβολισμού ήταν αυτό που προετοίμασε το έδαφος για την μετάβαση από την παραδοσιακή στην μοντέρνα ποίηση.

Στην ελληνική ποίηση ο Συμβολισμός αναγνωρίστηκε σε δύο ομάδες ποιητών: τους ποιητές της Νέας Αθηναϊκής Σχολής (1900-1920) όπως ο Κ.Π. Καβάφης, ο Ιωάννης Γρυπάρης, ο Κωστής Παναμάς κτλ και στους ποιητές της γενιάς του 20, τους δόθηκε το προσωνύμιο

«νεοσυμβολιστές», όπως ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης, η Μαρία Πολυδούρη, ο Κώστας Ουράνης, ο Ναπολέων Λαπαθιώτης, ο Μήτσος Παπανικολάου κτλ.

Ιδιαίτερη αναφορά αξίζει να γίνει και στο ρεύμα του Ρομαντισμού που, επίσης, αξιοποιήθηκε και ακολουθήθηκε από αυτή τη γενιά. Το κίνημα του Ρομαντισμού κυριάρχησε στη λογοτεχνία το διάστημα μεταξύ τέλη 18ου αιώνα μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα. Σαφώς επηρεάστηκαν πολλές τέχνες αφού, μέσω του κινήματος αυτού, οι καλλιτέχνες βρήκαν διέξοδο στην έκφραση των συναισθημάτων τους, ένιωσαν πιο ελεύθεροι να αποτυπώσουν σκέψεις από το παράδοξο, το μυστηριώδες, το υπερφυσικό καθώς κι από το χώρο του ονείρου. Η ποίηση του Ρομαντισμού βασίζεται στην έκφραση των συναισθημάτων των ποιητών που αισθάνονται ότι ο κόσμος τους καταρρέει, δεν νιώθουν ότι έχουν την ικανότητα να βρουν ελπίδα στον κόσμο ή να πιστέψουν ότι πράγματι θα έχουν μια ευχάριστη κατάληξη. Οι ρομαντικοί ποιητές είναι αυτοί που δεν ζουν τίποτα το αμοιβαίο, υποφέρουν σιωπηλά όλες τις ανεκπλήρωτες ιστορίες τους και γράφουν ακριβώς γι αυτές. Ρομαντικό, εξάλλου, είναι μόνο αυτό που δεν εκπληρώνεται ποτέ. Βασικά θέματα των ρομαντικών ποιητών είναι, επίσης ο θεός, ο καταδικασμένος έρωτας, ο αγώνας των λαών για την ελευθερία, η φύση κι η περιπέτεια.

3.1 Κωνσταντίνος Καρυωτάκης: Η βιογραφία

Ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης θεωρείται ο βασικός εκπρόσωπος μιας ολόκληρης γενιάς, της γενιάς του '20. Γενιά που πολλές φορές θα τη συναντήσουμε με τους χαρακτηρισμούς της χαμένης γενιάς, των καταραμένων ποιητών, της γενιάς του σκότους, της πεισιθανάτιας γενιάς και νεορομαντικοί- νεοσυμβολιστές του Μεσοπολέμου. Ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης σημάδεψε αυτή τη γενιά τόσο με την ποιητική του δυνατότητα όσο και με το τραγικό του τέλος. Φίλοι και συγγενείς ενίοτε τον αποκαλούσαν «Τάκη».

Γεννήθηκε το 1896 και συγκεκριμένα στις 30 Οκτωβρίου στην Τρίπολη, πόλη από την οποία καταγόταν η μητέρα του. Γονείς του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη ήταν ο Γεώργιος Καρυωτάκης, νομομηχανικός από τη Συκιά Κορινθίας και η Αικατερίνη Σκάγιανη, απόγονη επιφανέστατης οικογένειας από την Τρίπολη. Ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης ήταν το δεύτερο από τα τρία παιδιά της οικογένειας. Τα άλλα δύο: η μεγαλύτερη αδερφή του, Νίτσα, που παντρεύτηκε τον νομικό, Παναγιώτη Νικολετόπουλο κι ο μικρότερος αδερφός του, Θάνος που εργάστηκε ως τραπεζικός υπάλληλος.

Ο πατέρας του, όντως νομομηχανικός κι εργαζόμενος για το δημόσιο, χρειάστηκε να μετακινείται συχνά από πόλη σε πόλη με την οικογένεια του. Έτσι, ο ποιητής από νεαρή ηλικία ήρθε σε επαφή με διάφορα περιβάλλοντα κι ανθρώπους διαφορετικών περιοχών όπως η Λευκάδα, το Αργοστόλι, η Λάρισα κι η Πάτρα για να καταλήξει στα Χανιά της Κρήτης όπου κι ολοκλήρωσε τη μαθητική του πορεία στο Γυμνάσιο της περιοχής. Στην Τρίπολη που γεννήθηκε δεν έμεινε σχεδόν καθόλου αλλά την επισκεπτόταν συχνά αφού αναζητούσε τη “συμφιλίωση με το άπειρο” η οποία αποτελεί αρκαδικό φαινόμενο δημιουργώντας του έτσι αγάπη για την πόλη καταγωγής της μητέρας του.

Σε ηλικία 17 ετών μετακόμισε στην Αθήνα όπου κι έκανε την εγγραφή του στην Νομική σχολή και την περάτωσε το 1917. Ο ίδιος έκανε διάφορες απόπειρες να ασκήσει το επάγγελμα του νομικού όμως, ο στίβος της εργασίας κι η έλλειψη πελατείας είχαν ως αποτέλεσμα να μην μπορεί να βιοποριστεί ως δικηγόρος και να αναζητήσει κάτι άλλο.

Το 1918 ξεκινά να υπηρετεί τη στρατιωτική του θητεία, την οποία όμως διακόπτει συχνά λόγω προβλημάτων υγείας και τελικά απαλλάσσεται οπότε δεν ολοκληρώνει ποτέ τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις. Έχοντας ανάγκη την εργασία, ζητά δημόσιο διορισμό και πράγματι διορίζεται υπουργικός γραμματέας στην Α Θεσσαλονίκης για να είναι κοντά και

στην οικογένεια του. Ο πατέρας του εκείνη την εποχή, το 1917, είχε απολυθεί από το δημόσιο εφόσον θεωρήθηκε αντιβενιζελικός.

Ο ποιητής, έχοντας απαλλαγεί από τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις, τοποθετήθηκε στην Νομαρχία Σύρου, έπειτα ως Νομάρχης στην Άρτα ενώ σε σύντομο χρονικό διάστημα κατάφερε να πάρει μετάθεση στην Αθήνα κι υπηρέτησε στη Νομαρχία Αττικής. Ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης σε πολλά ποιήματα του αναφέρεται στην άθλια ζωή που νιώθει ότι ζουν οι δημόσιοι υπάλληλοι- κι ο ίδιος ασκώντας αυτό το επάγγελμα- αφού τις περισσότερες ώρες της ζωής του είναι υποχρεωμένος να τις περνά σε ένα γραφείο με στοίβες χαρτιών.

Έχοντας κουραστεί από τις πολλές μεταθέσεις που όριζαν οι αρμοδιότητες του, αργότερα μεταφέρθηκε στο Υπουργείο Πρόνοιας στην κεντρική του υπηρεσία, στην Αθήνα. Η τελευταία του μετάθεση ήταν στην Πρέβεζα όπου κι έδωσε τέλος στη ζωή του. Ο ποιητής μετατέθηκε εκεί ως δυσμενής μετάθεση από τον Μιχάηλ Κύρκου που τότε ήταν Υπουργός στην κυβέρνηση του Αλέξανδρου Ζαΐμη με την κατηγορία της μαστροπίας, αφού ο πρώτος είχε κατηγορήσει την κυβέρνηση για ατασθαλίες κι υπεξαίρεση στα κονδύλια για τους πρόσφυγες της Μ. Ασίας κι ήταν ενεργό μέλος στο συνδικαλιστικό κίνημα των Δημοσίων Υπαλλήλων. Πριν την μετάθεση του στην Πρέβεζα το 1928, χρονιά την οποία έβαλε και τέλος στη ζωή του, είχε ταξιδέψει στη Γερμανία, στη Νεάπολη, Ρώμη, Βενετία και Ρουμανία, περιοχές στις οποίες δοκίμασε συκοφαντίες κι άσχημες συμπεριφορές από τους ανωτέρους του λόγω των πολιτικών του φρονημάτων. Σ' ένα από αυτά τα ταξίδια του ήταν που συνειδητοποίησε ότι έπασχε από σύφιλη, διαδεδομένη ανίατη ασθένεια της εποχής. Ο ίδιος την ονομάζει «ωχρά σπειροχαΐτη» κι αυτό αποτελεί τον ομώνυμο τίτλο του ποιήματός του.

Ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης αν και σχεδόν πάντοτε κατείχε υψηλόβαθμες θέσεις δημοσίων αξιωμάτων, ο ίδιος ήταν βαθιά αντιβενιζελικός, έχοντας επηρεαστεί από τη φιλοβασιλική του οικογένεια αλλά με ισχυρές αριστερές και αντικαταπιταλιστικές απόψεις μαχόταν κατά της κρατικής ασυδοσίας και της εκμετάλλευσης των κοινωνικά ασθενέστερων ομάδων.

Εκτός από την ποιητική του δυνατότητα και το τεράστιο συγγραφικό του ταλέντο, ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης ήταν γνωστός και για την έντονη προσωπική του ζωή. Μπορεί να είναι πιο γνωστός ο πλανωτικός του έρωτας με την Μαρία Πολυδούρη, επίσης γνωστή ποιήτρια της γενιάς του 20, την οποία γνώρισε όταν ο ίδιος διορίστηκε στην Νομαρχία αττικής το 1919 όπου εργάζονταν κι οι δύο ως δημόσιοι υπάλληλοι. Ο Καρυωτάκης γνώρισε

την Μαρία Πολυδούρη που ήταν μια κοπέλα διαφορετική από τις άλλες της γενιάς της, χειραφετημένη, έβγαινε έξω ως το πρωί, είχε άποψη για τα ζητήματα της κοινωνίας και δεν φοβόταν να την εκφράσει, είχε σπουδάσει και περνούσε τη ζωή της με βάση τα δικά της θέλω. Ο νεαρός τότε ποιητής εντυπωσιάστηκε σχεδόν αμέσως κι οι δύο τους ένωσαν έναν πολύ έντονο έρωτα, κάτι πρωτόγνωρο όπως γράφει η Μαρία Πολυδούρη σε αρκετά ποιήματα της που του αφιέρωνε. Ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης είχε ερωτικές επαφές με διάφορες ιερόδουλες της εποχής ενώ μεγάλος του έρωτας πριν την Μαρία Πολυδούρη υπήρξε μια συμμαθήτριά του. Η Μαρία Πολυδούρη έκανε πρόταση γάμου στον Κωνσταντίνο Καρυωτάκη ως μια ύστατη προσπάθεια της να μην τον χάσει από τη ζωή της αλλά εκείνος, έχοντας ήδη πάθει για την αρρώστια του, της απαντά αρνητικά και της ζητάς να μείνουν φίλοι, κάτι το οποίο εκείνη δέχεται απελπισμένη. Ποτέ της δεν ξεπέρασε τον έρωτα της για τον ποιητή και φαίνεται πώς η ίδια δεν πείστηκε για την ασθένεια του μέχρι που το ποίημα του «Ωχρά σπειροχαίτη» ήρθε ως επιβεβαίωση των όσων της είχε εκμυστηρευτεί.

Η Πολυδούρη φεύγει στο Παρίσι προσπαθώντας να τον ξεχάσει και αργότερα νυμφεύεται τον δικηγόρο, Αριστοτέλη Γεωργίου. Οι δύο τους συναντήθηκαν ξανά όταν η ποιήτρια ήταν στο νοσοκομείο πάσχοντας από φυματίωση. Δύο χρόνια αφού πληροφορήθηκε την αυτοκτονία του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη, δίνει κι η ίδια τέλος στη ζωή της με ενέσεις μορφίνης μέσα στο σανατόριο «Σωτηρία».

Άλλος μεγάλος γνωστός έρωτας του Κωνσταντίνου Καρυωτάκης, πριν από αυτόν με την ποιήτρια Μαρία Πολυδούρη, ήταν αυτός με τη συμμαθήτριά του, Άννα Σκορδύλη. Η Άννα Σκορδύλη που είχε καταγωγή από τα Χανιά αποτέλεσε για πολλά χρόνια την μούσα του ποιητή, εκείνη που του έδειχνε την όμορφη πλευρά της ζωής και του χάριζε τον έρωτα. Όταν εκείνη στα τέλη του 1914 ή στις αρχές του 1915 παντρεύτηκε κι έδωσε έτσι τέλος στη σχέση της με τον Κωνσταντίνο Καρυωτάκη, εκείνος βυθίστηκε στη σιωπή για σχεδόν 3 χρόνια κι επέστρεψε στο ποιητικό προσκήνιο με την ποιητική συλλογή «Ο πόνος του ανθρώπου και των πραγμάτων» το 1919. Τα χρόνια εκείνα υπήρχε η φήμη πως ο ποιητής και η παλαιά του συμμαθήτριά συνέχισαν τις σχέσεις τους ως το 1917.

Λίγο πριν φύγει με τη δυσμενή μετάθεση στην Πρέβεζα, υπήρξε έντονα μια άλλη φημολογία που σχετιζόταν με την ερωτική ζωή του ποιητή ότι ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης ζούσε με μια πόρνη της εποχής που σκόπευε να παντρευτεί νομίζοντας πώς τον αγαπά, «φρεναπάτη» την αποκαλούσαν άτομα που βρίσκονταν στον περίγυρο του.

Σπουδαίο αντικείμενο έρευνας αποτελεί η αποχαιρετιστήρια επιστολή του ποιητή που βρέθηκε στο σακάκι του την ημέρα της αυτοκτονίας του. Ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης στην εκτενή επιστολή αναφέρει ότι φεύγει για 2 λόγους: ο ένας ήταν η σφοδρή κατηγορία, «ατιμωτική πράξη» όπως ο ίδιος την αποκαλεί, για την οποία τον κατηγορήσαν- κάποιοι υποστηρίζουν ότι πρόκειται για κατηγορία μαστροπείας, άλλοι για κατηγορία χρήσης ναρκωτικών- κι ο άλλος λόγος ήταν η αρρώστια του. Ο ποιητής είχε προσφάτως διαγνωστεί με σύφιλη, διάγνωση την οποία προσπάθησε να κρατήσει κρυφή τόσο από την οικογένεια του όσο κι από την τοπική κοινωνία αφού θεωρούταν ντροπή για οποιονδήποτε την είχε και θα δινόταν μεγαλύτερη έμφαση στην αρρώστια του αμαυρίζοντας έτσι το ποιητικό του έργο και την υπόληψη της οικογένειας του.

3.2 Κωνσταντίνος Καρυωτάκης: Το ποιητικό έργο

Ο ποιητής Κωνσταντίνος Καρυωτάκης, του οποίου η ποίηση ξεχώρισε στη γενιά του και σήμερα θεωρείται σταθμός στην ιστορία της νεοελληνικής ποίησης, κάνει την πρώτη του εμφάνιση στον κόσμο των γραμμάτων και της ποίησης γράφοντας και δημοσιεύοντας στο περιοδικό «Παιδικό Αστέρια», στο οποίο είχε πάρει και το πρώτο βραβείο σε διαγωνισμό διηγήματος με το πεζό του «Ο Αζώρ και ο λωποδύτης», το 1913 συνεχίζει μέσα από λαϊκά περιοδικά όπως «Ελλάς» και «Εικονογραφημένος Παρνασσός» ενώ την επίσημη εμφάνιση του την πραγματοποιεί με την έκδοση και την κυκλοφορία της πρώτης του ποιητικής συλλογής το 1919 με τίτλο «Ο πόνος του ανθρώπου και των πραγμάτων». Μια ποιητική συλλογή γραμμένη σε ήπια δημοτική γλώσσα που έχει έναν έντονα νοσταλγικό τόνο. Ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης σ' αυτή του τη συλλογή μας δίνει την εικόνα ενός ανθρώπου που πονά, που βρίσκεται σε απελπισία και δεν μπορεί ακόμη να σταματήσει να σκέφτεται την πρώτη του αγάπη, εκφράζει μέσα από τα ποιήματα αυτής της συλλογής την αμφιθυμία και το μπέρδεμα που ο ίδιος ένιωθε στην ερωτική του ζωή.(Καρυωτάκης,2014). Ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης, όπως εύστοχα επισημαίνει ο Δημήτρης Καργιώτης, δημιουργεί «σηματικές μορφές», παραστάσεις δηλαδή που δεν λειτουργούν ως γλωσσική αναπαράσταση κι ούτε προτρέπουν σε πρακτική δράση αλλά λειτουργούν με δυναμική ανάμεσα στη μορφική δομή και το αναπαραστώμενο αντικείμενο.(Καργιώτης,2010: 71)

Ο ίδιος ο ποιητής θεωρούσε ότι ο έρωτας στη ζωή των ανθρώπων έρχεται από την αρχή φέρνοντας μαζί του ως δεδομένη την ημερομηνία λήξης του κι οι άνθρωποι είναι αναγκασμένοι να διαψεύδουν τις προσδοκίες τους. Αυτό ακριβώς είναι το πνεύμα που φαίνεται σ' ολόκληρη την πρώτη του ποιητική συλλογή που είναι γραμμένη υπό το πρίσμα του γαλλικού παρακμιακού κινήματος (Γαλλική Ντεκαντανς).

Την ίδια χρονιά ξεκινά την έκδοση του εβδομαδιαίου σατιρικού περιοδικού «Η Γάμπα» μαζί με τον φίλο του, Άγη Λεβέντη ωστόσο κυκλοφόρησαν μόνο έξι τεύχη αφού το περιοδικό θεωρήθηκε άσεμνο κι ανήθικο κι έτσι αναγκάστηκαν να σταματήσουν την έκδοση του. (Καρυωτάκης,2003) Όμως, μέσα από τα παραπάνω, ο ποιητής ξεκίνησε τη συνεργασία του με πολλά περιοδικά της εποχής όπως «Νουμά», «Μούσα», «Λόγο», «Νέα Ζωή», «Εσπέρο», «Εμείς», «Νέα Τέχνη», «Νεοελληνική Τέχνη», «Κυριακή του Ελεύθερου Βήματος», «Μεγάλη ελληνική εγκυκλοπαίδεια», «Νέα Εστία» κτλ.

Το 1920 γράφει ένα μονόπρακτο με τίτλο «Ο Άρρωστος» που διαδραματιζόταν σ' ένα σανατόριο της Ελβετίας ωστόσο αυτό του το έργο δεν έχει βρεθεί.

Το 1921 κυκλοφορεί η δεύτερη ποιητική συλλογή του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη με τίτλο «Νηπενθή». Ο τίτλος αυτής του της δεύτερης συλλογής παραπέμπει στο «νηπενθές φάρμακο» που συναντάμε στην Οδύσσεια του Ομήρου βάσει της οποίας η Ελένη βάζει στο κρασί του Μενέλαου και του Τηλέμαχου ένα νηπενθές φάρμακο, δηλαδή ένα φάρμακο που βιώνει τη λύπη.(Κιοσσές,2018: 9) Ο ποιητής κάνει και πάλι μια προσπάθεια μέσα από την ποιητική συλλογή να απαλύνει τον πόνο της ψυχής του, να τον κάνει να μη νιώθει πλέον.Τον όρο αυτόν «Νηπενθή» μπορούμε να τον συναντήσουμε και σε πολλούς ποιητές και πεζογράφους του εξωτερικού αφού είχε βρει κεντρική θέση στο κίνημα «η τέχνη για την τέχνη» που είχε ξεκινήσει τότε σε Γαλλία, Αγγλία κι εξαπλώθηκε στην Ευρώπη. Οι στίχοι που γράφει ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης στα ποιήματα αυτής της συλλογής έχουν ως βασικό τους στόχο να παρηγορήσουν τον ποιητή για τη χαμένη του αγάπη. Την ίδια χρονιά με τον φίλο και βιογράφο του, Χαρίλαο Σακελλαριάδη γράφει την επιθεώρηση «Πέλ- Μελ» όμως, οι δύο τους δεν κατάφεραν να ανεβάσουν την παράσταση αφού κανείς από τους επίσημους ή τους πλανόδιους θιάσους δεν ενδιαφέρθηκε για την επιθεώρηση.

Το 1927 εκδίδει την τρίτη και τελευταία ποιητική του συλλογή με τίτλο «Ελεγεία και Σάτιρες».

Δεν θα μπορούσε να παραληφθεί το σημείωμα αυτοκτονίας,στο οποίο έδινε «συμβουλές» σε όλους όσοι είχαν σκοπό να αυτοκτονήσουν αλλά εξέφραζε και την προσωπική ψυχική του κούραση, που είχε ο ποιητής στο σακάκι του την ημέρα που πήρε τη ζωή του στην Πρέβεζα αφού ακόμη κι εκείνο θεωρείται συνέχεια της ποίησης του, η οποία- όπως έχει τονιστεί από διάφορους μελετητές- οδηγούσε ακριβώς σε αυτό το τέλος: την αυτοκτονία.

Η ποίηση του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη βρίσκεται είτε άμεσα είτε έμμεσα πανταχού παρούσα είτε ως εκπρόσωπος γενιάς (1920) είτε ως αντίθεση (γενιά του '30) είτε ως επιρροή (πρώτη-δεύτερη μεταπολεμική γενιά, γενιά του '70). (Καργιώτης,2010: 105)

Συχνά γίνεται λόγος για τον ενδεχόμενο να θεωρηθεί ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης μοντέρνος ή παραδοσιακός ποιητής. Ωστόσο, τις τελευταίες δεκαετίες έχει αποδεχθεί ότι ο ποιητής Κωνσταντίνος Γ. Καρυωτάκης μπορεί να θεωρηθεί μοντέρνος εφόσον η ποίηση του ουσιαστικά είναι εκείνη που οδηγεί την ελληνική ποίηση από την παραδοσιακή στην

μοντέρνα καθώς ο ίδιος απομακρύνεται σταδιακά από την παράδοση και «μετεωρίζεται» ανάμεσα στο παλιό και το καινούργιο.

Ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης σπάει κάθε σημείο αναφοράς της παραδοσιακής ποίησης: γλώσσα, ρυθμό, μέτρο, ρίμα, θέμα θέλοντας να δώσει ιδιαίτερη χροιά στα νοήματα τα οποία θα εξέφραζε αλλά και να αναγάγει το ατομικό σε συλλογικό. Όλα τα παραπάνω καθιστούν το λογοτεχνικό έργο του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη διαχρονικό και καθοριστικό για την ποίηση όπως τη γνωρίζουμε σήμερα. (Καργιώτης,2010:105)

B .Μέρος -Δημιουργικό Μέρος

Σενάριο Διδασκαλίας

Ταυτότητα:

- Τίτλος: «Νηπενθή».
- Διδακτικό Αντικείμενο: Νεοελληνική Λογοτεχνία.
- Βαθμίδα εκπαίδευσης: Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.
- Τάξη: Β' τάξη Λυκείου.
- Λογοτεχνικό έργο: Νηπενθή, ποιητική συλλογή του Κ.Γ. Καρυωτάκη.
- Απαιτούμενος χρόνος: 16 ώρες.
- Τόπος υλοποίησης του σεναρίου: Σχολική αίθουσα,σχολική βιβλιοθήκη, αίθουσα πληροφορικής, αίθουσα προβολών.
- Θεματική ενότητα: Διδασκαλία αυτοτελούς ποιητικής συλλογής.
- Συμβατότητα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα: Σενάριο συμβατό με τους στόχους του μαθήματος της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας όπως αυτοί ορίζονται στο Αναλυτικό Πρόγραμμα· γλωσσικός και κριτικός γραμματισμός, διαλεκτική συγκρότηση αισθητικών και διανοητικών συγκινήσεων, αναγνωστική απόλαυση, διδασκαλία ολόκληρου λογοτεχνικού έργου, δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής.
- Προαπαιτούμενες γνώσεις: Επαφή με τα βασικά χαρακτηριστικά των ποιητικών έργων, εξοικείωση με τις ομαδικές εργασίες.

Σύντομη Περιγραφή:

Στο ευρύτερο πλαίσιο σχεδιασμού της διδασκαλίας εντός της σχολικής αίθουσας που προωθεί την αγάπη προς την ανάγνωση και κατανόηση λογοτεχνικών έργων αλλά και το δημιουργικό μέρος της εκπαίδευσης, προτείνεται η παρακάτω διδακτική πρόταση ενός αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου όπως είναι αυτό της ποιητικής συλλογής, εστιάζοντας στην εξοικείωση των μαθητών/τριών με τη λογοτεχνία, την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης κι ανάγνωσης κι εντέλει την μετατροπή τους σε αναγνώστες/στριες. Η ποιητική συλλογή

Νηπενθή του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη εκφράζει τις ανησυχίες των νέων κάθε εποχής, το βαρύ συναίσθημα της θλίψης, της απομόνωσης, του κατακερματισμού του ψυχικού κόσμου και την ιστορικότητα της μεταπολεμικής γενιάς καθώς και πλήθος παραδειγμάτων ηρωικών κι αντιηρωικών χαρακτήρων. Πρόκειται για μια συλλογή ποικίλων ποιημάτων που βρίθουν ποιητικά μοτίβα της Γενιάς του 1920, μοτίβα του Νεοσυμβολισμού και του Νεορομαντισμού ενώ κατά κύριο λόγο, αναφέρονται στην αίσθηση της ανίας, της παραίτησης και της απελπισίας που μπορεί να παρέλθει κάποιος λόγω των κοινωνικοπολιτικών χαρακτηριστικών της εποχής του και των προσωπικών του βιωμάτων. Ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης δεν επιχειρεί στην ποίηση του να ξεφύγει από την ιστορική του πραγματικότητα αλλά τη λαμβάνει υπόψιν του σε όλη της την τραγικότητα και τη σαρκάζει. Η στάση του είναι κατεξοχήν αντιηρωική και εκφράζεται ως διαμαρτυρία που αγγίζει τον σαρκασμό.

Γενικός Σκοπός:

Ο γενικός σκοπός της συγκεκριμένης πρότασης σεναρίου άπτεται στη μετατροπή των μαθητών/τριών από απλούς αναγνώστες ή ακροατές μιας λογοτεχνικής συλλογής σε αναγνώστες/στριες

«δια βίου» καθώς επίσης στο να αντιλαμβάνονται οι ίδιοι τα λογοτεχνικά ποιήματα ως «σταυροδρόμι φωνών» και να εκφράζουν τη γνώμη τους μέσω της Δημιουργικής Γραφής κατακτώντας προηγουμένως την προσέγγιση των λογοτεχνικών έργων μέσω της διαθεματικότητας και της διακειμενικότητας.

Διδακτικοί Στόχοι:

Η διδασκαλία του αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου στο πλαίσιο της σχολικής αίθουσας προϋποθέτει τη θέσπιση συγκεκριμένων στόχων εξ αρχής προκειμένου να επιτευχθεί ο αναλυτικότερος σχεδιασμός της διδακτικής πρότασης. Οι στόχοι αυτοί ταξινομούνται σε βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους με σκοπό την ύπαρξη επαρκούς χρόνου για την αποτελεσματικότερη κατανόηση κι ενασχόληση με το λογοτεχνικό έργο στην ολότητα του.

Βραχυπρόθεσμοι στόχοι:

- Να γνωρίσουν οι μαθητές τον Έλληνα ποιητή, Κωνσταντίνο Καρυωτάκη.
- Να ενημερωθούν οι μαθητές για τις υπόλοιπες ποιητικές συλλογές του ποιητή καθώς και για το πεζογραφικό, μεταφραστικό του έργο.
- Να πληροφορηθούν σχετικά με την ποιητική Γενιά του 1920, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γραφής της και την επίδραση που είχε στην ιστορία της λογοτεχνίας στη χώρα.
- Να μάθουν τα σχετικά με τον διαχωρισμό των ιδιαίτερων τρόπων γραφής ποιητών σε ρεύματα.
- Να γνωρίσουν τα ρεύματα του Συμβολισμού/Νεοσυμβολισμού και του Ρομαντισμού/Νεορομαντισμού από τα οποία επηρεάστηκε ο ποιητής.
- Να διδαχθούν τα σχετικά με την ποιητική συλλογή «Νηπενθή» του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη.

- Να οικοδομήσουν την έννοια του ήρωα/αντιήρωα και να συνειδητοποιήσουν ότι το περιεχόμενο της διαμορφώνεται διαφορετικά μέσα σε ποικίλα κοινωνικοϊστορικά πλαίσια βάσει της ποιητικής συλλογής.
- Να επισημαίνουν τα «υλικά κατασκευής» των ηρώων/αντιηρώων μιας αφήγησης: λέξεις/φράσεις, σχήματα λόγου, εικόνες, σκηνές, αφηγηματικές τεχνικές και τρόπους (τύποι αφηγητή/οπτική γωνία, σχόλιο του αφηγητή ή άλλων προσώπων) που περιγράφουν εξωτερικά και εσωτερικά (ψυχολογικά και ιδεολογικά) τους χαρακτηριστικά.
- Να αντιλαμβάνονται την εξέλιξη του λογοτεχνικού χαρακτήρα στον αφηγηματικό χρόνο από ήρωα σε αντιήρωα και το αντίστροφο.
- Να συνδέσουν τους ήρωες/αντιήρωες με το κοινωνικοϊστορικό και λογοτεχνικό πλαίσιο συγγραφής (λογοτεχνικά ρεύματα).
- Να επισημαίνουν τα πρόσωπα που παρουσιάζονται ως ηρωϊκά/αντιηρωϊκά σε ένα αφηγηματικό κείμενο και να αιτιολογούν τις επιλογές τους με αναφορά στα στοιχεία και τις τεχνικές του κείμενου που κατασκευάζουν τον ηρωισμό/αντιηρωισμό τους.
- Να ερμηνεύουν τη συμπεριφορά των προσώπων μέσα στο περιβάλλον όπου δρουν.
- Να συσχετίζουν το περιεχόμενο της ηρωϊκής/αντιηρωϊκής στάσης των προσώπων με το κοινωνικοϊστορικό και λογοτεχνικό πλαίσιο συγγραφής των έργων.
- Να κατανοούν και να κρίνουν τα ηρωϊκά/ αντιηρωϊκά πρόσωπα παίρνοντας τη θέση τους ή λαμβάνοντας θέση έναντι των ηθικών διλημάτων που αντιμετωπίζουν.
- Να γνωρίσουν την ευεργετική δύναμη της Δημιουργικής Γραφής.
- Να δημιουργήσουν τις δικές τους ιστορίες σε πεζά ή ποιητικά κείμενα αξιοποιώντας τεχνικές Δημιουργικής Γραφής.

Μακροπρόθεσμοι στόχοι:

- Ανάπτυξη θετικής στάσης προς τη Λογοτεχνία.
- Μετατροπή των μαθητών/τριών σε αναγνώστες/στριες.
- Ανάπτυξης κριτικής στάσης και κριτικής ανάγνωσης απέναντι στα λογοτεχνικά έργα που μελετούνται.
- Καλλιέργεια κριτικής και δημιουργικής σχέσης με τη61ν ποίηση.
- Δημιουργία κλίματος συνεργασίας μεταξύ των μαθητών/τριών και κλίματος σεβασμού προς τις απόψεις του άλλου.

- Ανάπτυξη των ιδιαίτερων κλίσεων και ικανοτήτων των μαθητών μέσω της Δημιουργικής Γραφής.
- Συγκρότηση της υποκειμενικότητας κατά τον διάλογο.
- Ελευθερία στην αποτύπωση απόψεων και ιδεών.
- Γνωστική, προσωπική, κοινωνική κι ηθική ανάπτυξη.

Μέσα Διδασκαλίας:

- Η ποιητική συλλογή Νηπενθή του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη σε έντυπη μορφή που μπορούν 5 μαθητές να προμηθευτούν από τη σχολική βιβλιοθήκη.
- Μελοποιημένη ποίηση του ίδιου ποιητή αλλά κι άλλων ποιητών της Γενιάς του 1920.
- Φύλλα εργασίας που παρασκευάζονται από τον εκπαιδευτικό.
- Βιντεοπροβολέας.
- Η/Υ
- Πίνακας.

Οργάνωση της τάξης:

- Ενωτική-μετωπική.
- Ομάδες 4-5 ατόμων.

Ρόλος Εκπαιδευτικού:

Ο εκπαιδευτικός έχει ως βασικό του ρόλο, τον ρόλο του καθοδηγητή. Με σεβασμό προς τους μαθητές του και περίσσια κατανόηση, τους βοηθά να καταλάβουν, να ερμηνεύσουν το λογοτεχνικό έργο σεβόμενος πάντοτε τις ιδιαιτερότητες και τις απόψεις του/της εκάστοτε μαθητή/τριας. Κατά τη διδασκαλία ολόκληρης ποιητικής συλλογής ο εκπαιδευτικός γίνεται συναναγνώστης με τον/την μαθητή/τρια, συζητά ουσιαστικά μαζί του/της, θέτουν ερωτήματα προκειμένου μέσω της συζήτησης να οδηγηθούν στην πραγματική αγάπη για τη λογοτεχνία. Η διδασκαλία, έτσι, αποκτά έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα καθιστώντας την πιο ενδιαφέρουσα, δημιουργική διατηρώντας αμείωτο το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών.

Ρόλος μαθητή/μαθήτριας:

Ο/η μαθητής/τρια μέσω της ενδεδειγμένης ενασχόλησης με το αυτοτελές λογοτεχνικό έργο μεταμορφώνεται σταδιακά σε κριτικό/ή αναγνώστη/στρια που θα αντιμετωπίζει τη λογοτεχνία δημιουργικά με κριτική ανάγνωση, θα αναστοχάζεται, θα προβληματίζεται, θα αναπλάθει ιστορίες και θα λαμβάνει υπόψη του τόσο τις δικές του ιδέες όσο κι εκείνες των συμμαθητών/τριών του και του εκπαιδευτικού.

Θεωρητικό Πλαίσιο Διδακτικής Πρακτικής

Στο νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (2021), το μάθημα της Λογοτεχνίας απομακρύνεται από τις παγιωμένες παλαιότερες τεχνικές και συνδέει τη Λογοτεχνία με τη δημιουργικότητα, την κριτική σκέψη, τον αναστοχασμό και τη Δημιουργική Γραφή. Μέσα από την προσέγγιση ποικίλων λογοτεχνικών ειδών, ρευμάτων και εποχών οι μαθητές/-τριες εντάσσονται σε ένα μαθησιακό περιβάλλον μέσα στο οποίο προβληματίζονται για τον τρόπο με τον οποίο οι λογοτέχνες διαμορφώνουν τους «ήρωες» τους και υποστηρίζονται αντίστοιχα, ώστε να διαμορφώσουν τη δική τους στάση έναντι των ηρώων αυτών και να νοηματοδοτήσουν τη δική τους έννοια του «ήρωα». Με την αξιοποίηση της κατάλληλης

αναγνωστικής διαδικασίας οι μαθητές/-τριες βιώνουν τον κόσμο στον οποίο παραπέμπει το κάθε κείμενο ξεχωριστά αλλά και η ενότητα κειμένων ως σύνολο κειμένων που διαλέγονται μεταξύ τους συμφωνώντας και διαφωνώντας, θέτουν τα δικά τους ερωτήματα και αναμένουν την πρόσληψη/ανταπόκριση των αναγνωστών/-στριών.(Οδηγός Εκπαιδευτικού Β Λυκ.: 102)

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

1. Πριν την ανάγνωση - Αφόρμηση- Κινητοποίηση Ενδιαφέροντος

1η Διδακτική ώρα

(Η τάξη βρίσκεται στην αίθουσα προβολών)

- Πριν την εισαγωγή των μαθητών/τριών στη διδασχή του αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου, προβάλλουμε εικόνες με ποιητικούς στίχους γραμμένους στους τοίχους υπαίθριων χώρων προκειμένου οι μαθητές/τριες να έχουν μια γνώριμη εικόνα και να πάρουν αυτές τις εικόνες ως αφορμή για την καλύτερη εμπέδωση του μαθήματος. Οι στίχοι είναι δύο του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη, του οποίου τη συλλογή θα διδαχθούν, ένα της Μαρίας Πολυδούρη, η οποία ανήκει στην ίδια Γενιά του 1920 και δύο αγνώστου που τους μεταφέρουν στο σήμερα κι όσα εκφράζουν οι νέοι με τη μορφή γκράφιτι.

- Έχετε δει ποτέ κάτι τέτοιο στους τοίχους της πόλης; Αν ναι, τι είδατε να γράφουν;
- Πώς πιστεύετε ότι επηρεάζει η ποίηση τη ζωή μας;

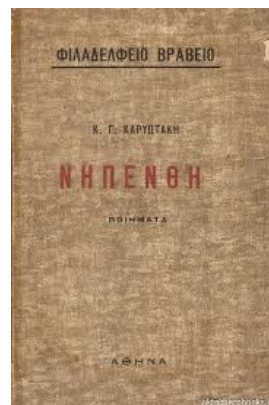
- Πώς μπορείτε να σχολιάσετε όσα έγραφαν παλαιότερα με όσα γράφουν τώρα στους τοίχους; Τι μπορείτε να σχολιάσετε;

Εξηγούμε στους μαθητές/τριες ότι οι δύο εικόνες αφορούν τον ποιητή που θα διδαχθούν.

- Πώς αντιλαμβάνεστε αυτό που γράφει ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης;
- Τι σας κάνει να σκέφτεστε;
- Έχετε διαβάσει κάποιο ποίημα ή κάποια ποιητική συλλογή δική του; Αν ναι, ποιο/α είχατε επιλέξει και γιατί;

2η Διδακτική ώρα

(Στο χώρο της σχολικής αίθουσας)

Παραθέτουμε στους μαθητές/τριες τρία διαφορετικά εξώφυλλα από τη συλλογή Νηπενθή του Κωνσταντίνου Γ. Καρυωτάκη την οποία θα διδαχθούν.

- Μπορείτε να περιγράψετε τα διαφορετικά εξώφυλλα της συλλογής;
- Τι πιστεύετε ότι συμβολίζουν;
- Γιατί θεωρείτε ότι εμφανίζεται με διαφορετικά εξώφυλλα;

Έπειτα σχολιάζουμε τον τίτλο της ποιητικής συλλογής, Νηπενθή.

- Τι σημαίνει ο τίτλος;
- Τι είδους ποιήματα πιστεύετε ότι θα δούμε βάσει του τίτλου της ποιητικής συλλογής;
- Συνδέεται ο τίτλος με την εικόνα του εξωφύλλου;
- Γράψτε στο προσωπικό σας τετράδιο ποια θέματα πιστεύετε ότι αναπτύσσει ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης στη συλλογή του.

Πριν την ολοκλήρωση της διδακτικής ώρα, ο/η εκπαιδευτικός προτείνει στους/στις μαθητές/τριες να χωριστούν σε 5 ομάδες των τεσσάρων ατόμων και επισκεφθούν τη σχολική βιβλιοθήκη ώστε να προμηθευτούν την ποιητική συλλογή για το επόμενο μάθημα. 1 αντίτυπο για κάθε ομάδα.

2. Κατά την ανάγνωση

3η Διδακτική ώρα

- Πριν αρχίσει η ανάγνωση, ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί στους/στις μαθητές/τριες ότι όλες οι ομάδες θα απαντήσουν τις ίδιες ερωτήσεις προκειμένου να συζητηθούν αργότερα οι ποικίλες απόψεις που θα αναπτυχθούν.
- Έπειτα δίνονται κάποιες διευκρινίσεις σχετικά με τον ποιητή, Κωνσταντίνο Καρυωτάκη : πού έζησε, πώς ήταν τα παιδικά του χρόνια, τι σπούδασε, πώς εξελίχθηκε σε ποιητής σύμβολο της Γενιάς του 20 καθώς και τα ονόματα των ποιητικών του συλλογών, πεζογραφημάτων, μεταφράσεων. Κάνει αναφορά στον τρόπο με τον οποίο χωρίζονται οι Γενιές (Επισημαίνεται ότι είναι συμβατικός διαχωρισμός και δεν αφορά ηλικίες αλλά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στον τρόπο γραφής των ποιητών/πεζογράφων), τονίζει τα μοτίβα της Γενιάς του 20 που δεν είναι άλλα από το ανολοκλήρωτο, τον ήρωα, τον αντιήρωα, τον καταδικασμένο έρωτα, την πεισιθανάτια διάθεση κτλ., εξηγεί στους/στις μαθητές/τριες ότι διαφορετικές ονομασίες που έχουν δοθεί στους ποιητές της Γενιάς αυτής είναι καταραμένοι ποιητές, ποιητές του περιθωρίου, ποιητές της απόγνωσης.

- Σημειώστε στο τετράδιο σας η κάθε ομάδα τις απαντήσεις σας για τις εξής ερωτήσεις:

- Πώς πιστεύετε ότι θα χρησιμοποιήσει ο ποιητής αυτά τα χαρακτηριστικά στην ποίηση του;
- Έχετε διαβάσει κάποιο ποίημα που είχε ένα από τα παραπάνω χαρακτηριστικά;

Αν ναι, τι θυμάστε από εκείνο το ποίημα;

- Πριν την ολοκλήρωση της διδακτικής ώρας, ο/η εκπαιδευτικός προτείνει στους/στις μαθητές/τριες να ακούσουν στο σπίτι ένα ποίημα, δικής τους επιλογής, του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη που θα λειτουργήσει ως πρώτο ακουστικό ερέθισμα πριν την ανάλυση των ποιημάτων.

Προτείνεται το ποίημα: Πολύμνια της συλλογής, https://www.youtube.com/watch?v=0vOyDZ7OmLE&ab_channel=doodookopoulos

4η-5η διδακτική ώρα

- Ο/η εκπαιδευτικός ξεκινά την ανάγνωση του πρώτου ποιήματος της συλλογής του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη, Σαν πρόλογος. Εξηγεί στους/στις μαθητές/τριες ότι με το πρώτο ποίημα θα εργαστούν όλες οι ομάδες ενώ σε επόμενα μαθήματα κάθε ομάδα μαθητών θα ασχοληθεί με διαφορετικά ποιήματα της ίδιας συλλογής. Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί ότι ποιητής έχει επιλέξει να χρησιμοποιήσει στον πρόλογο του μετάφραση από τον ποιητή Σαρλ Μπωντλαίρ δείχνοντας μ'αυτόν τον τρόπο την επίδραση που θα έχει εκείνος σε ολόκληρη την ποιητική συλλογή αλλά και τον θαυμασμό του προς το πρόσωπο του. Αναφερόμαστε στον ποιητή Μπωντλαίρ εξηγώντας ότι πρόκειται για Γάλλο ποιητή που επέδρασε, ακόμη και μετά τον θάνατο του, πολλούς ποιητές.

ΣΑΝ ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ κούνια μου ἀκουμποῦσε στὴ βιβλιοθήκη, Βαβὴλ σκοτεινόν, ὅπου μυθιστόρημα, ἐπιστήμη, μυθολογία, τὰ πάντα, ἢ λατινικὴ τέφρα καὶ ἢ ἑλληνικὴ σκόνη, ἀνακατεῦσαντε. Δὲν ἤμουν μεγαλύτερος ἀπὸ ἓνα βιβλίο.

Δυὸ φωνές μου μιλοῦσαν. Ἡ πρώτη, ὕπουλη καὶ σταθερὴ, ἔλεγε: «Ἡ Γῆ εἶναι ἓνα γλύκισμα ὠραῖο· μπορῶ (καὶ ἡ εὐχαρίστησή σου θὰ ἔναι τότε χωρὶς τέλος!) νὰ σοῦ δώσω μίαν ὄρεξη παρόμοια μεγάλη». Καὶ ἡ δευτέρη: «Ἐλα! ὦ, ἔλα στὸ ταξίδι τῶν ὄνειρων, πέρα ἀπὸ τὸ δυνατό, πέρα ἀπὸ τὸ γνωρισμένο!». Καὶ ἡ φωνὴ αὐτὴ ἐτραγουδοῦσε ὅπως ὁ ἄνεμος στὶς ἀκρογιαλιές, φάντασμα ποῦ κλαυθμυρίζει καὶ κανεὶς δὲν ξέρει πούθε ἦρθε, ποῦ χαϊδεύει τὸ αὐτὶ κι ὁμως τρομάζει. Σοῦ ἀπάντησα: «Ναί! γλυκιὰ φωνή!».

Ἀπὸ τότε κρατᾶει αὐτὸ ποῦ μπορεῖ, ἀλίμονο! νὰ εἰπωθεῖ πληγὴ μου καὶ πεπρωμένο μου. Πίσω ἀπὸ τὶς σκηνοθεσίες τῆς ἀπεράντου ὑπάρξεως, στὸ μελανότερο τῆς ἀβύσσου, βλέπω καθαρὰ κόσμους παράξενους, καί, θῦμα ἐκστατικὸ τῆς ὀξυδέρκειάς μου, σέρνω φίδια ποῦ μοῦ δαγκάνουν τὰ πόδια. Κι ἀπὸ ἐκεῖνο τὸν καιρὸ ἀγαπῶ τόσο τρυφερά, καθὼς οἱ προφήτες, τὴν ἔρημο καὶ τὴ θάλασσα, γελῶ στὰ πένθη κλαίω στὶς γιορτές, βρίσκω μίαν γεύση γλυκιὰ στὸ πικρὸ κρασί, νομίζω πολλὰς φορές γιὰ ψέματα τὶς ἀλήθειες, καί, μὲ τὰ μάτια στὸν οὐρανό, πέφτω σὲ γκρεμούς.

Ἀλλὰ ἡ Φωνὴ μὲ παρηγορεῖ καὶ λέει: «Κράτησε τὰ ὄνειρά σου· οἱ συνετοὶ δὲν ἔχουν ἔτσι ὠραῖα σὰν τοὺς τρελοὺς!»

CHARLES BAUDELAIRE

Ερευνώντας το ποίημα

- Ποιο είναι το θέμα του ποιήματος;
- Γιατί στο τέλος του ποιήματος το ποιητικό υποκείμενο επισημαίνει ότι πρόκειται για μετάφραση ποιήματος του Charles Baudelaire κι όχι δικό του;
- Ποια εικόνα σας δημιουργείται ακούγοντας το ποίημα;

Ψυχογράφοντας

- Ποια συναισθήματα έχει ο ήρωας του ποιήματος;
- Γιατί θεωρείτε ότι το ποιητικό υποκείμενο έφθασε σ' αυτό το δίλημμα;
- Εντοπίζετε κάποιο από τα χαρακτηριστικά της Γενιάς του 20(θλίψη, πεσιμιστική διάθεση, αμφισβήτηση) που έχουμε αναφέρει;
- Θεωρείτε ότι ο ήρωας του ποιήματος μπορεί να χαρακτηριστεί ήρωας ή αντιήρωας (το αντίθετο του ήρωα);

Προβληματίζοντας

- Εσείς στη θέση του, ποια από τις δύο φωνές θα ακούγατε;
- Με τι κριτήρια επιλέγουμε συνήθως τις αποφάσεις μας όταν είμαστε ανάμεσα στο καλό και το κακό;
- Ποιες λέξεις μέσα στο ποίημα μας οδηγούν να σκεφτούμε περισσότερο τις επιλογές που έχουμε κάνει;
- Πόσες φορές στη ζωή μας υπήρξαμε εμείς ήρωες και πόσες αντιήρωες;

3. Μετά την ανάγνωση

6η-9η Διδακτική ώρα

- Οι μαθητές/τριες που έχουν ήδη χωριστεί σε ομάδες (5 στη συγκεκριμένη περίπτωση) αναλαμβάνουν από 2 ποιήματα της συλλογής, απαντούν σε συγκεκριμένες ερωτήσεις και αργότερα παρουσιάζουν τα αποτελέσματά τους. Σε κάθε ομάδα δίνονται τρεις γραπτές προκλήσεις: Δημιουργική Γραφή, Θεατρική γραφή, Ψηφιακής δημιουργίας. Η ενασχόληση με αυτές τις δραστηριότητες γίνεται στη βιβλιοθήκη και στην αίθουσα πληροφορικής.
- Η 1η ομάδα θα ασχοληθεί με τα ποιήματα: Ποιητές, Μπαλάντα στους Άδοξες Ποιητές.

ΠΟΙΗΤΕΣ

*Πῶς σβήνετε, πικροὶ ξενιτεμένοι!
Ἀνθάκια μου χλωμά, πὸν σᾶς ἐπῆραν
σὲ κήπους μακρινοὺς νὰ σᾶς φυτέψουν...
Βιολέτες κι ἀνεμῶνες, ξεχασμένες
στὰ ξένα πὸν πεθαίνετε παρτέρια,
κρατώντας, ἀργυρὴ δροσοσταλίδα,
βαθιά σας τὴν ἐλπίδα τῆς πατρίδας...
Χτυπιοῦνται, πληγωμένες πεταλοῦδες,
στὸ χῶμα σας οἱ θύμησες κι οἱ πόθοι.
Τὸ φῶς, πὸν κατεβαίνει, τῆς ἡμέρας,
κι ἀπλώνεται γλυκύτατο καὶ παίζει
μ' ὄλα τριγύρω τ' ἄλλα λουλουδάκια,
περνάει ἀπὸ κοντά σας καὶ δὲ βλέπει
τὸν πόνο σας ὠραῖο, γιὰ νὰ χαϊδέψει
τὰ πορφυρὰ θρηνητικὰ μαλλιά σας.
Εἰδυλλιακὲς οἱ νύχτες σᾶς σκεπάζουν,
κι ἡ καλωσύνη ἂν χύνεται τῶν ἄστρον,
ταπεινοὶ καθὼς εἴστε, δὲ σᾶς φτάνει.
Ὅλοῦθε πνέει, σὰ λίβας, τῶν ἀνθρώπων
ἢ τόση μοχθηρία καὶ σᾶς μαραίνει,
ἀνθάκια μου χλωμά, πὸν σᾶς ἐπῆραν
σὲ κήπους μακρινοὺς νὰ σᾶς φυτέψουν.*

ΜΠΑΛΑΝΤΑ

ΣΤΟΥΣ ΑΔΟΞΟΥΣ ΠΟΙΗΤΕΣ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

Ἄπὸ θεοὺς κι ἀνθρώπους μισημένοι,
σὰν ἄρχοντες πὸν ἐξέπεσαν πικροί,
μαραίνονται οἱ Βερλαίν· τοὺς ἀπομένει
πλοῦτος ἢ ρίμα πλούσια καὶ ἀργυρὴ.
Οἱ Οὐγκὸ μὲ «Τιμωρίες» τὴν τρομερὴ

τῶν Ὀλυμπίων ἐκδίκηση μεθοῦνε.
Μὰ ἐγὼ θὰ γράψω μία λυπητερὴ
μπαλάντα στοὺς ποιητὲς ἄδοξοι πού 'ναι
Ἐξήσαν οἱ Πόε δυστυχημένοι,
καὶ ἂν οἱ Μπωντλαῖρ ἐζήσανε νεκροί,
ἢ Ἀθανασία τοὺς εἶναι χαρισμένη.
Κανένας ὅμως δὲν ἀνιστορεῖ
καὶ τὸ ἔρεβος ἐσκέπασε βαρὺ
τοὺς στιχουργοὺς πὺ ἀνάξια στιχουργοῦνε.
Μὰ ἐγὼ σὰν προσφορὰ κάνω ἱερὴ
μπαλάντα στοὺς ποιητὲς ἄδοξοι πού 'ναι.
Τοῦ κόσμου ἢ καταφρόνια τοὺς βαραίνει
κι αὐτοὶ περνοῦνε ἀλύγιστοι κι ὠχροί,
στὴν τραγικὴ ἀπάτη τους δομένοι
πὺ κάπου πέρα ἢ Δόξα καρτερεῖ,
παρθένα βαθυστόχαστα ἰλαρὴ.
Μὰ ξέροντας πὺ ὅλοι τους ξεχνοῦνε,
νοσταλγικὰ ἐγὼ κλαίω τὴ θλιβερὴ
μπαλάντα στοὺς ποιητὲς ἄδοξοι πού 'ναι.
Καὶ κάποτε οἱ μελλούμενοι καιροί:
«Ποιὸς ἄδοξος ποιητὴς» θέλω νὰ ποῦνε
«τὴν ἔγραψε μίαν ἔτσι πενιχρὴ
μπαλάντα στοὺς ποιητὲς ἄδοξοι πού 'ναι;»

- Η 2η ομάδα θα ασχοληθεῖ με τα ποιήματα: Ευγένεια, Κι αν ἐσβησε σαν ἴσκιος..

ΕΥΓΕΝΕΙΑ

Κάνε τὸν πόνο σου ἄρπα.
Καὶ γίνε σὰν ἀηδόνη,
καὶ γίνε σὰ λουλούδι.
Πικροὶ ὅταν ἔλθουν χρόνοι,
κάνε τὸν πόνο σου ἄρπα
καὶ πέ τονε τραγούδι.
Μὴ δέσεις τὴν πληγὴ σου
παρὰ μὲ ροδοκλώνια.
Λάγνα σου δίνω μύρα
-- γιὰ μάλσαμο -- καὶ ἀφιόνια.

Μὴ δέσεις τὴν πληγὴ σου,
καὶ τὸ αἷμα σου, πορφύρα.
Λέγε στοὺς θεοὺς «νὰ σβήσω!»
μὰ κράτα τὸ ποτήρι.
Κλότσα τὶς ἡμέρες σου ὄντας
θὰ σοῦ ἔναι πανηγύρι.
Λέγε στοὺς θεοὺς «νὰ σβήσω!»
μὰ λέγε το γελώντας.
Κάνε τὸν πόνο σου ἄρπα.
Καὶ δρόσισε τὰ χεῖλη
στὰ χεῖλη τῆς πληγῆς σου.
Ἔνα πρωί, ἕνα δεῖλι,
κάνε τὸν πόνο σου ἄρπα
καὶ γέλασε καὶ σβήσου.

ΚΙ ἌΝ ΕΣΒΗΣΕ ΣἈΝ ἸΣΚΙΟΣ...

Κι ἂν ἔσβησε σὰν ἴσκιος τ' ὄνειρό μου,
κι ἂν ἔχασα γιὰ πάντα τὴ χαρά,
κι ἂν σέρνομαι στ' ἀκάθαρτα τοῦ δρόμου,
πουλάκι μὲ σπασμένα τὰ φτερά·
κι ἂν ἔχει, πρὶν ἀνοίξει, τὸ λουλούδι
στὸν κῆπο τῆς καρδιᾶς μου μαραθεῖ,
τὸ λεύτερο ποὺ ἐσκέφτηκα τραγούδι
κι ἂν ξέρω πὼς ποτὲ δὲ θὰ εἰπωθεῖ·
κι ἂν ἔθαψα τὴν ἴδια τὴ ζωὴ μου
βαθιὰ μέσα στὸν πόνο ποὺ πονῶ --
καθάρια πὼς ταράζεται ἡ ψυχὴ μου
σὰ βλέπω τὸ μεγάλο οὐρανό,
ἢ θάλασσα σὰν ἔρχεται μεγάλη,
καὶ ὀγραίνοντας τὴν ἄμμο τὸ πρωί,
μοῦ λέει γιὰ κάποιο γνώριμο ἀκρογιάλι,
μοῦ λέει γιὰ κάποια πού ἔζησα ζωὴ!

- Ἡ 3η ομάδα θα ασχοληθεῖ με τα ποιήματα: Δον Κιχώτες, Αθήνα

ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΕΣ

Οἱ Δὸν Κιχῶτες πᾶνε ὀμπρὸς καὶ βλέπουνε ὡς τὴν ἄκρη
τοῦ κονταριοῦ ποὺ ἐκρέμασαν σημαία τους τὴν Ἰδέα.
Κοντόφθαλμοι ὄραματιστές, ἕνα δὲν ἔχουν δάκρυ
γιὰ νὰ δεχτοῦν ἀνθρώπινα κάθε βρισιὰ χυδαία.

Σκοντάφτουνε στη Λογική και στα ραβδιά τῶν ἄλλων
ἀστεῖα δαρμένει σέρνονται καταμεσίς τοῦ δρόμου,
ὁ Σάντσος λέει «δὲ σ' τὸ 'λεγα;» μὰ ἐκεῖνοι τῶν μεγάλων
σχεδίων, ἀντάξιοι μένουνε καί: «Σάντσο, τ' ἄλλο γό μου!»
Ἔτσι ἂν τὸ θέλει ὁ Θεοβάντες, ἐγὼ τοὺς εἶδα, μέσα
στην μίαν ἀνάλητη Ζωή, τοῦ Ὀνείρου τοὺς ἰππότες
ἄναντρα νὰ πεζέψουνε καί, μὲ πικρὴν ἀνέσα,
μὲ μάτια ὀγρά, τὶς χίμαιρες ν' ἀπαρνηθοῦν τὶς πρῶτες.
Τοὺς εἶδα πίσω νὰ ἴρθουνε -- παράφρονες, ὠραῖοι
ρηγάδες ποὺ ἐπολέμησαν γι' ἀνύπαρχτο βασίλειο --
καὶ σὰν πορφύρα νιώθοντας χλευαστικιά, πὼς ρέει,
τὴν ἀνοιχτὴ νὰ δείξουνε μάταιη πληγὴ στὸν ἥλιο!

ΑΘΗΝΑ

Ἦρα γλυκιά. Ξαπλώνει ὠραῖα δομένη
ἢ Ἀθήνα στὸν Ἀπρίλη σὰν ἑταῖρα.
Εἶναι ἡδονὲς τὰ μύρα στὸν αἰθέρα,
καὶ τίποτε ἢ ψυχὴ πιά δὲν προσμένει.
Στὰ σπίτια σκύβει ἀπάνω καὶ βαραίνει
τὸ ἀσῆμι τοῦ βλεφάρου της ἢ ἐσπέρα.
Βασίλισσα ἢ Ἀκρόπολη ἐκεῖ πέρα
πορφύρα ἔχει τὴ δύση φορεμένη.
Φιλὶ φωτὸς καὶ σκάει τὸ πρωταστέρι.
Στὸν Ἰλισσὸ ἐρωτεύεται τ' ἀγέρι
ροδονυφοῦλες δάφνες ποὺ ριγοῦνε.
Ἦρα γλυκιά χαρᾶς καὶ ἀγάπης, ὄντας
πουλάκια τὸ ἕνα τ' ἄλλο κυνηγοῦνε
τ' Ὀλύμπιου Δία μίᾳ στήλῃ ἀεροχτυπώντας...

- Η 4η ομάδα θα ασχοληθεῖ με τα ποιήματα: Οι στίχοι μου, Γραφιάς

ΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΜΟΥ

Δικά μου οἱ στίχοι, ἀπ' τὸ αἷμα μου, παιδιά.
Μιλοῦνε, μὰ τὰ λόγια σὰν κομμάτια
τὰ δίνω ἀπὸ τὴν ἴδια μου καρδιά,
σὰ δάκρυα τοὺς τὰ δίνω ἀπὸ τὰ μάτια.
Πηγαίνουν μὲ χαμόγελο πικρό,
ἀφοῦ τὴ ζωὴν ἀνιστορίζω τόσο.
Ἦλιο καὶ μέρα καὶ ἥλιο τοὺς φορῶ,
ζώνη νὰν τὰ ἔχουν ὅταν θὰ νυχτώσω.
Τὸν οὐρανὸν ὀρίζουν, τὴ γῆ.
Ἦμως ρωτιοῦνται ἀκόμα σὰν τί λείπει

καὶ πλήττουνε καὶ λιώνουν πάντα οἱ γιοὶ
μητέρα ποὺ γνωρίσανε τὴ Λύπη
Τὸ γέλιο τοῦ ἀπαλότερου σκοποῦ,
τὸ πάθος μάταια χύνω τοῦ φλαούτου·
εἶμαι γι' αὐτοὺς ἀνίδεος ρήγας ποὺ
ἔχασε τὴν ἀγάπη τοῦ λαοῦ του.
Κεῖ ρεύουνε καὶ σβήνουν καὶ ποτὲ
δὲν παύουνε σιγά-σιγά νὰ κλαῖνε.
Ἄλλοῦ κοιτώντας διάβαινε, Θνητέ·
Λήθη, τὸ πλοῖο σου φέρε μου νὰ πλένε
ΓΡΑΦΙΑΣ
Οἱ ὥρες μ' ἐχλώμιαναν, γυρτὸς ποὺ βρέθηκε ξανὰ
στὸ ἀχάριστο τραπέζι.
(Ἄπ' τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο στὸν τοῖχο ἀντικρινὰ
ὁ ἥλιος γλιστράει καὶ παίζει.)
Διπλώνοντας τὸ στῆθος μου, γυρεύω ἀναπνοὴ
στὴ σκόνη τῶν χαρτιῶν μου.
(Σφύζει γλυκὰ καὶ ἀκούγεται χιλιόφωνα ἢ ζωὴ
στὰ ἐλεύθερα τοῦ δρόμου.)
Ἀπόκαμα, θολώσανε τὰ μάτια μου καὶ ὁ νοῦς,
ὅμως ἀκόμη γράφω.
(Στὸ βάζο ξέρω δίπλα μου δυὸ κρίνους φωτεινοῦς.
Σὰ νὰ ἔχουν βγεῖ σὲ τάφο.)

- Ἡ 5η ομάδα θα ασχοληθεῖ με τα ποιήματα: Πολύμνια, Χαρά

ΠΟΛΥΜΝΙΑ

*Ψεύτικα αἰσθήματα
ψεύτη τοῦ κόσμου!
Μὰ τὸ παράξενο
φῶς τοῦ ἔρωτός μου
φέγγει στοῦ σκοτεινοῦ
δρόμου τὴν ἄκρη:
Μὲ τὸ παράπονο
καὶ μὲ τὸ δάκρυ,
κόρη χλωμόθωρη
μαυροντυμένη.
Κι εἶναι σὰν αἶνιγμα,
καὶ περιμένει.
Λάμπει τὸ βλέμμα της
ἀπ' τὴν ἀσθένεια.*

Σάμπως νὰ λιώνουνε
χέρια κερένια.
Στ' ἄσαρκα μάγουλα
πῶς ἔχει μείνει
πίκρα τὸ νόημα
γέλιου ποὺ σβήνει!
Εἶναι τὸ ἀζήγητο
τὸ μικροστόμα
δίχως τὸ μίλημα,
δίχως τὸ χρῶμα.
Κάποια μεσάνυχτα
θὰ σὲ ἀγαπήσω,
Μοῦσα. Τὰ μάτια σου
θᾶν τὰ φιλήσω,
νὰ 'βρω γυρεύοντας
μὲς στὰ νερά τους
τὰ χρυσονείρατα
καὶ τοὺς θανάτους,
καὶ τὴ βασίλισσα
λέξη τοῦ κόσμου,
καὶ τὸ παράξενο
φῶς τοῦ ἔρωτός μου.

ΧΑΡΑ

Ἐλπίζω τὸ λουλούδι καὶ ἀπ' τὰ σχίνα.
Γελάει τὸ χλόισμα σὰν τὸν ἔρωτά μου.
Τὸ πεῦκο παίζει ἀβρὸ μὲ τὴν ἀχτίνα.
Θὰ εὐώδιασαν οἱ τάφοι, κλῖνες γάμου.
Παλμὸς τοῦ δάσους, φεύγει μία ἐλαφίνα.
Καὶ δίπλα ποὺ ξαπλώσαμε δῶ χάμου,
τὴν ψυχούλα τους στάζουν ἄγρια κρίνα
κι ἀνοίγει, ρόδο αἱμάτινο, ἡ χαρά μου.
Τὴ βλέπω -- στὰ μαλλιά σου πνέει -- τὴν αὔρα.
Εἶναι βαθιὰ τὰ μάτια σου ὅπως νὰ 'βρᾶ
τὸ δρόμο τῆς ζωῆς μου, τὸν Ἀπρίλη.
Πιὰ δὲν πονῶ μηδὲ τὴν ἀνεμώνη,
στῆς γῆς ἢ ἐρωτοπάλη ποὺ τὴ λειώνει,
καθὼς ὀρμάω γιὰ νὰ σοῦ πιῶ τὰ χεῖλη.

Δημιουργική Γραφή

- Συμπληρώστε με δικές σας λέξεις τα κενά των στίχων που σας δίνονται κρατώντας τα μοτίβα που χρησιμοποιεί η Γενιά του 1920 ώστε να το ποίημα σας να θυμίζει αυτή τη Γενιά.

- 1η ομάδα: Μὰ ξέροντας πὼς ὅλοι .....νοσταλγικὰ ἐγὼ.....μπαλάντα στοὺς ποιητὲς ..... πού
ἔναι.
- 2η ομάδα: Κάνε..... ἄρπα.Καὶ γίνε.....,καὶ γίνε...
- 3η ομάδα: Ἔτσι ἂν τὸ θέλει ὁ Θεοβάντες, ἐγὼ τοὺς εἶδα, μέσα
στην ..... τοὺς ἰππότες ..... νὰ πεζέψουνε καί, μὲ πικρὴν ἀνέσα, μὲ μάτια ὀγρὰ, τὶς
χίμαιρες .....
- 4η ομάδα: Πηγαίνουν μέ..... ἀφοῦ τὴ ζωὴν ἀνιστορίζω τόσο. Ἥλιο .....τοὺς φορῶ,
ζώνη νὰν τὰ ἔχουν.....
- 5η ομάδα: Μὲ ..... καὶ μὲ τὸ δάκρυ, κόρη...

- Βάσει του τίτλου ενός από τα δύο ποιήματα που ασχοληθήκατε, γράψτε ένα νέο δικό σας.
- Αν μπορούσατε να στείλετε μια επιστολή στον ποιητή, Κωνσταντίνο Καρυωτάκη, τι θα του γράφατε;

Θεατρική Γραφή

- Διαλέξτε μια εικόνα που σας έκανε έντονη εντύπωση από τα ποιήματα σας κι αναπαραστήστε την.
- Δημιουργήστε διάλογο μεταξύ των ποιημάτων που σας δόθηκαν χρησιμοποιώντας τα κοινά τους σημεία.
- Διαλέξτε έναν στίχο μέσα από τα ποιήματα με τα οποία ασχολείστε, συνδυάστε το με μια εικόνα κι αφιερώστε το σε μια άλλη ομάδα της σχολικής σας τάξης.

Ψηφιακή Δημιουργία

- Δημιουργήστε ψηφιακό υλικό (video) με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών που να παρουσιάζει κάποια από τα ποιήματα της συλλογής που μελετήσατε και τα χαρακτηριστικά της ποίησης του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη.
- Βρείτε κάποια μελωδία που πιστεύετε ότι θα μπορούσε να συνοδεύει τα ποιήματα που μελετήσατε.
- Σχεδιάστε το δικό σας κόμικ με βάση τα ποιήματα της συλλογής.

10η-11η Διδακτική ώρα

- Ακούγεται μελοποιημένο το ποίημα Πολύμνια του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη. (https://www.youtube.com/watch?v=0vOyDZ7OmLE&ab_channel=doodookopoulos)

•

Ψεύτικα αισθήματα
ψεύτη τοῦ κόσμου!
Μὰ τὸ παράξενο
φῶς τοῦ ἔρωτός μου
φέγγει στοῦ σκοτεινοῦ
δρόμου τὴν ἄκρη:
Μὲ τὸ παράπονο
καὶ μὲ τὸ δάκρυ,
κόρη γλωμόθωρη
μαυροντυμένη.
Κι εἶναι σὰν αἴνιγμα,
καὶ περιμένει.
Λάμπει τὸ βλέμμα της
ἀπ' τὴν ἀσθένεια.
Σάμπως νὰ λιώνουνε
χέρια κερένια.
Στ' ἄσαρκα μάγουλα
πῶς ἔχει μείνει
πίκρα τὸ νόημα
γέλιου ποὺ σβήνει!
Εἶναι τὸ ἀξήγητο
τὸ μικροστόμα
δίχως τὸ μίλημα,
δίχως τὸ χρῶμα.
Κάποια μεσάνυχτα

θα σὲ ἀγαπήσω,
Μοῦσα. Τὰ μάτια σου
θαῖν τὰ φιλήσω,
νά ἴβρω γυρεύοντας
μέσ στα νερά τους
τὰ χρυσονείρατα
καὶ τοὺς θανάτους,
καὶ τὴ βασίλισσα
λέξη τοῦ κόσμου,
καὶ τὸ παράξενο
φῶς τοῦ ἔρωτός μου.

- Κάθε ομάδα θα βρει δύο σχήματα λόγο (μεταφορά, παρομοίωση, επανάληψη) που υπάρχουν μέσα στο ποίημα και θα προσπαθήσει να τα αντικαταστήσει με ένα απλό σχήμα λόγο (πχ.την μεταφορά με παρομοίωση.)
- Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί στους/στις μαθητές/τριες ότι πολλές φορές τα ποιήματα «συνομιλούν» με ποιήματα άλλων ποιητών (διακειμενικότητα). Βάσει αυτού παρουσιάζει μέσα στη σχολική τάξη, το ομώνυμο ποίημα του Κωστή Παλαμά.

Εμένα η κυρά μου προστάζει η Πολύμνια
να υψώνω τον ύμνο στα πάντα του κόσμου,
στον ήρωα, στο σκλάβο, στη σκέψη, στ' αγρίμια,
στον κόσμο τα πάντα που δείχνοντ' εμπρός μου

στη λάσπη του δρόμου, στον ναού το λιβάνι
με κάποιου ανυπόταχτου πόνου στεφάνι.
Εμένα η Πολύμνια προστάζ' η κυρά μου
να ψέλνω στη χάρη της όλους τους ήχους,
και μ' όσα είν' ο νους μου και μ' όσα η καρδιά μου

και μ' όσα είν' η σάρκα να πλάθω τους στίχους,
και μέσ' απ' της άυλης Ιδέας τα παλάτια
γυρνώ στα παιδάκια, στα ρόδα, στα μάτια.

- Κάθε ομάδα καλείται να απαντήσει χωριστά μετά από ανταλλαγή απόψεων μεταξύ τους.

Ερμηνευτικές ερωτήσεις

- Σε ποια σημεία θεωρείτε ότι τα δύο ποιήματα «συνομιλούν»;
- Μπορείτε να βρείτε κοινά μοτίβα στα δύο ποιήματα;
- Ποιες διαφορές διακρίνεται ανάμεσα στα δύο ομότιτλα ποιήματα;

Δημιουργικής Γραφής

- Γράψτε ένα δικό σας ποίημα ως απάντηση στα ποιήματα των δύο ποιητικών υποκειμένων.
- Αντιγράψτε στίχους του ποιήματος του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη και στίχους του ποιήματος του Κωστή Παλαμά. Σχηματίστε με αυτόν τον τρόπο ένα νέο ποίημα. Ποιες αλλαγές μπορείτε να κάνετε;
- Γράψτε τον διάλογο που θα μπορούσαν να κάνουν οι δύο ποιητές μεταξύ τους.

Ψηφιακή Γραφή

- Μετατρέψτε τα δύο ποιήματα σε πολυτροπικό κείμενο(video) αντικαθιστώντας όποιες λέξεις πιστεύετε ότι μπορείτε με ηλεκτρονικές εικόνες(emoji).
- Σχεδιάστε την εμφάνιση της Πολύμνιας όπως αυτή περιγράφεται στα δύο ποιήματα. Τι παρατηρείτε;
- Δημιουργήστε εναλλασσόμενους πίνακες με τα μοτίβα που εντοπίζετε στα δύο ποιήματα.
- Πολλοί ήταν οι ποιητές που σχολίασαν το έργο του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη. Εσείς, αφού μελετήσετε όσα είπαν εκείνοι και τώρα που γνωρίζετε το έργο του, τι έχετε να σχολιάσετε;

«Είναι άνθρωπος της εποχής του, της εποχής που δοκιμάστηκαν και πετάχτηκαν στην άκρη τόσο ηθικές αξίες και τόσο ιδανικά, που ξεσχίστηκαν οι φαντασμαγορίες των ιδεών και των οραμάτων και παρουσιάστηκαν τα πρόστυχα, τα φτωχά, τα απελπιστικά παρασκήνια»
Τέλλος Άγρας

«Ο Καρυωτάκης είναι μια αντιπροσωπικότητα» Βύρων Λεοντάρης

«Για μένα, το μόνο ελάττωμα που επιτρέπει κάπως την κατάκριση ενός ποιητή είναι η μετριότητα, κι αυτή πάλι μονάχα όταν κομπάζει- μέτριος όμως ποιητής κανείς δεν μπορεί να πει ότι ήταν ο Καρυωτάκης» Τίμος Μαλάνος

12η-13η Διδακτική ώρα

- Οι μαθητές/τριες παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των εργασιών που περατώσαν ως ομάδα κι ανταλλάσσουν απόψεις με τις υπόλοιπες ομάδες της σχολικής τάξης.

14η Διδακτική ώρα

- Μετά την ολοκλήρωση της επεξεργασίας του αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου, της ποιητικής συλλογής Νηπενθή του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη, οι μαθητές/τριες μπορούν να ηχογραφήσουν τη δική τους ανάγνωση της συλλογής έχοντας ως μουσική υπόκρουση τη μελωδία που είχαν επιλέξει για τα ποιήματα που είχε να επεξεργαστεί η ομάδα τους. Τι συναισθήματα σας δημιουργεί η δική σας ηχογράφηση;

15η Διδακτική ώρα

- Κάθε ομάδα μπορεί να συντάξει ένα κριτικό σημείωμα για όσα μελέτησε αναγράφοντας μαζί με την άποψη των μαθητών/τριών τους λόγους που θεωρούν ότι κάποιος/α θα πρέπει να διαβάσει αυτή τη συλλογή. Τα κείμενα τους μπορούν να δοθούν στη βιβλιοθήκη ώστε να είναι διαθέσιμα σε οποιονδήποτε επιθυμήσει να δανειστεί τη συγκεκριμένη ποιητική συλλογή.

16η Διδακτική ώρα

- Ξανά διαβάστε όσα έχετε σημειώσει κι ανατρέξτε στη μνήμη σας ώστε να ανασύρετε αναμνήσεις καθόλη την επεξεργασία της ποιητικής συλλογής με την ομάδα σας. Ποιες είναι οι εντυπώσεις σας όσον αφορά το εξώφυλλο, το περιεχόμενο της ποιητικής συλλογής,

τις επιδράσεις του ποιητή από ξένους ποιητές; (μεταγνωστικές γνώσεις)

- Αξιολογήστε τον εαυτό σας συμπληρώνοντας την παρακάτω φόρμα αξιολόγησης.

Φόρμα Αυτοαξιολόγησης

ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	ΚΑΘΟΛΟΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΚΑΛΑ	ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ	ΑΡΙΣΤΑ
Συμμετείχα ενεργά καθόλη τη διάρκεια του μαθήματος;					
Εξέφρασα οποιαδήποτε απορία είχα σχετικά με την ποιητική συλλογή που διδάχθηκα;					
Αξιοποίησα τις γνώσεις που έλαβα ώστε να συμβάλλω αποτελεσματικά στις ομαδικές εργασίες;					
Αξιοποίησα τις γνώσεις που έλαβα ώστε να ολοκληρώσω επαρκώς τις ατομικές εργασίες;					
Κατανόησα την ποιητική συλλογή του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη;					
Μπορώ να περιγράψω τον Κωνσταντίνο Καρυωτάκη και τη ζωή του;					
Κατανόησα τα σχετικά με τη Γενιά του 1920;					
Εμπέδωσα τα μοτίβα που χρησιμοποιεί η Γενιά του 1920 κι ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης;					
Μπορώ να αναλύσω και να σχολιάσω ένα κείμενο του;					
Θα θυμάμαι την ποιητική συλλογή για καιρό;					
Κατάλαβα γιατί ονομάστηκε «Νηπενθή»;					

Φόρμα αξιολόγησης του/της καθηγητή/τρια

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	ΚΑΘΟΛΟΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ	ΑΡΙΣΤΑ
Ενεργό συμμετοχή στο μάθημα.				
Ανταπόκριση στις ερωτήσεις θεωρίας.				
Τεκμηρίωση των απόψεων του με βάση όσα διδάχθηκε στη θεωρία της Λογοτεχνίας.				
Διάθεση συνεργασίας με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας του στις ομαδικές εργασίες.				
Πρωτοτυπία και δημιουργικότητα ως προς τις διακαλλιτεχνικές ασκήσεις.				
Ορθή γλωσσική έκφραση.				
Αλληλεπίδραση κι αλληλοσεβασμός μεταξύ των μελών της ομάδας.				
Συγκέντρωση κι οργάνωση πληροφοριών.				
Παρουσίαση των αποτελεσμάτων εντός της σχολικής αίθουσας.				

Αξιολόγηση της Διδασκαλίας

Κατα τη διδασκαλία αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου σύμφωνα με το νέο Πρόγραμμα Σπουδών και συγκεκριμένα μιας ολόκληρης ποιητικής συλλογής θεωρείται ωφέλιμο να υπάρχει αξιολόγηση καθόλη τη διάρκεια διδασκαλίας αλλά και μετά την ολοκλήρωσή της. Ο/η εκπαιδευτικός κι οι εκπαιδευόμενοι έχουν, αρχικά, τη δυνατότητα να αξιολογήσουν την αναγνωστική τους ανταπόκριση, τις γραπτές τους απόπειρες, την αρμονική ή μη συνύπαρξη τους στις ομάδες.

Στη συνέχεια, η αξιολόγηση μπορεί να διευρυνθεί και να λάβει τη μορφή αξιολόγησης που θα αφορά την εξέλιξη του γραπτού και προφορικού λόγου τόσο στις ομαδικές όσο και στις ατομικές εργασίες που ενδέχεται να κληθούν να διεκπεραιώσουν οι μαθητές/τριες. Η ανατροφοδότηση ως μέσο αξιολόγησης τόσο από τους/τις μαθητές/τριες όσο κι από τους εκπαιδευτικούς βοηθά στη συνεχόμενη βελτίωση των μεθόδων διδασκαλίας, στην μετάδοση ουσιαστικότερων γνώσεων προς τους/τις μαθητές/τριες καθώς και στη κινητοποίηση των μαθητών για πιο ενεργό συμμετοχή στη μαθησιακή διδασκαλία. Τέλος, η αθροιστική εκτίμηση των κατακτηθέντων γνώσεων (μεταγνωστικές ερωτήσεις και ασκήσεις που αφορούν προφορική/γραπτή παρουσίαση, συμμετοχή στην τάξη, καταγραφή ιδεών, πείραματισμούς με νέες μεθόδους διδασκαλίας) συντελούν στη βελτίωση του μαθήματος από την πλευρά του/της εκάστοτε εκπαιδευτικού και στην καλύτερη κατανόηση από τους/τις μαθητές/τριες όσων συνέβησαν κατά τη διδασκαλία.

Κριτική- Αναστοχασμός

Είναι πολύ σημαντικό κατά τη διδασκαλία μιας ολόκληρης ποιητικής συλλογής να δοθεί στους μαθητές και στις μαθήτριες η ελευθερία να μπορέσουν να λάβουν τα απαραίτητα ερεθίσματα που θα τους/τις παρακινήσουν για περαιτέρω έρευνα και ενασχόληση με τον κόσμο της Λογοτεχνίας. Μέσω μιας δημιουργικής διδασκαλίας, οι μαθητές και οι μαθήτριες θα μετατραπούν σε αναγνώστες και αναγνώστριες που θα μπορούν μέσω της κριτικής ανάγνωσης και γραμματισμού να σχηματίσουν την προσωπική τους άποψη, να ευαισθητοποιηθούν με όσα επιλέγει ο λογοτέχνης να εκφράσει αλλά και να συνεργαστούν με τους/τις συμμαθητές/τριες ανταλλάσσοντας απόψεις μεταξύ τους σεβόμενοι ο ένα τη διαφορετικότητα του άλλου. Τέλος, πρέπει να τονιστεί ότι η Δημιουργική Γραφή ως τρόπος διδασκαλίας που απομακρύνεται από τους παλαιότερους τρόπους διδασκαλίας που έθεταν στο κέντρο του ενδιαφέροντος τον καθηγητή (δασκαλοκεντρικοί) δίνει την ευκαιρία στους/στις μαθητές/τριες να αναπτύξουν τις ικανότητές τους, να βελτιώσουν τον γραπτό και προφορικό τους λόγο, να έρθουν σε ουσιαστικότερη επαφή με το μάθημα της Λογοτεχνίας και να το αγαπήσουν καθώς επίσης να οξύνουν τη φαντασία τους, να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση και να διευρύνουν τους πνευματικούς τους ορίζοντες.

Συμπεράσματα

Με την εφαρμογή του παραπάνω διδακτικού πλάνου για τη διδασκαλία αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου στη Β Λυκείου Γελ, θα μπορούσε να διεξαχθούν κάποια συμπεράσματα σχετικά με το αν τόσο οι μαθητές/τριες όσο κι οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί μέσω της δημιουργικής ενασχόλησης με ένα συγκεκριμένο λογοτεχνικό έργο σε καθορισμένο χρονικό περιθώριο μπόρεσαν να κατανοήσουν ουσιαστικότερα τόσο τα ποικίλα λογοτεχνικά μοτίβα που μπορεί να χρησιμοποιεί στα έργα του ένας λογοτέχνης όσο και στην ιδιαίτερη χροιά που μπορεί να επιλέγει να δώσει στα γραφόμενα του. Μέσω της ενασχόλησης για μεγάλο χρονικό διάστημα μ' ένα συγκεκριμένο λογοτεχνικό έργο, οι μαθητές/τριες μπορούν να το κατανοήσουν σφαιρικά, να μετατραπούν σε κριτικούς αναγνώστες και εν τελεί να επιτύχουν τη φιλιαναγνωσία που θα τους μετατρέψει σε δια βίου αναγνώστες.

Είναι γνωστό ότι η συστηματική επαφή με ένα συγκεκριμένο λογοτεχνικό έργο μπορεί να δώσει στους/στις μαθητές/τριες τα ερεθίσματα εκείνα που χρειάζονται ώστε εκτός από την πλήρη κατανόηση του έργου, να μπορούν να μιμηθούν το ύφος και τον τρόπο γραφής του δημιουργού που μελέτησαν.

Ως προς τη σπουδαιότητα της χρήσης της Δημιουργικής Γραφής στο προαναφερθέν διδακτικό σενάριο, θα μπορούσαμε να σχολιάσουμε ότι οι μαθητές κι οι μαθήτριες που θα έρθουν σε επαφή με τη χρήση της Δημιουργικής Γραφής από την πληθώρα και την ποικιλία των δραστηριοτήτων που προτάθηκαν θα είναι μαθητές και μαθήτριες που θα αγαπήσουν τη γνώση, τη μάθηση και την ενασχόληση με τη Λογοτεχνία εφόσον θα αποφύγουν τη στείρα απομνημόνευση ή τον περιορισμό της σκέψης και της δημιουργίας τους σε συγκεκριμένα προκαθορισμένα πλαίσια.

Αντιθέτως, θα μετατραπούν σε ενεργοί αναγνώστες με κριτική σκέψη κι ανάγνωση που θα έχουν την ικανότητα να καταλάβουν σε βάθος το έργο το οποίο μελετούν, να σχηματίσουν άποψη πάνω σε αυτά που διάβασαν αλλά και να αναπτύξουν τη φιλιαναγνωσία τους. Αυτό θα τους πλάσει ως δια βίου κριτικούς αναγνώστες εφόσον από τη σχολική τους ηλικία θα έχουν αγαπήσει τη Λογοτεχνία για θα έχουν μάθει να καλλιεργούν τα δικά τους έργα που θα βασίζονται στα προσωπικά βιώματα και εμπειρίες του καθενός τους.

Στο παραπάνω συμβάλλει αποτελεσματικά κι η ένταξη της πρακτικής διδασκαλίας Αυτοτελούς Λογοτεχνικού Έργου στις τάξεις Α' και Β' Λυκείου στο Νέο Πρόγραμμα

Σπουδών αφού ξεφεύγει από τα καθιερωμένα παλαιότερα και παραδοσιακά Προγράμματα Σπουδών που πρότειναν τη διδασκαλία αποσπασματικών κειμένων λογοτεχνικών έργων αλλά και την εξάσκηση των μαθητών και των μαθητριών σε ασκήσεις κυρίως θεωρίας όπως ο σχολιασμός του τίτλου, η αναζήτηση σχημάτων λόγων κτλ.

Η διδασκαλία του Αυτοτελούς Λογοτεχνικού έργου τώρα δίνει τη δυνατότητα σε μαθητές και εκπαιδευτικούς να μετατρέψουν το μάθημα σε μια πιο ενδιαφέρουσα και δημιουργική συνθήκη. Μέσω της διδασκαλίας ενός αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου, οι μαθητές και οι μαθήτριες θα διευρύνουν τους πνευματικούς τους ορίζοντες, θα έρθουν σε επαφή με ποικίλα λογοτεχνικά ρεύματα και σχήματα λόγου, θα μπορέσουν να αναπτύξουν τις ερμηνευτικές και εκφραστικές τους δεξιότητες. Γίνεται έτσι, κατανοητό ότι με αυτό το Πρόγραμμα Σπουδών οι στόχοι της διδασκαλίας γίνονται πιο μαθητοκεντρικοί και θέτουν ως προτεραιότητα τον σχηματισμό της προσωπικότητας των μαθητών, τη συνειδητοποίηση και την κατανόηση των ποικίλων οπτικών σχετικά με το ίδιο θέμα, την κριτική αντιμετώπιση των έργων, την κριτική ανάγνωση και σκέψη καθώς επίσης την ικανότητα επικοινωνίας τόσο μεταξύ ομάδων προκειμένου να γίνει ανταλλαγή διαφορετικών απόψεων όσο και μεταξύ των κειμένων/ ή των έργων ίδιοι λογοτεχνικού υποκειμένου προκειμένου να επιτευχθεί η κατανόηση της έννοιας της διακειμενικότητας.

Το Αυτοτελές Λογοτεχνικό Έργο που χρησιμοποιήθηκε, στη συγκεκριμένη περίπτωση η ποιητική συλλογή Νηπενθή του Κωνσταντίνου Γ. Καρυωτάκη προσφέρει στους μαθητές και τις μαθήτριες την επαφή με ποικίλα σχήματα λόγου, με τα μοτίβα της Γενιάς του 1920 όπως πεσιμισμός, θλίψη, ατέρμονη προσπάθεια, έλλειψη ελπίδας στην οποία ανήκει ο ποιητής, τους φέρνει σε επαφή με τα κοινωνικά και πολιτικά δεδομένα της εποχής ενώ παράλληλα η απλή χρήση της γλώσσας και του ύφους από το ποιητικό υποκείμενο τους οδηγεί στην αρτιότερη κατάρτιση των βαθύτερων νοημάτων και συμβολισμών του λογοτεχνικού έργου.

Οι μαθητές κι οι μαθήτριες μετά την πραγματοποίηση του προαναφερθέντος διδακτικού σεναρίου θα γνωρίζουν την ποίηση, τη θεματολογία και τα μοτίβα που χρησιμοποιεί ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης, θα έχουν αποκτήσει την οικειότητα εκείνη με τον ποιητικό του λόγο που θα τους επιτρέπει την μίμηση της γραφής του, θα έχουν ανταλλάξει απόψεις πάνω στην ποιητική συλλογή κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα στη σχολική τάξη αλλά κυρίως, θα έχουν αναπτύξει τη φαντασία και τη δημιουργικότητα τους σε τέτοιο βαθμό ώστε να είναι σε θέση να συνθέσουν τα δικά τους γραπτά κείμενα εμπνευσμένα τόσο από τα

προσωπικά βιώματα κι εμπειρίες τους όσο κι από την ποιητική συλλογή που μόλις διδάχθηκαν.

Περίληψη

Το μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας έχει αλλάξει μεθόδους διδασκαλίας ανά περιόδους ώσπου πλέον μπορούμε να αναφερόμαστε, όσον αφορά τον τρόπο διδασκαλίας του, σε ένα μάθημα που προάγει τη φιλιανγνωσία, την κριτική σκέψη, τον αναστοχασμό και τον προβληματισμό σχετικά με ποικίλα θέματα. Αφορμή της επιλογής του συγκεκριμένου θέματος έρευνας αποτέλεσε η παρατήρηση της μειωμένης ένδειξης ενδιαφέροντος των νέων κι ειδικά των εφήβων με τη Λογοτεχνία καθώς κι η διαρκής προσπάθεια των εκπαιδευτικών για αλλαγή αυτής της παγιωμένης, πλέον, κατάστασης στα σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Η παρούσα διπλωματική εργασία αποσκοπεί στην ανάδειξη αυτών των προγραμμάτων που προωθούν τη φιλιανγνωσία, την κριτική ανάγνωση και τον κριτικό γραμματισμό μέσω των τεχνικών της Δημιουργικής Γραφής. Η εργασία διαρθρώνεται σε δύο μέρη: στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται η θεωρία κι η ιστορία της Δημιουργικής Γραφής, η θέση της Δημιουργικής γραφής στα Αναλυτικά Προγράμματα από το 1976 έως σήμερα, η διδασκαλία ενός αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου σύμφωνα με το νέο Πρόγραμμα Σπουδών(2021) γενικότερα αλλά και συγκεκριμένα στη Β' Λυκείου, τα χαρακτηριστικά της Γενιάς του 1920 καθώς και η ζωή και το έργο του Κωνσταντίνου Γ. Καρυωτάκη. Στο δεύτερο μέρος αξιοποιείται η θεωρία και εφαρμόζεται στη διδακτική πράξη στην ποιητική συλλογή «Νηπενθή» του Κωνσταντίνου Γ. Καρυωτάκη με έναν εναλλακτικό και δημιουργικό τρόπο προσέγγισης στη Β' Λυκείου.

Λέξεις-κλειδιά: Δημιουργική Γραφή, Αναλυτικό Πρόγραμμα, Πρόγραμμα Σπουδών, Γενιά του 1920, αυτοτελές λογοτεχνικό έργο, συλλογή, Κωνσταντίνος Γ. Καρυωτάκης.

Abstract

The course of Modern Greek Literature has changed its teaching methods over the years until now we can refer to it as a course that promotes literacy, critical thinking, reflection and reflection on a variety of topics. The reason for the choice of this particular research topic was the observation of the reduced interest of young people, especially adolescents, in literature and the constant effort of teachers to change this entrenched situation in secondary schools. This thesis aims to highlight these programmes that promote literacy, critical reading and critical literacy through Creative Writing techniques. The thesis is structured in two parts: the first part presents the theory and history of Creative Writing, the place of Creative Writing in the Curricula from 1976 to the present day, the teaching of an independent literary work according to the new Curriculum (2021) in general and specifically in the Secondary School, the characteristics of the 1920s Generation and the life and work of Constantine G. Karyotakis. In the second part, the theory is utilized and applied to the teaching practice in the poetry collection "Nipenthi" by Konstantinos G. Kariotakis in an alternative and creative way of approach in the 2nd grade of High School.

Keywords: Creative Writing, Curriculum, Curriculum, Generation of 1920, independent literary work, collection, Constantine C. Karyotakis

Βιβλιογραφία- Πηγές

Ανθολογία-Γραμματολογία,(2000) Η Ελληνική Ποίηση, Αθήνα, Εκδόσεις ΣΟΚΟΛΗ

Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, <http://iep.edu.gr/el/nea-programmata-spoudon-arxiki-selida>

Βακάλη Άννα (2014) Η παραγωγή γραπτού λόγου στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση μετά το 1975: Από την Έκθεση στη Δημιουργική Γραφή, Φλώρινα, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Βακάλη Άννα (2021)

Δάλκου Γεωργία (2017) Ο Καρυωτάκης και η εποχή του, Αθήνα, https://issuu.com/diavazo.gr/docs/aa129_issue_157

Εγκυκλοπαίδεια Ελληνική Λογοτεχνία, 2001, Αθήνα Εκδόσεις Πανόραμα Ελληνικού Διηγήματος

Καρακίτσιος Α. (2012). Δημιουργική Γραφή: μια άλλη προσέγγιση της λογοτεχνίας ή η επιστροφή της Ρητορικής; . ΚΕΙΜΕΝΑ για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας. <https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.kei.2012.542>

Κ.Γ. Καρυωτάκη (2003), Άπαντα, Αθήνα, Εκδοσεις Μερμηγκα

Κ.Γ Καρυωτάκη (2008) Νηπενθή, Αθήνα, Εκδόσεις Αρμος

Καργιώτης Δημήτρης (2018), Κριτικά δοκίμια για την νεοελληνική λογοτεχνία, Εκδόσεις OPPORTUNA

Κιοσσές Σπύρος (2018), Εισαγωγή στη Δημιουργική Ανάγνωση και γραφή του πεζού λόγου, Εκδόσεις Κριτική

Κωτόπουλος Η.Τ., Βακάλη Α., Νάνου Β. & Σουλιώτη Δ. (2014). Πρακτικά 1ου Διεθνούς Συνεδρίου «Δημιουργική Γραφή», 4- 6 Οκτωβρίου, 2013, Αθήνα. Φλώρινα: Π.Μ.Σ. «Δημιουργική Γραφή»

Κωτόπουλος Η.Τ. Βακάλη Α., Γεωργιάδης Γ, Καλαϊτζη Α., Κουλουκάτση Αικ., Σταμπουλίδου Α. (2023), Θεωρία και Πράξη της Δημιουργικής Γραφής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, εκδόσεις Πατάκη

Κωτόπουλος Τ. Η. (2012). Η «νομιμοποίηση» της Δημιουργικής Γραφής. KEIMENA για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας. <https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.kei.2012.543>

Λαδογιάννη Γεωργία (2014), Σκοτεινή Ρίζα, Εκδόσεις Παπαζήση

Λίνος Πολίτης (2015), Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης

Μαυρομούστακος Πλατών (2006), Σχεδιαγράμματα Ανάγνωσης, Εκδόσεις Καστανιώτης

Μελισσαράτου Μέμη (1990), Συμπόσιο για τον Κ.Γ Καρυωτάκη: Πρέβεζα, Δήμος Πρέβεζας

Μερακλής Μιχάηλ, Κ. Καρυωτάκης: Ο ελληνικός νεορομαντισμός μεταξύ του Spleen και του σαρκασμού. Και το κορυφαίο σημείο του, http://philomusos.blogspot.com/2009/09/spleen_09.html

Νάσος Βαγενάς (2015), Η Παραμόρφωση Του Καρυωτάκη, Εκδόσεις Μικρή Άρκτος

Νικολαΐδου Σοφία (2016), Η δημιουργική γραφή στο σχολείο, Εκδόσεις Μεταίχμιο

Οδηγός Εκπαιδευτικού, <http://iep.edu.gr/el/graf-b-yliko>

Παρίσης Ιωάννης, Παρίσης Νικήτας (2015), Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων, Εκδόσεις Πατάκη

Πετρόπουλος Γιώργος (2020), Σημειώσεις για ποιητές του Μεσοπολέμου, Εκδόσεις ΠΕΛΑΣΓΟΣ

Roderick Beaton (1996), Εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία, Εκδόσεις Νεφέλη

Roderick Beaton (2015), Η ιδέα του Έθνους στην Ελληνική Λογοτεχνία: Από το Βυζάντιο στη σύγχρονη Ελλάδα, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

Συμεωνάκη Αλίκη (2022), Δημιουργική Γραφή Ποιητικού Κειμένου, Εκδόσεις Gutenberg

Φιλοκύπρου Έλλη (2009), Η Γενιά του Καρυωτάκη, Εκδόσεις Νεφέλη

Χατζή Άννα-Μαρία (2018), Η δημιουργική γραφή ως αντικείμενο, Ρόδος, <https://hellanicus.lib.aegean.gr/handle/11610/19301>